

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ

číslo 4/2006
ročník XXVI.

Listy

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Obsah

Slovo na úvod	1
Tomáš Krůta a Martin Slaboch, místopředsedové	

ČLÁNKY A STUDIE

K předkům Antonína Dvořáka	2
Jiří Vichta	
Stručný průvodce historií kmene Hrabina	12
Petr Hrabina	
MUDr. Leopold Gottlieb (1852–1916) a jeho rod	47
Marie Löwitová	
Genealogie a genetika – 4. část	52
Kristián Koubek	
Poučení nejenom pro začínající rodopisce – 5. díl	70
Václav Hásek	

ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI

Členské příspěvky na rok 2007	75
Vyhodnocení dotazníku	75
Zprávy ze spolkové knihovny	75
Jubilea členů v roce 2007	76
Program středečnicků na 1. pololetí 2007	77

ANOTACE, RECENZE, ZAJÍMAVOSTI

Seminář o genealogickém výzkumu na Slovensku	79
Paměti Micu Coudenhove-Kalergi	80
Kniha o dějinách Archivu hlavního města Prahy	81
Vyprávění o rodu Fričů	83
Hukvaldská heraldická galerie, o.s.	84
Konskripce (1850–1914) – pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství	86
Staré mapy v prostředí internetu	87
Začátek testování webu genea.cz – genea žije!	90
Za co bojovali rychtáři a purkmistři obcí Veřovice, Mořkov a Hodslavice	91
Dziewunt z Gryfenbergu (Dževunt z Gryfenberka)	95
Sborník z 1. ročníku konference Symbol a symbolika v právu, která se konala na PrF MU v Brně dne 23.9.2005	96

PŘEDNÍ STRANA OBÁLKY:

HUDEBNÍ SKLADATEL ANTONÍN DVOŘÁK (1841–1904)

Vážení čtenáři,

v krátké době po třetím čísle se vám dostává do rukou čtvrté číslo. V minulém vydání jsme vyhlásili anketu a rozeslali současně s časopisem dotazníky k činnosti naší společnosti. Hned první týden přišlo více než 50 vyplněných dotazníků, což nás velmi potěšilo a je příslibem, že anketa bude díky velkému zájmu členů vypovídající. Na zhodnocení je ještě brzy, podrobné závěry učiníme počátkem ledna a podrobné výsledky zveřejníme v Genealogických a heraldických listech č. 1 roku 2007.

V tomto čísle najdete genealogickou práci pražského archiváře Jiřího Vichty týkající se nových zjištění o předcích známého hudebního skladatele Antonína Dvořáka. Dále zaujme rozsáhlá stať o kořenech a celém moravském rodu Hrabínů. Kratší práce vám přiblíží židovský rod lékaře Leopolda Gottlieba, jenž byl průkopníkem lázní v Jáchymově, které letos slaví 100. výročí svého založení. Již čtvrtou částí pokračuje seriál pana Dr. Kristána Koubka o genealogii a genetice, tentokrát s důrazem na vyhodnocení dědičných nemocí a na možná rizika příbuzenských sňatků. Pan Václav Hásek připravil rekapitulaci významných právních zásahů v průběhu 18. století, které dopadly pozitivně či negativně na naše předky na území Čech, Moravy a Slezska. Každý, kdo hodnotí a zkoumá život svých předků ze širšího historického pohledu dějinných událostí, uvítá tento výčet jako možnou inspiraci při hledání různých historických dokumentů.

V těchto Genealogických a heraldických listech přinášíme přehled Středečnicků na první pololetí 2007. Paní Filomena Jičínská zajistila zajímavá témata přednášek. Za všechny přednášky jmenujme alespoň tu o generálovi Laudonovi, kterého známe z lidové písničky. Nebo přednášku o využití genetické analýzy pro genealogy – genografický test porovnání původu. Koho by nezajímalo, zda jeho rod opravdu pochází ze střední Evropy a nechtěl si potvrdit některé závěry svého genealogického bádání.

Z drobných zpráv by genealogové bádající v Praze neměli opomenout informace o pobytových přihláškách pražského policejního ředitelství z let 1850–1914, které jsou od letošního roku volně dostupné na internetu. Dále údaje o historických mapách dostupných nově na internetu a krátkou zprávu o testovací fázi projektu Genea 2003, který přináší soupis matrik a archivů v celé České republice. O nedávném semináři Slovenské genealogicko-heraldické společnosti, která se konala v Martině u příležitosti 15. založení, píše pro náš časopis její jednatel Milan Šišmiš.

Připomínáme, že 7. prosince skončil kurz pro začínající rodopisce a kronikáře a již 25. ledna začíná kurz pro pokročilé genealogy. Přihlášky i program naleznete na internetových stránkách naší Společnosti.

Do časopisu je, jako každoročně, vložena složenka k uhrazení členského příspěvku na rok 2007. Děkujeme všem členům za brzké zaplacení, které umožňuje naši činnost a zabezpečujeme členy, že s penězi nakládáme rozumně a šetrně.

Rok 2006 pomalu končí a těšíme se na rok 2007. Na ohlédnutí a zhodnocení roku 2006 je ještě brzy, ale věříme, že byl pro naše členy i celou Českou genealogickou a heraldickou společnost v Praze rokem úspěšným. Děkujeme členům Správního výboru za plnění svých povinností, všem spolupracovníkům za práci pro Společnost a dárcům spolkové knihovny, zejména za věnované vlastní rodopisné a heraldické práce.

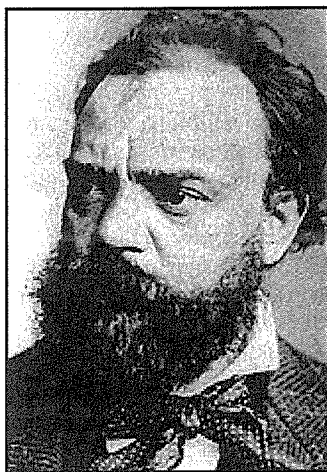
Protože již nebudeme mít do konce roku jinou příležitost, rádi bychom za celý Správní výbor popřáli všem čtenářům klidné prožití vánočních svátků a vše dobré v novém roce 2007.

Tomáš Krůta a Martin Slaboch, místopředsedové

K PŘEDKŮM ANTONÍNA DVOŘÁKA

Jiří Vichta

Předkům hudebního skladatele Antonína Dvořáka bylo v minulosti věnováno dost pozornosti. Rozsáhlý matriční výzkum provedl už Jan Miroslav Květ v rámci přípravy knihy o skladatelově mládí.^{1/} Květ se soustředil především na rod Dvořáků z Třeboradic, odkud pocházel Antonínův dědeček Jan Dvořák (8.5.1764 Třeboradice – 25.11.1842 Nelahozeves). Zabýval se rovněž, i když pouze okrajově, předky skladatelovy matky Anny Zdeňkové. Na Květa pak v nedávné době navázal Jiří Musil v několika genealogických studiích o předcích Antonína Dvořáka právě z matčiny strany – o rodech Zdeňků^{2/} a Chládků^{3/} ze Zlonicka. V obou případech dospěl až do 17. století. Smyslem tohoto příspěvku není opakování již publikovaných informací, jmen a dat, ale především jejich doplnění a oprava některých omylů, kterých se oba badatelé dopustili. Pozornost zaměříme na předky Dvořákova dědečka Josefa Zdeňka.

Hudební skladatel Antonín Dvořák (1841–1904)

Připomeňme, že Antonín Dvořák byl prvorozeným synem řeznického mistra Františka Dvořáka (19.9.1814 Dřínov – 28.3.1894 Velvary) a jeho manželky Anny, rozené Zdeňkové (7.2.1820 Uhy – 15.12.1882 Kladno). Předkové Františka Dvořáka pocházeli vesměs z vesnic severně od Prahy (Třeboradice, Kbely, Dří-

nov, Odolena Voda...), ale také třeba z Netvořic na Benešovsku, kde se narodil jeho dědeček Josef Bobek, povoláním kolář. Ten se 26. listopadu 1769 oženil v Odolené Vodě s Marií Annou, dcerou Václava Kubovice, a následně se usadil v Dřínově u Veltrus.^{4/} Naproti tomu předky Anny Zdeňkové nalezneme v oblasti na sever od města Slaný – zejména v okolí Zlonic a Velvar. Jak si ale následně dokážeme, někteří z nich pocházeli také z německy mluvícího severočeského pohraničí.

Rodiče Anny Zdeňkové – Josef Zdeněk a Marie Chládková – uzavřeli sňatek 24. září 1816 ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Zlonicích.^{5/} Dle zápisu v matrice bylo ženichovi 33 let a nevěstě 34 let, avšak jednalo se pouze o věk odhadovaný, v případě Marie Chládkové navíc značně nepřesně. Ta se totiž narodila 30. března 1777 v Beřovicích čp. 28^{6/} a v době sňatku jí tedy bylo už 39 let. Tímto sňatkem byl také legitimován jejich nemanželský, již bezmála tříletý syn František. Josef Zdeněk byl synem stejnojmenného domkáře v Hospozíně čp. 7. Datum jeho narození uvedl Květ chybně a posunul ho o celých osm let do minulosti. Dne 12. února 1775 se sice v Hospozíně čp. 7 skutečně narodil podruhoví Josefu Zdeňkovi a jeho manželce Dorotě syn Josef, ten však zemřel jen pár dní po porodu.^{7/} Květův omyl korigoval Musil, který zjistil, že manželé Zdeňkovi pobývali po roce 1781 několik let v nedalekém Radešíně, kde se jim 1. března 1783 narodil další syn, jemuž dali opět jméno Josef.^{8/} Vidíme tedy, že v jeho případě byl věk v oddacím zápise uveden správně.

O skladatelově dědečkovi Josefu Zdeňkovi a jeho rodině bylo už publikováno nemálo informací, ovšem nikoliv datum a místo jeho úmrtí. Podle Musilova předpokladu zemřel po roce 1856 v Uhách, kde působil jako šafář.^{9/} Ve skutečnosti však Josef Zdeněk skonal 9. března 1857 ve špitále ve Zlonicích (čp. 20), krátce po svých 74. narozeninách.^{10/} Jeho vnuk Antonín Dvořák jen pár měsíců předtím odešel ze Zlonic na výměnný pobyt do České Kamenice a nemohl tedy být umírajícímu dědečkovi nablízku.^{11/}

Základní životní data Dvořákova dědečka Josefa Zdeňka už tedy známe. Nyní se soustředíme na skladatelova pradědečka Josefa Zdeňka staršího. Datum jeho úmrtí je nezpochybnitelné – zemřel ve vysokém věku 5. března 1832 ve svém hospozínském domku čp. 7 na „infekční průjem“.^{12/} S největší pravděpodobností se tedy stal jednou z obětí právě probíhající epidemie cholery – nebezpečného průjmového onemocnění. Za datum jeho narození určil Květ 9. červenec 1750, kdy byl v kmetiněveském kostele pokřtěn Josef, prvorozený syn Jana a Rozálie Zdeňkových z Hospozína.^{13/} Tento údaj převzal nekriticky i Musil a pokračoval v pátrání po předcích tohoto Josefa Zdeňka dále do minulosti. Dospěl tak až k osobě Jana Váni, žijícího v 17. století ve Vraném, jehož označil za nejstaršího dosud zjištěného předka Antonína Dvořáka.^{14/} Nutno říct, že ani jeden z badatelů

nepřinesl dostatečný důkaz toho, že by byl Dvořákův pradědeček Josef Zdeněk synem Jana Zdeňka z Hospozína. Zápis o jeho sňatku s Dorotou se jim totiž nepodařilo nalézt, a tak (celkem logicky) předpokládali, že byl uzavřen v bydlišti nevěsty, a že Josef Zdeněk z Hospozína pocházel. A protože se před rokem 1760 nenarodilo v Hospozíně žádné jiné dítě tohoto jména, které nezemřelo v útlém věku, zůstal jediným kandidátem na pradědečka Antonína Dvořáka právě Josef Zdeněk, křtěný 9. července 1750. Oba autory od tohoto přesvědčení neodradil ani fakt, že jeho otec Jan Zdeněk žil prokazatelně v jiném hospozínském domě (čp. 22), než Dvořákův pradědeček (čp. 7). Jasně mohl do této otázky přinést pouze nálezný dosud postrádaný zápis o sňatku Josefa Zdeňka s Dorotou, který byl uzavřen před rokem 1775. Poněvadž v matrikách kmetiněveské fary se tento zápis nenachází, bylo třeba prohledat matriky far okolních.

Zápis o sňatku snoubenců těchto jmen byl nalezen v matrikách nedaleké fary Vraný, kde byli 1. listopadu 1772 oddáni Josef Zdeněk s Dorotou Laglerovou.^{15/} Svědky svatebního obřadu byli Jan a Matěj Zdeňkovi z Hospozína, zřejmě starší bratři ženicha. Josef byl synem Jiřího Zdeňka z Horní Kamenice, Dorota byla dcerou Jakuba Laglera z Hospozína. Svatební hostina se uskutečnila v Horní Kamenici čp. 1, tedy na selském gruntě Karla Břejníka, kde tehdy rodina Zdeňkova žila v podruží. Byli tedy tito novomanželé přímými předky Antonína Dvořáka? Pokud ano, nebyl by jeho prapradědečkem Jan Zdeněk z Hospozína, ale Jiří Zdeněk z Horní Kamenice. Pokusme se tuto variantu ověřit. Nemůžeme totiž vyloučit ani možnost, že v této době žily na zlonickém panství dva manželské páry stejného příjmení a totožných křestních jmen. Spolehlivou odpověď nám dává pozemková kniha panství Zlonice se zápisy pro ves Hospozín. Záznam z března 1776 je uvozen slovy „*Zápis Josefa a Doroty Zdeňkovských manželů na chaloupku po nebožtíkovi Jakubu Laglerovi, otci Doroty Zdeňkové, ve vsi Hospozíně pod N. 7 na panským gruntě ležící.*“^{16/} Protože bezpečně víme, že právě v tomto domě žili a zemřeli praparodiče Antonína Dvořáka, máme tak spolehlivě ověřeno, že zmíněný oddací zápis z Vraného se týká právě jich a že roku 1750 v Hospozíně narozený Josef Zdeněk byl stopou falešnou.

Majitelem hospozínské chalupy (domku) čp. 7 se stal zřejmě těsně po polovině 18. století Dvořákův prapradědeček Jakub Lagler, syn místního řezníka a šenkýře Jana Pavla Laglera a jeho manželky Marie. Pokřtěn byl 6. července 1726 v kmetiněveském kostele svatého Václava.^{17/} S manželkou Alžbětou Karlovou, s níž se oženil 8. února 1752 ve Velvarech,^{18/} měl dvě dcery – Dorotu (* 30.12.1753) a Marii (* 31.3.1756).^{19/} Podle oddacího zápisu byla Alžběta dcerou Viléma Karla a jako její bydliště byla uvedena ves Černuc, kde se ovšem nenarodila. Zároveň je v tomto zápisu v souvislosti s nevěstou zmiňován kostel svatého Vojtěcha v Počaplech u Litoměřic. Předpoklad, že se narodila právě v jeho kolatuře, se

však ukázal jako mylný. Přesto matriky počapelského farního kostela nabízejí důležitou stopu. Dne 18. listopadu 1736 se zde totiž oženil místní sedlák Josef Karel, syn brňanského ovčáka Viléma Karla, s Annou Karhanovou z Travčic.^{20/} Je velmi pravděpodobné, že tento Vilém Karel byl také otcem Alžběty, provdané Laglerové. V Brňanech se Vilému Karlovi a jeho manželce Magdaleně v letech 1715–1728 narodili dva synové a čtyři dcery, avšak Josef ani Alžběta mezi nimi pohříchu nebyli. Jako ovčák se Vilém Karel jistě víckrát za život stěhoval a právě tyto dvě děti se mu narodily v dosud neznámém místě jeho pobytu – zřejmě v oblasti mezi Budyní nad Ohří a Litoměřicemi. Vyloučit ale nemůžeme ani možnost, že se zapisující kněz dopustil omylu při psaní křestního jména a Alžběta se v Brňanech skutečně narodila.

Půldruhého roku po předčasném úmrtí Jakuba Laglera se ovdovělá Alžběta provdala 2. července 1760 za vysloužilého vojáka Tomáše Astena,^{21/} který se tak stal novým hospodářem a otčímem dvou malých Laglerových dcer. Necelý rok po svatbě se jim narodil jediný syn Jan, který však zemřel ještě v kojeneckém věku. Krátce poté zemřela také Alžběta, protože už 24. července 1763 se ovdovělý Tomáš Asten ženil s Annou Křížovou ze Žižic.^{22/} Devítiletá Dorota a sedmiletá Marie Laglerovy tedy dospívaly po boku nevlastního otce a jeho druhé manželky. V říjnu 1766 byla na vrchnostenské kanceláři uzavřena dohoda, podle níž bylo dědictví chalupy přiznáno rovným dílem oběma děvčatům. Tomáš Asten se zavázal, že bude chalupu „*v dobrý správě držeti a za tu správu nic pohledávati nechce*“,^{23/} ovšem již za necelé dva roky zemřel.

Jako první ze dvou dcer Jakuba Laglera se provdala starší Dorota. Jak už bylo uvedeno, uskutečnila se svatební hostina v bydlíšti ženicha, snad právě proto, že rodiče nevěsty i její nevlastní otec již nežili a hostinu tedy neměl kdo uspořádat. Sirotkem však byl i ženich Josef Zdeněk. V březnu 1776 manželé Zdeňkovi vyplatili Dorotině mladší sestře Marii padesát zlatých v hotovosti a vlastnictví domu tak přešlo do jejich rukou.^{24/} Jejich další osudy byly popsány ve studii Jiřího Musíla.^{25/} Doplňme jen, že dědicem hospozínského domu čp. 7 se stal po smrti Josefa Zdeňka (1832) jeho stejnojmenný syn – dědeček Antonína Dvořáka. O majetkovém vypořádání pozůstalých dětí se rozhodlo počátkem roku 1833 a Josef Zdeněk musel vyplatit své mladší sourozence Barboru Urxovou, Annu Sybovou, Marii Plošovou a Jana Zdeňka.^{26/} Touto dobou už zde ale dávno nebydlel, jelikož působil jako šafář v deset kilometrů vzdálených Uhách. V hospozínském domě tak mohl žít se svou rodinou jeho nejstarší syn František (1814–1890), který si k živobytí přilepšoval tkalcovstvím. V nájmu zde bydlela i Františkova teta Anna se svým manželem Kašparem Sybou.

Stopy předků Antonína Dvořáka v Hospozíně můžeme sledovat až do přelomu 17. a 18. století. Již zmíněný řezník a šenkýř Jan Pavel Lagler se tu usadil po

sňatku s Kateřinou Schillerovou, který byl uzavřen 20. listopadu 1696 v Kmetiněvsi.^{27/} Ta však mezi předky Antonína Dvořáka nepatří. Zemřela totiž někdy v letech 1715–1720 a Jan Pavel Lagler se záhy oženil podruhé s Marií, pozdější matkou Jakuba Laglera. Ačkoliv místo původu Jana Pavla Laglera matriky ani pozemkové knihy neuvádějí, můžeme za jeho nepochybné rodiště označit podkrušnohorskou ves Bystřici, ležící mezi Teplicemi a Dubím. Tehdejší hospozínská vrchnost (Clary-Aldringenové) vlastnila též teplické panství a Jan Pavel Lagler je někdy v matrikách označován za teplického poddaného. Podoba jeho příjmení navíc naznačuje německý původ. V nejstarší kmetiněveské matrice můžeme nalézt i zápis o sňatku jistého Jiřího Löglera s Kateřinou Gitzovou z Hospozína, který byl uzavřen 1. října 1684.^{28/} Jako původ ženicha je uvedeno „Wistricio“, což označuje právě onu Bystřici u Teplic, německy nazývanou „Wistritz“. Také Jiří Lögler či Lagler, povoláním zedník, se v Hospozíně usadil a dokonce zde postavil dům (pozdější čp. 23). Zemřel ale bezdětný a grunt následně od vrchnosti získal Josef Trnobranský. Dodatečně ale vrchnost uznala dědické nároky jeho synovců a neteří, tedy dětí Jana Pavla Laglera.^{29/} Vidíme tedy, že Jiří a Jan Pavel byli bratři, a můžeme považovat za velmi pravděpodobné, že i Jan Pavel Lagler pocházel z Bystřice. Jedná se ale skutečně o Bystřici u Teplic? Kladnou odpověď nám dává berní rula, podle níž v této vesnici krátce po třicetileté válce žili chalupník Matouš Lagler a tesař Michal Legler.^{30/}

Zbývalo tedy už jen nalézt zápis o narození Jana Pavla Laglera v matrikách fary Novosedlice, kam ves Bystřice náležela. Dítě tohoto jména se zde skutečně narodilo a dne 23. června 1674 bylo pokřtěno.^{31/} Jeho rodiči byli Matouš a Dorothea Laglerovi a právě jejich prvorozeným synem byl zmíněný Jiří, pokřtěný 25. března 1660.^{32/} V nejstarší matrice teplického děkanství se nachází i zápis o jejich sňatku, který byl uzavřen 18. srpna 1658.^{33/} Svědkem na svatbě byl i Michal Lagler, snad strýc ženicha. Díky tomuto matričnímu zápisu známe také jména rodičů obou manželů. Matouš byl synem v berní rula uváděného chalupníka Matouše Laglera a jeho ženy Doroty. Rodiči nevěsty byli Tomáš a Marie Hornovi. Datum narození těchto čtyř osob spadá do období kolem roku 1600 a můžeme je tedy považovat za nejstarší dosud zjištěné předky Antonína Dvořáka.

Ze severních Čech se nyní vraťme zpět na Zlonicko – do vesnice Horní Kamenice, kde se 21. března 1746 narodil Dvořákův pradědeček Josef Zdeněk jako poslední ze šesti dětí Jiřího Zdeňka a Anny, rozené Brenkové.^{34/} Pocházel z chudších venkovských vrstev. Jeho otec nikdy nevlastnil žádnou nemovitost – aspoň to není známo – a žil v podruží. Pozoruhodné je, že manželé Zdeňkovi nezemřeli v Horní Kamenici, ale počátkem jara 1762 v Hospozíně, kde se právě Josef později usadil. Jiří Zdeněk zemřel 20. března ve věku nedožitých 53 let, vdova Anna už 24. dubna ve věku 49 let.^{35/} Jejich úzké vazby na Hospozín zřejmě souvisely

s tím, že zde žili Jiřího příbuzní, a pochopitelně také s příslušností k tehdy samostatnému hospozínskému statku. Jeho majitelem byl v té době rod Clary-Aldringen, ovšem roku 1765 jej zakoupil rod Kinských, v jehož vlastnictví bylo sousední panství Zlonice.^{36/}

Jiří Zdeněk a Anna Brenková uzavřeli sňatek 31. ledna 1734 ve Vraném.^{37/} Oba byli rodáky z Horní Kamenice. Anna byla pokřtěna 2. března 1713^{38/} a byla dcerou Jana a Doroty Brenkových. Jinak ale příjmení Brenk v indexech k vranským matrikám nenajdeme a neobjevuje se ani v blízkém okolí. Jiří Zdeněk, pokřtěný 23. dubna 1709,^{39/} byl synem Matouše Zdeňka a jeho první manželky Doroty, rozené Hrachové. Jeho prarodiče Matěj a Ludmila Zdeňkovi z Horní Kamenice byli rovněž předky Josefa Zdeňka, narozeného roku 1750 v Hospozíně – „nepravého pradědečka“ Antonína Dvořáka. Proto zde opět můžeme odkázat na Musilovu studii, která se osobou Matěje Zdeňka, ale i jeho syna Matouše, podrobněji zabývá. Musil mimo jiné dokazuje, že jejich potomky byly i další výrazné osobnosti české kultury – básník a spisovatel Josef Václav Frič a režisér Martin Frič.^{40/} I zde však leží určitý stín pochybnosti. Je sice pravda, že se jejich předek Matěj Frič z Vrbice oženil 15. listopadu 1735 ve Vraném s Annou Zdeňkovou z Horní Kamenice,^{41/} avšak není zcela jisté, jestli tato byla dcerou Matouše Zdeňka. Jméno jejího otce totiž oddací zápis neuvádí a dcera jménem Anna se počátkem 18. století nenarodila jen Matoušovi Zdeňkovi, ale i jiným nositelům tohoto příjmení z Horní Kamenice. Správnění rodů Fričů a Zdeňků je ovšem nepochybné.

Krčmář Matěj Zdeněk, jehož můžeme považovat za zakladatele rodu Zdeňků, je v Horní Kamenici poprvé zmiňován roku 1673. Ještě hlouběji do minulosti se dostaneme při sledování předků Doroty Hrachové, manželky jeho syna Matouše. Ačkoliv v době jejich sňatku, který byl uzavřen 23. října 1706 ve Velvarech,^{42/} žila údajně v Černuci, narodila se v Kmetiněvsi a pokřtěna byla v tamním kostele 5. února 1685.^{43/} Byla prvním dítětem Václava Hracha z Kmetiněvsi a Kateřiny, rozené Košťálové z Černuce, oddaných 23. listopadu 1683 ve Velvarech.^{44/} Václavu Hrachovi bylo v době sňatku teprve devatenáct let, neboť byl ve zlonickém kostele pokřtěn 14. dubna 1664.^{45/} Jeho rodiči byli kmetiněveský rychtář Florian Hrach a jeho manželka Mariana, kteří uzavřeli sňatek 28. října 1653 ve Velvarech.^{46/} To je také nejstarší dosud známé přesné datum týkající se Dvořákových předků. Mariana pocházela z Klenče na Roudnicku, vesnice ležící v bezprostřední blízkosti hory Říp. Její příjmení neznáme, protože jej zapisující kněz do matriky neuvedl, možná ho ani neměla.

V příloze jsou uvedena jména a životní data předků Dvořákova dědečka Josefa Zdeňka až do šesté generace. Tento přehled pochopitelně není vyčerpávající a jeho případné doplnění může být výzvou pro další badatele. Stejně jako zjištění životních osudů v roce 1750 narozeného Josefa Zdeňka, který odešel z rodného

Hospozína neznámo kam a rozhodně si ani nepomyslel, že bude někdy považován za pradědečka jednoho z největších hudebních génů všech dob.

PŘÍLOHA:

PŘEDKOVÉ JOSEFA ZDENĚKA – DĚDEČKA ANTONÍNA DVOŘÁKA

I. GENERACE

1. Josef ZDENĚK, poklasný, šafář
* 1.3.1783 Radešín 44
† 9.3.1857 Zlonice 20

II. GENERACE

2. Josef ZDENĚK, podruh, mlátič obilí, poklasný, chalupník, domkář
* 21.3.1746 Horní Kamenice
† 5.3.1832 Hospozín 7
oo 1.11.1772 Vraný
3. Dorota LAGLEROVÁ
* 30.12.1753 Hospozín
† 5.2.1821 Hospozín 7

III. GENERACE

4. Jiří ZDENĚK, podruh
* 23.4.1709 Horní Kamenice
† 20.3.1762 Hospozín
oo 31.1.1734 Vraný
5. Anna BRENKOVÁ
* 2.3.1713 Horní Kamenice
† 24.4.1762 Hospozín
6. Jakub LAGLER, chalupník
* 6.7.1726 Hospozín
† 6.1.1759 Hospozín
oo 8.2.1752 Velvary
7. Alžběta KARLOVÁ
* asi 1730
† 1761–1763

IV. GENERACE

8. Matouš ZDENĚK
* 18.8.1685 Horní Kamenice
† 21.7.1733 Horní Kamenice
oo 23.10.1706 Velvary
9. Dorota HRACHOVÁ
* 5.2.1685 Kmetiněves
† 22.11.1719 Horní Kamenice
10. Jan BRENK
11. Dorota
12. Jan Pavel LAGLER, řezník, šenkýř
* 23.6.1674 Bystřice
† 19.1.1739 Hospozín
13. Marie
14. Vilém KAREL, ovčák

V. GENERACE

16. Matěj ZDENĚK, krčmář, rychtář
† před 1701
17. Ludmila
18. Václav HRACH
* 14.4.1664 Kmetiněves
oo 23.11.1683 Velvary
19. Kateřina KOŠŤÁLOVÁ
24. Matouš LAGLER
oo 18.8.1658 Teplice-děkanství
25. Dorota HORNOVÁ

VI. GENERACE

36. Florian HRACH, rychtář v Kmetiněvsi
oo 28.10.1653 Velvary
37. Mariana, z Klenče
38. Jan KOŠŤÁL, soused v Černuci
48. Matouš LAGLER, chalupník
49. Dorota
50. Tomáš HORN
51. Marie

Poznámky:

- ^{1/} J. M. KVĚT, Mládí Antonína Dvořáka, Praha 1943. Osudy rodu Dvořáků se tentýž autor zabýval také v článku Venkovský původ skladatele Ant. Dvořáka. Časopis pro dějiny venkova XXVI/1939, č. 2, s. 65–72.
- ^{2/} J. MUSIL, O předcích Antonína Dvořáka. Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze 11/1991, č. 3–4, s. 25–38.
- ^{3/} J. MUSIL, K původu Antonína Dvořáka. Zpravodaj klubu historiografie (Heraldika a genealogie XVIII-2), 1985, s. 173–184. Poznatky o Dvořákových předcích shrnul také ve studiích Neznámé rodové vztahy Antonína Dvořáka, Hudební věda 23/1986, č. 3, s. 217–237, a Glosy o předcích Antonína Dvořáka, Hudební věda 27/1990, č. 1, s. 32–38.
- ^{4/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Odolena Voda, inv. č. 4, s. 16. V literatuře je příjmení otce Marie Anny uváděno jako Kuba, avšak jeho skutečná podoba byla Kubovic. Členové rodu Kuboviců žili na Kralupsku ještě počátkem 20. století.
- ^{5/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Zlonice, inv. č. 7, s. 14–15.
- ^{6/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Zlonice, inv. č. 3, s. 16.
- ^{7/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 4, s. 28, a inv. č. 16, s. 30 (zemřel 23. února).
- ^{8/} MUSIL, O předcích..., s. 30.
- ^{9/} Tamtéž, s. 31.
- ^{10/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Zlonice, inv. č. 19, s. 226–227.
- ^{11/} Antonín Dvořák pobýval ve Zlonicích v letech 1853–1856. K pobytu rodiny Dvořákovy ve Zlonicích nejnověji S. KRAJNÍK, Antonín Dvořák a náš kraj, Kladno 1997, především s. 8–17. Dodnes se traduje, že se Antonín Dvořák ve Zlonicích vyučil řezníkem. Důkazem měl být jeho ve třicátých letech 20. století nalezený výuční list (dnes opět nezvěstný), který byl ovšem evidentním novodobým padělkem. Žádné další důkazy o Dvořákově učení řezničině neexistují. Tento mýtus spolehlivě vyvrátil J. BURGHAUSER, K jedné z dvořákovských legend, Časopis Národního muzea, řada historická, 156/1987, č. 1–2, s. 85–95.
- ^{12/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 16, s. 103.
- ^{13/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 3, s. 20.
- ^{14/} MUSIL, O předcích..., s. 27.
- ^{15/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Vraný, inv. č. 3, s. 229. Jako příjmení otce nevěsty je v matrice uvedeno Lagner, avšak porovnáním s jinými zápisy vyšlo najevo, že jeho správná podoba byla Lagler.
- ^{16/} SOA Praha, Sběrka pozemkových knih, OS Velvary, sign. 162, s. 468.
- ^{17/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 2, s. 25. Křtěný byl jako Jan Jakub.
- ^{18/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Velvary, inv. č. 20, s. 162.

- ^{19/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 3, s. 44 a 58.
- ^{20/} SOA Litoměřice, Sběrka matrik Severočeského kraje, ř.k.f.ú. Počaply, sign. L 117/2, s. 15.
- ^{21/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 3, s. 35. V matrikách je jeho příjmení často uváděno jako Assen.
- ^{22/} Tamtéž, s. 45.
- ^{23/} SOA Praha, Sběrka pozemkových knih, OS Velvary, sign. 162, s. 466.
- ^{24/} Tamtéž, s. 468.
- ^{25/} MUSIL, O předcích..., s. 30.
- ^{26/} SOA Praha, Sběrka pozemkových knih, OS Velvary, sign. 163, s. 22–23.
- ^{27/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 1, s. 345.
- ^{28/} Tamtéž, s. 338.
- ^{29/} SOA Praha, Sběrka pozemkových knih, OS Velvary, sign. 162, s. 1.
- ^{30/} Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddáných z roku 1651 (sestavili Václav Červený a Jarmila Červená), Praha 2003, s. 976 a 995.
- ^{31/} SOA Litoměřice, Sběrka matrik Severočeského kraje, ř.k.f.ú. Novosedlice, sign. L 128/1, s. 398.
- ^{32/} SOA Litoměřice, Sběrka matrik Severočeského kraje, ř.k.f.ú. Teplice-děkanství, sign. 162/1, s. 422.
- ^{33/} Tamtéž, s. 529.
- ^{34/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Vraný, inv. č. 2, s. 351.
- ^{35/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 3, s. 55 a 57.
- ^{36/} J. G. SOMMER, Das Königreich Böhmen XIII., Rakonitzer Kreis, Praha 1845, s. 103.
- ^{37/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Vraný, inv. č. 2, s. 608.
- ^{38/} Tamtéž, s. 81.
- ^{39/} Tamtéž, s. 57.
- ^{40/} MUSIL, O předcích..., s. 28.
- ^{41/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Vraný, inv. č. 2, s. 614.
- ^{42/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Velvary, inv. č. 20, s. 60.
- ^{43/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Kmetiněves, inv. č. 1, s. 71.
- ^{44/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Velvary, inv. č. 20, s. 24.
- ^{45/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Zlonice, inv. č. 1, s. 23.
- ^{46/} SOA Praha, Sběrka matrik, ř.k.f.ú. Velvary, inv. č. 1, s. 141.

STRUČNÝ PRŮVODCE HISTORIÍ KMENE HRABINA

Petr Hrabina

„První „rodokmen“ jsem zpracoval v deseti letech; co je v něm, si pamatuji celkem přesně. Roli papíru jsem následně pečlivě ovázal černou nití a svitek jsem opatrně vsunul do vázy s letopočtem 1893, kterou vlastním jako jedinou hmotnou památku po svém pradědovi Ferenci Hrabinovi. Je tam dodnes...“

Petr Jaroslav Hrabina

I. HRABINA EPONYMUS...^{1/}

aneb

„PRVNÍ A NEJSTARŠÍ HRABINA...“

Motto I:

Snad každý, kdo propadne vyhledávání svých předků a příbuzných, skrývá a hýčká v nejtajnějším koutku svého srdce velké a upřímné přání: najít předka v čase co nejdálčenějšího a pokud možno něčím výjimečného - takové osobě lze říkat jedním slovem: eponymus...

„1. V Pohroní je potok Hrabich v blízkosti obce Hrabičov (Hrabič je prý od Hrabiš, Hrabišě). Kousek odtud je (les) Hrabina a (samota-zbytek osady) jménem (Dvor)Hrabiny.

2. U Spiše je potok Harabiš (doloženo k r. 1264 jako „uille Harabisa“). Nedaleko lokalita Hrabina.

3. V Pohroní je obtížně lokalizovatelná země Hrabich, v níž je zmiňován Borch, Bors. ...

Hrabič je pomístní jméno, stejné jako Hrabina.“^{2/}

Toto trojí konstatování přivedlo autora k bádání, jehož výsledkem je následující studie. Na samém začátku byla úvaha, zda by mohlo výše uvedené jméno Borch, Bors znamenat totéž co české Boreš? Boršové patří k Hrabišicům; ti měli v erbu hrábě, někteří z nich pak nesli přezdívku, která se jim změnila v příjmi „Hrabě“^{3/}. S nimi

a obdobnými problémy – mnohोznačně slibujícími klikaté cestičky k jeho příjmení – se setkal mnohokrát už dříve.

Na s. 53 stejného zdroje čteme:

„23. *Povodí Horního Turce (k Blážovcům 14/53).*

Příl. 1

231. Les Muthna;

sp. 4461, 4462.

1263. Béla IV. dává synům Sudrunovým Jankovi a Pavlíkovi (Paulyk) a synům Hájkovým Hrubinovi a Krupcovi (Hayk-Hurubina-Crupech) les Muthna.

O těchto osobních jménech píše Križko, SP. XI, 403, XVIII. 166 SMSS. III 160: kde se čte „Gudrun, Hubyna.“^{4/}

Připusťme: je-li možno přepisovat, resp. číst jméno Hurubina i jako Hubyna (krom Hrubyna), můžeme připustit (pochopitelný) omyl, k němuž dochází při čtení a prepisech starých textů, totiž že namísto nedovřeného psaného „a“ může být čteno „u“? Této alternace se dopouštěli při čtení starých textů i někteří renomovaní vědci, ne proto, že by snad četli špatně, ale proto, že neznali další konkrétní konsekvence, které autor v tomto případě dohledal (na samý konec si pak nechává přepis „nejvýmluvnější“, který mu dává za pravdu, totiž Rabina), a jež napomáhají svým významem „přečíst“ text tak, aby odpovídal vícerym souvislostem co nejprecizněji. Tento nápad, byť na první pohled se jeví jako dubiózní, při němž přání zdánlivě předchází myšlenku, ukázal se dalším hledáním reálný a doložitelný.^{5/}

Prvním dalším krokem, který sliboval napomoci vnést více světla do problematiky, se zdála níže uvedená citace:

„*Roku 1263 král Bela IV. potvrdil Janka (Jank) a Pavlíka (Paulyk), syny Sudruna, a jejich příbuzné – Krupece/u (Krupech), Hrubinu (Rubyna), Mylostau, Mladena, Tyuana, Premlada (Premlad), Zuntara a Potucha/u – ze vsi Černáky (Churnok) ve svobodném postavení a ve výsadách. Byli to hosté, kteří mu do těchto časů dobrovolně sloužili v rybářství a při lovech. Za povinnost jim kladl, aby se jeden z nich účastnil královské výpravy. V tom samém roce (1263) král Béla IV. daroval těmto kolonistům a hostům (advenae et hospites) Jankovi a Pavlíkovi, synům Sudrunovým, Hrubinovi (Hurubina) a Krupcovi (Crupech), synům Hájkovým (Hayk), a Milhostovi (Mylozt), synovi Bihyše (Bihsy), les zvaný Mútna (Muthna) v Turci s podmínkou, že jeden z nich se má zúčastnit královské výpravy. Určil i hranice darované země. Jedná se o území při horním toku řeky Turiec. Tito kolonisté a hosté byli slovanského a bezpochyby českého původu, jak dokazují jejich osobní jména.“^{6/}*

To však nepřináší krom zprášňujících detailů nic nového. Podívejme se proto proti proudu času, jak byly zprášvy o kolonizaci této oblasti středověkého Slovenska interpretovány.

Autor by nejprve rád upozornil na mapku, kterou rekonstruoval v souvislosti se svým článkem Osídlenie Turca do konca 18. storočí J. Žudel.^{7/} Několik kilometrů od místa, kde zakresleno Slovenské Pravno, je možno najít obec Novou Baňu, jejíž součástí je osada Štále, v níž najdeme samotu Hrabiny (podle všeho původně Dvor Hrabiny).^{8/} Z čehož evidentně vyplývá, že původní předpoklad, že totiž Hrubyna=Hrabina, je víc než předpoklad: je to prakticky s každým dalším krokem potvrzenější jistota... Autor se obeznámil se situací v Horehroní té doby.^{9/} Nabyl základní přehled o stávající dostupné literatuře o Mutně (žel nejeden titul mu zůstává nedostupný, původní byly totiž v latině a navíc jsou dnes ztraceny, několik dalších je v maďarštině), a získal další stopy. Byly to především odkazy na práci a díla kremnického archiváře s českým křestním jménem Pavla Křižka. Jako zajímavé krom obyčej se mu jeví dva články ve Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti.^{10/}

Ale postupme o krůček.

„Mezi obyvateli obce Čermákov^{11/} připomínají se Janko a Pavlík, synové Sudrunovi, Hrubina a Krupec, synové Hájikovi, a Milost', syn Byhišov (snad Bohušův), a také jejich blízcí pokrevní příbuzní Mladen, Divan, Premlad, Somor a Potuch, kteří všichni pocházeli z Trenčína (!).“

Zmínka o příp. Bohušovi se zdá být nepřímou stopou ukazující na rod Hrabšiců. Přepis některých jmen je tu poněkud odlišný, nová se jeví informace, že Hrubina a spol. pocházeli z Trenčína. Odkud autor vzal tuto jistotu, lze se jen dohadovat... Autor této práce soudí, že v tomto případě skutečně přání bylo otcem myšlenky. Objektivně je však nutno konstatovat, že právě na Trenčínsko – do Bošácké doliny – někteří spíše vlastivědní pracovníci než historikové kladou vznik příjmení Hrabina.^{12/}

Další kroky přinesly následující, jen zdánlivě od hlavního děje odbočující informace: nejprve něco ze Slovenského letopisu pre historiu, topografiu, archeologii a etnografiu, red. Frankem V. Sasinkem, a to z I. ročníku z r. 1876, kde na s. 43 čteme:

„Bohma (1038–1046)... vládl Turcom. ... Keď po smrti sv. Štefana Petora zasadol na uhorský tron... Peter Bohmu pozbavil Turca a vypudil z Uhorska... Z Uhorska vypudený Bohma a jeho potomci zdržovali sa bezpochyby v Polsku a jeho pravnik, podobně Bohma zvaný, pripojil sa pozdejš ku križákam a pod

polskou zástavou vytiahol do svatej Země... Medzitým časem však, čo sa Bohmanovci potulovali v cudzozemsku, Turec dostal sa jiným do majetku (dále volně převedeno do češtiny P. H.) ...Bohma a jeho potomci se měli zdržovat v Polsku, odkud Bohma II. pak vytáhl do Svaté země. Tam se měl seznámit s Ondřejem, novým uherským králem (1217–1218), který poučen o jeho osudech, měl mu vrátit Turiec. Ale zatím se Turiec dostal do majetku jiným rodům, mezi nimiž jsou jmenováni: „*Medzi najstaršími rodinami v Turci pripomínajú sa: Jank et Paulyk, filii Sudron; Hurubina et Crupech (Krupec), filii Hayk; Mylozth (Milec), filius Byhis, 1263. Okmánytár XIII, 56.*“^{13/}

Týž autor píše v jiném článku: „*Medzi najstaršími rodinami v Turci pripomínajú sa: Jank et Paulyk, filii Sudron; Hurubina et Crupech (Krupec), filii Hayk; Mylozth (Milec), filius Byhis, 1263.*“^{14/} To nás zajímá nejméně hned ze dvou důvodů: jednak je tu Milhost zván Mylozt, též Milec, ale hlavně: má být syn Byhisův. Proč nás to má zajímat? Někteří uvažují totiž o tom, že by prý snad bylo možno Byhišem rozumět některého z hrabišických Bohušů...

Už bylo zmíněno, že některé náznamy směřují k rodu Hrabišiců; zde přichází nutnost na tomto místě připomenout, že... „*K Hrabišicům hlásili se erbem svým pánové z Oseka a z Riesenburka, Kostkové z Postupic, vladkyové z Krupé, z Tismic, z Hoště, z Chraští, z Perkněrova Ostrova, z Pertoltic, z Popovic, z Trojovic a ze Sezemic...*“^{15/}

Je to náhoda?

Autor je názoru, že nikoliv, že vladkyové z Krupé a „náš“ Krupec, a také osada v sousedství osady Dvor Hrabiny jménem Krupá v Horehroní, to vše že není náhoda, že mezi těmito jmény je zákonitá souvislost; stejný zdroj se dále zabývá *Hájky z Popovic, jako třetí pošlostí hrabišického rodu,*^{16/} kteří měli sedět i v Kouřimsku.^{17/}

Vzpomínáte na „syna Hájkova?“ Prochazka Roman ve své genealogické práci o českých rodech^{18/} nabízí jednak svůj pohled na výklad vzniku jména Hrabiš [„*Hrabisse (sprich Hrabische, vom alttschechischen Worte „hrabie“; D. H. „der Rechen“; also wohl etwa „der kleine Rechen“; gennant), urkundlich 1103 Rat des Herzogs Borziwoj v. Böhmen; Stammvater der Sippe der sogenannten Hrabissici, die einen Rechen im Wappen führten*“], ale především pro naši souvislost zmiňuje i *zakladatele větve vladcké větve Hájků z Pertoltic, Popovic a Těsmic /Tismic/ - Slavka, alias Slavebora /Slavibora/ (Mladšího) Hrabiše.* Vladky Hájky této větve tak bez pochybností stejně jako přispěvatelé do Ottova naučného slovníku považuje za potomky rodu Hrabišiců [„*Boress (sprich Boresch), lateinisch Borso, – Verkleinerungsform von „Borziwoj“-, 1196 Mitbegründer des Klosters Ossegg, †1207.*“

Sohn:

Slawek, alias Slawebor (der Jungere), Hrabiss, † nach 1209, Stammvater der im ritterlichen Wladykenstande verbliebenen Geschlechter der Hagek v. Pertolticz, v. Popovicz und Tesmicz, die im kaurzimer Kreise im Böhmen ansässig waren und alle um die Mitte des 15. Jahrhunderts ausgestorben sind.]]

Vraťme se však znovu k Franku V. Sasinkovi; přináší nám další informaci k darování hory jménem Mutna „...synom Hayk, Hurubinovi a Krupcovi...“, což je zajímavé, neboť tentokrát není uveden třetí z bratrů Rechk.^{19/} V jiném rozsáhlém článku znovu nalézáme podobu Hrubina (a mj. už *třetí* variantu jména Sudrun...)^{20/}

Dá se tedy souhlasit s autorem, že tolik „náhod“ už přestává být náhodami a nejde už o náhodách mluvit? Že by všechna tato jména byla skutečně jen náhodně nahloučena? Ale pojďme dál. Na řadu nyní přicházejí další avizované články Pavla Križka ve Slovenských pohľadoch, časopise zábavno-poučném, (jehož redaktor a vydavatel byl Jozef Škultéty); chronologicky se dozvídáme nejprve podivuhodnou skutečnost, že:

„Z listín známe len jeden prípad, že sa osadili v tomto veku Česi medzi Slovákmi, totiž v turčianskej stolici; nebol to však celý veľký zástup, ktorý by bol býval dostatočným založiť celú obec, lež iba Ján a Pavel („Jauk et Paulyk“), dvaja synovia Sudrunovi a ich príbuzní Krupec, H r u b i n a, Milost', Mladen, Premlad, Ivan („Tyvan“), Somor („Zomor“) A Potuch („Potuh“), slúživší najprv sťa rybári a lovci kráľovi Bélovi IV. a osadivší sa potom v obci Černákov čize v terajšom Veľkom Čepčine, kde ich spomína tenže kráľ roku 1263 sťa host'ov, potvrdujúc, že sú ľuďmi svobodnými. V inej listine, ktorou im dáva v panstvo Veľkú Mútnu, udáva tenže kráľ určite, že sú advenae et hospites (príchodzími a host'ími), teda nie domorodcami, a z ich mien zatváram, že boli Čechmi alebo z Moravy došľými Slovákmi.“^{21/}

Podle této zprávy jsou příbuzenské poměry poněkud jiné, než jak jsou uváděny v předchozích. Ale zdá se, že je to jen otázka jinak vnímané interpunkce ve výčtech synů svých otců... Ostatně – není to pro nás rozhodující... Následující zajímavé poznání nám pomáhá lokalizovat „terajší Velký Čepčín“. Je to prakticky Nová Baňa;^{22/} to umožnilo dohledat další zpřesňující údaje.^{23/}

Ve stejném zdroji nalézáme v následujícím ročníku hned dva články k tomu, co hledáme; v prvním zmiňuje mj. autor skutečnost, že: *„Sama obec Černákov, v jejžto chotáre obdržal Ján štyri poplužia země, bola toho času už obydlená a medzi jej obyvateľmi boli i Janko a Pavlík, synovia Sudrunovi, Hrubina a Krupec, synovia Hájikovi, a Milost', syn Byhišov alebo snáď Bohušov, ako i ich blízki pokrevní Mladen, Divan, Premlad, Somor a Potuh alebo Potuch, ktorí všetci boli iba prístahovalci a boli s rodom Namslavovým spríbuznení, i stáli podobne*

v královské službě s'ta lovci a rybáři.“ ... „A král, vyslyšavši ich žiadosť, vydal im r. 1263 osobitnú listinu, v ktorej hovorí, že mu dobrovoľne pri polovačkách a rybačkách slúžili a že sú a majú zostať i so svojimi potomkami slobodnými; súčasne ich však zaviazal, že v čas potreby musí ísť jeden z nich ku kráľovskému vojsku a spolu s týmto i do boja.“

Ve druhém se dočítáme, že „...Kráľ Andrej III., potvrdivši roku 1295 na žiadosť Jankovho syna, Horku, a jeho príbudných vyššie spomenutú, Belom IV. vystavenú darovaciu listinu, tiež prepísal bez všetkej poznámky tieže hranice“ a ... “spomenutým Trenčanom (!), ktorí sa usadili po tatarskom spustošení zeme v Turci, vodilo sa teda dobre, lebo stali a tu pánni rozsiahlych majetkov a ich synom tiež prajelo šťastie, že mohli zvelabovať otcovské dedičstvo.

Medzi týmito spomeňme Krupca, ktorý zastával i akúsu hodnosť, bo ho menuje turčinsky kláštor županom (comes); neznať však, či bol iba náčelníkom svojej obce a či zastupoval iný, čelnejší úrad. Tento Krupec Hájikovič²⁴⁾ kúpil spolu s majstrom Pavlom, synom Rečkovým, svojim to bratancom, r. 1292 od jazernických pánov Benedikta Petra a Belu Čeponičovcov jedno poplužie, čiže 120 jutár zeme vedľa Černákova za devat mariek striebra a tým rozmnožil svoj majetok.

V listine, vztahujúcej sa na tuto kúpu a predaj, spomína sa kamenný medzník, čo patrí v onej dobe medzi veľké zriedkavosti...“²⁵⁾ K problematice jmen v regiónu Turiec se vrátil Križko Pavel ještě jednou: „Reč, Rečko, Reček (vyššie spomenutý syn Hájikov a brat Krupcov a Hrubinov,“ je slovenské osobné meno...“²⁶⁾ V r. 1898 pak P. Križko konečně píše:

„Juho-západne od Malého Čepčina a od Konotopy ležal Černákov, terajší to Veľký Čepčín, a jeho územím, len potokom Turcom od slovensko-pravnianskeho oddeleným, vládli v týchže dobách Ján a Pavel („Jank et Paulyk“), synovia Sudrunovi a ich príbuzní Krupec, RABINA, Milost', Mladen, Ivan, Premlad, Somor a Potuch.“²⁷⁾

Ano, čteme správně: stojí zde Rabina!

Dospíváme tady konečně ke kýžené podobě i v prepisu renomovaného archíváře – vzhledem ke všem předchozím rozváděným okolnostem je jediné logicky a věcně správná: v lokalitě, kde jsou místní a pomístní jména Hrabina, Hrabiny, Dvor Hrabiny by skutečně nemělo logiku lpění na osobním jménu Hrubina... (Navíc obdobný způsob zápisu u rodu Hrabina v nejstarší matrice obce Bohuslavice nad Vlárí na Moravě, totiž Hrabyna i Rabina pro členy téhož rodu Hrabina, toto autorovo tvrzení dle jeho názoru podporuje dosti důrazně).

Kremnický archivář Pavel Križko nás dále informuje o tom, že Turiec, Liptov i Orava jsou tři prastaré slovenské kraje, osídlené podle všeho už od 8.–9. století kontinuálně Slováky. Zmíněné kraje byly asi v letech 1092–1094 přičleněny

k Uherskému království, což se neobešlo bez vraždění domácích velmožů, o čemž mj. svědčí zaniklé hrádky. Noví vládci přišli s věcmi novými, částečně ale jistě převzali i věci stávající. Zajímavý je předpoklad, že jistou část místních vladyků – domácí povelkomoravskou šlechtu – ponechali noví páni asi na jejím místě, byla-li ochotna kolaborovat.

První známá donace v Turci je z r. 1224, když Hork a Velčút, kteří se tu usadili právem hostí, zakoupili od Otmara (jednoho z mála starších známých vlastníků půdy) část majetku dědiny Turiec. Dalším spoluvlastníkem této dědiny byl jejich (asi) příbuzný Leustach z rodu Ludanovců. *Všichni tito nyní už uherští šlechtici jsou ovšem pravděpodobně původem z Čech.* Víme, že byli ve službách Ondřeje II., a to nepochybně jako majetnější rytíři. S královým souhlasem jako jeho vasalové si zakoupili majetek a stali se prvními jménem známými imigranty v Turci. K českým hostům by měl patřit i rybář Uzda, jenž dostal v r. 1245 donaci na Hostie za situace, kdy „odpradávná vlastnil Záturčí.”

Nejstarší donaci na majetek v Liptově známe z r. 1230. Ondřej II. daroval tehdy Beuchovi, Haukovi a Polkovi „Uhorskú Ves”, Polkovi ještě před r. 1239 ves Hybe. *I tito všichni šlechtici pocházeli z Čech.* Jejich dědici byli pak Bohumír a jeho bratr Serafín, které r. 1286 Ladislav IV. vyňal z počtu hostí a začlenil je mezi šlechtice, sloužící přímo králi. *I tito šlechtici uvádějí, že jejich předkové pocházejí ze šlechty českého království.*

Majetky Horka a Velčúta zdědili pak jejich potomci bratři Rečko a Krupec, což měli být podle J. Beňka (v rozporu s výše uvedenými tvrzeními P. Křižka) příbuzní liptovského Bohumíra a Serafína, přičemž má být pravděpodobné, že liptovský Beuch je prý totožný s turčianským Rečkem.

Do tzv. Turčianského registru se tehdy dalo zapsat 54 šlechtických rodin; zapsáno bylo 158 listin. Tehdy také mnoho šlechtických rodů vzalo své jméno od svého základního majetku – od své dědiny.

Mezi šlechtictvím, resp. povýšením do šlechtického stavu a darováním a držbou majetku, byl úzký vztah. Jedno a druhé se vzájemně podmiňovalo. Naprostá většina tehdejší šlechty patřila k tzv. nižší šlechtě, zv. „filií iobagionum“. Ti při svém povýšení do šlechtického stavu dostávali celé dědiny, resp. 1–12 popluží půdy starších královských dědin, na kterých pak vystávaly nové dědiny. V nich často bývalo jen privilegované obyvatelstvo, a proto jsou zvány kuriálními.

Prvořadou povinností těchto synů jobagionů byla vojenská služba v královském vojsku pod zástavou zvolenského župana. Jeho soudu také všichni původně podléhali. Pod vlastní korouhvi mohli však v králově vojsku bojovat od r. 1287 Bohumírovci, od r. 1279 Rečkovci z turčianského Pravna, které Ladislav IV. osvobodil od pravomoci zvolenských županů, a tak je povýšil mezi vyšší šlechtu.

Postupem času asi v následujícím století obě šlechtické vrstvy – malopčetnější vyšší a vícepočetnější nižší – splynuly v jednu jedinou, od r. 1351 zvanou nobiles. Její základní povinnost už nebyla vojenská, ale charakterizuje ji pozemkové vlastnictví.

Závěr

I. Co nám tedy z jednotlivých kroků vyplývá?

1. Území, které Hrabina se svými bratry dostal, mělo být „v hlavě Turce“; tam skutečně najdeme v Nové Bani, v její části Štále i dnes část (Dvor) Hrabiny; nepříliš daleko je les Hrabina a hora Hrabina. Logicky lze předpokládat, že držitelem byl Hrabina, nikoliv Hrubina.

2. Území, které získal Hrabinův bratr Rechk, leží jihozápadně od tohoto regionu; Rechkovi potomci je drží ještě několik generací. Oba bratři tedy dostali území v těsném sousedství. (Jméno Rechk lze chápat jako Hrabíš).

3. Neopominutelnou je shoda jmen tří bratří a tzv. „třetí pošlosti“ potomků Slavka Hrabišice z Oseka (z Riesenburka); to byli podle mj. Fr. Palackého právě Hájkové z Popovic. Tři bratři: Rechk (kterého autor doporučuje považovat za Hrabíše, což samo už naznačuje silně možnou příbuznost s rodem erbu hrabí – Hrabišici), Krupec (i on velmi pravděpodobně měl blízko k rodu vladyků erbu hrabí, ať už „z Krupé“, nebo „de Kropna“) a nakonec Hrabina (víme-li, že pro některé je Hrabina totéž co Hrabýšina a Hrabýšina je „Hrabišovi patřící“, lze soudit, že i u něj předpoklad, že patřil k rodu hrabí, není neopodstatněný); jejich otcem byl Hájek, jenž má být prvním potomkem přímého příslušníka hrabišického rodu Slavka, řečeného Slavibor Mladší Hrabíšic († po r. 1209), považovaného renomovanými genealogy za zakladatele vladyckého rodu rytířů Hájků z Pertoltic, Popovic a Tismic v Kouřimském kraji, kde – jak známo – původně Hrabišicové též kolonizovali.

Blízkými jejich příbuznými byli synové Mylhostovi; Milhostice z Mašťova nalzáme v bezprostřední blízkosti rodu Hrabišiců při zakládání kláštera v Oseku koncem 12. a počátkem 13. století. Oba rody k sobě měly skutečně blízké vztahy, je možno, že před nemnohými generacemi se propojily příbuzenskými svazky a své příbuzenství generace „filii iobagiones“ ještě vnímala.

4. Všichni zmiňovaní byli pak „příchozí a hosté z Čech“. Z Čech přišel tedy i Krupec; k tomu doložme opět citát z Fr. Palackého: „K Hrabišicům hlásili se erbem svým... vladykové z Krupé.“

5. Autor by mohl podpořit v budoucnu své názory snad i fakty, k nimž zatím dokázal nashromáždit jen málo materiálů; jedná se konkrétně o „comese castellanea Heynrica de Grabina“ [(viz CODEX DIPLOMATICUS SILESIAE.

Herausgegeben vom Vereine für Geschichte um Alterthum schlesiens. Erstus Band. Urkunden des Klosters Czarnowanz. Breslau, 1857 von W. Wattenbach, s. 9: „*Nos vero annuentes congrue ipsorum petitioni, misimus idoneum nostrum nuncium comitem Henricum de Grabina, qui cum esset ibi diligenter inquisit a comitissa sepe dicta de suo testamento...*“) v letech 1263 a 1267 jako správce části Těšína; podle všeho stejnou osobu ze stejného regionu zmiňuje v několika ojedinělých případech i Winfred IRGANG: SCHLESISHESURKUNDENBUCH, 1984 a 1993, s. 196: „...cum eo etiam affuit comes Henricus de Grabina noster frater castellanus de Bela et Adam magnus...“], [a navíc se ve stejném období také etabluje v lokalitě, o které pojednává tato studie, jistý šoltýs Heinrich, který sem přichází z Krakovska, aby tu zakládal osady...; o jeho činnosti jsme celkem dobře informováni, o jeho původu naopak vůbec... viz např. Beňko Ján: Osídlení severního Slovenska, 1985, ss. 16, resp. 154–59 a tentýž: Najstaršie písomné doloženie obcí okresu St. Lubovňa, in Nové obzory (společenskovedný zborník východného Slovenska), ročník 1990, s. 31]. Rozplést tato historická enigmata je však během na dlouhou trať, i když by snad mohla napomoci vnést do problematiky Eponyma alespoň náznaky dalšího světla...

6. Konečně pak: Záměna –u- a –a- uprostřed slova ve středověkých textech je jistě pochopitelná. Dojde k ní při náročnosti kladené na badatele, pracujícího s obdobnými texty relativně snadno, pokud transkribující nezohlední další okolnosti kolem jména, s nímž pracuje nebo je prostě nezná. K této alternaci dochází i u těch nejrenomovanějších autorů.^{28/}

II. Na základě výše uvedených citací a logicky získaných dílčích závěrů plynoucích ze všech připomenutých souvislostí lze konstatovat s relativně vysokou mírou pravděpodobné jistoty, že autor si může oprávněně nárokovat snahu opravit do problematiky kolonizace Turce v 2. polovině 13. století před více než stoletím vnesenou mylnou transkripci vyskytujícího se tam jména Hurubina, Hrubina, Hrubyna, Rabina a Rubyna (též Hubyna) jako –*Hrubina*. Správnější je pravděpodobně vzhledem v souladu se zde snesenými argumenty třeba toto jméno číst a především je vnímat a pojímat jako jméno –*Hrabina*.²⁹⁾

Poznámky a odkazy:

^{1/} Pojmem eponymus lze rozumět bájněho předka, ale i historicky doloženého zakladatele rodu nebo prostě někoho, kdo se objevuje u kořenů rodu či rodového společenství ať už doložený nebo i nedoložený.

^{2/} Šmilauer Vladimír: Vodopis starého Slovenska, 1932, ss. 53, 480, 491 aj.. Dovysvětlující pojmy do závorek (s výjimkou slova (Dvor) doplnil autor

Petr Hrabina (*dále jen P. H.*). Jiný pramen, který se tomuto věnuje: Krajčovič R.: Slovenčina a slovanské jazyky, I., 1974, s. 276).

- 3) Např. syn Všeбора I. Hrabiše I. či syn Slavka V. Boreš zv. „Raubritter“. (K problematice Hrabišiců viz např. Velímský Tomáš: HRABIŠICI, páni z Rýzemberka, 2002).
- 4) V souvislosti s tímto územím – Mutna – se autor setkal se zajímavou domněnkou, že „Muteň či Mutno (staroslovensky smutno) je pahorek, který má své jméno od ‚pohrabišťa‘, jež za pohanských časů bylo na něm.“ Viz Sborník Muzeálnej spoločnosti slovenskej, 6, 1901.
- 5) Autor by tak tímto textem mj. rád inspiroval počátek cesty, na jejímž konci by měla či mohla být oprava letitého omylu, vneseného sem v počátcích příběhu, jež další celé generace opisovaly, aniž by si jediný z historiků dal práci verifikovat tuto verzi... Totiž, že se jednalo opravdu o *Hrabinu*.
- 6) Varsík Branislav: Otázky vzniku a vývinu slovenského zemanstva, 1988, s. 60. Autor se domníval, že poměrně neobvyklé jméno Milhost (Milgost, Mylhost, Mylgost apod.) bude mu dobrým vodítkem pro další hledání. Ukázalo se ale, že v severozápadních Čechách (hrabišické exdoméně) je v inkriminovaném období známo Milhostů hned několik; dostupné zprávy o nich jsou navíc velmi kusé. Jednu z nich, určitě zajímavou, však nabízí Vaněček Václav: Dvě studie k otázce právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě, 1938, s. 357: „*Velmož Milhost je znám z konce 12. století: Slavco, comes illustris et Milgostus Milgosti filius.*“ (Zbývá dodat, že se má jednat o údajné falsum ze 13. století CDB II). Milhost z Mašřova měl v erbů „obrněného rytíře na koni jedoucího“ (klášter v Oseku má ve 2. poli právě tento erb; v poli sousedním má hrabišické hrábě...). Dobře si povšimněme faktu, že Slavko, příslušník rodu Hrabišiců, je tu uváděn s Milhostem v těsné souvislosti.

Dále zjistíme, že synové Hájkovi byli dokonce ve skutečnosti tři: Rechk, Krupc a Hrabina. S Rechkem [zajímavou otázku v souvislosti s ním nastoluje Šmajdr L.: POČÁTKOVÉ předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vyplývající, 1891, s. 12: Na řece Bělině (= Bílině, tj. v místech původního rozrodu Hrabišiců) někde u ústí Ohře je vrch jménem Rehberg; vzniká otázka, zda nebyl dříve jmenován např. Rechberg či Rechenberk?], Krupcem a jejich potomky se později setkáváme v regionu ještě při různých příležitostech. Oba se stali v Horní zemi něčím jako zemskými hrabaty, byli bohatí a mocní, časem dokonce mohli vodit své oddíly do boje pod vlastní korouhví; jejich rody jsou doloženy několik století. Hrabina se z pramenů vytratil. Nemáme o něm v regionu zprávy. Autor se proto domnívá, že po zmíněných počátcích mohl to být právě on, kdo odešel s králem Bélou IV. na nějakou výpravu na základě uvedené povinnosti. Autor dále vědomě hypotetizuje, že:

- a) Jeho synem může být Hrabiny [jméno, které nám napovídá analogií v lužické srbštině, (jak známo, tato napomáhá často úspěšně pronikat do tajů a záhad středověké češtiny) označuje „syna člověka se základem takového jména“, tedy v našem případě Hrabinu], po němž nám zůstalo jméno trati v Tršicích (Přerovsko); k tomu viz samostatnou autorovu stat’ „Tratě Hrabina a Hrabiny na Tršicku“ (nepublikováno – rkp).
- b) On sám se mohl dosti pravděpodobně např. usadit na Opavsku, kde založil osadu Hrabyna (dnešní Hrabyně u Opavy, kde psán k r. 1413 Petřík de Hrabyna), jejíž vznik kladou nejnověji němečtí historikové do dvacetiletí 1250–1270 (viz např. Seidl Elmar: *Das Troppauer Land zwischen den fünf Südgrenzen Schlesiens*, 2003, s. 182: „Hrabin (= Hrabyně) byla založena 1250–1270“!)
- c) Je možno jej příp. ztotožnit s comesem Heinrikem de Grabina, který byl ve stejné dekádě castelaneem části Těšina.

A je také záhodno všimnout si dobře nové podoby přepisu sledovaného jména, která zní – Rubina (jak znovu uvidíme v závěru, sám P. Křižko pravděpodobně váhal, jak přepsat toto antroponymum; tentokrát se ještě přiklonil k podobě s -u-, ale nakonec zvolí přece jen podobu s -a-, tedy Rabina).

- ^{7/} Žudel J.: Osídlenie Turca do konca 18. storočí. In *Vlastivedný časopis XXVII*, 1978, s. 164–6. Dále viz Zrebený A.: Z dejín Novej Bane. In *Vlastivedný časopis*, XXIV, 1975, s. 116 an. Na Hrabinu právě v oblasti Turce nás upozorňuje Botto J.: Miestopisné úryvky z Gemera. In *Sborník Muzeálnej spoločnosti slovenskej*, 1900, s. 153. Jde o vrch tohoto jména; v oblasti je však i les Hrabina. Statek jako základ osady (součást osady Štále, dnes městské části Nové Baně) též nese jméno Hrabina. Viz k tomu: Kardoss A.: Z miestopisu Slovenska. In *Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 1910, s. 100, kde čteme: „*Hrabiny, majer při chotári Tekovskej stolice nad Hronom, 13 obyvatelov (mad. Gyertyános 1907), predtým Hrabini.*“
- ^{8/} Viz: www.google.com/search?q=Dvor+Hrabiny&num=10. Tedy zbytek osady jménem Dvor Hrabiny; zbývá jen položit téměř řečnickou otázku: Dal by někdo osadě takové jméno, kdyby se inspiroval výrazem pro habroví, tj. hrabinu? Není skutečně mnohem pravděpodobnější, že člověk jménem Hrabina tu kdysi založil dvůr?
- ^{9/} Janšák Š.: Príspevok k štúdiu osídlenia Slovenska, s. 95 an. II. Kopanice. In *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 1930. Dále: Martinka J.: Slovenské rybárstvo, s. 111 an. In *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 1930.
- ^{10/} Konkrétně jde o toto: Janšák Š.: Staré osídlenie Slovenska. In *SMSS*, 1932, s. 16 an. (S mapkou Mutny). Dále uvádí Šikura Ján: Zaniknuté osady v Turci, *SMSS*, 1932, s. 6: „*Mútnu... daroval r. 1263 král Béla IV. Jankovi a Pavlíkovi,*

synom *Gudrumovým, Hrubinovi, a Krupcovi (Crupech), synom Hájkovým, a Milostovi, synovi Byhisovmu. Vtedy bola celá Mútna opusteným lesom - silva deserta. Majitelia Mútnej pochádzali „de villa Churnuk.“ Buďto pre rozsáhlость územia, alebo pre početnosť, rozdelili sa noví majitelia, a tak vznikly tri osady, a to Vyšná, Prostredná a Nižná Mútna.*

Mútnianski zemanía nevládli dlho v pokoji na svojich kúriach. V tekovských horách vyrastalo silné mesto Kremnica...”

V jednej z publikácií našel autor zaujímavou mapku, v detailech sice mierne odlišnou od dřívějšího poznání, ale celkově podrobnější. Navíc s ní i zaujímavou teorií o původu mutňanských pánů. (K té však autor zaujal odlišný postoj, alespoň pokud jde o „Hrubynu a spol.“ Domnívá se totiž, že výše zmínění autoři jsou vedeni snahou rozpoznat všude v počátcích osídlení této lokality především Slováky. Obdobně maďarský zdroj – který se mu podařilo získat od jednoho z členů Moravské genealogické a heraldické společnosti v Brně, pojednávající o rodu Vladárovců, což je vlastně větev potomků některého z uvedených tří bratrů, mluvící o *Kubinovi* – by rád identifikoval *ve stejných osobách* vyhraněně Maďary...). A ještě k problémům se čtením: v této citaci 10) jsou Jank a Pavlyk synové *Gudrumovi*, v citaci 11) se mluví o synech *Sudrunových*, v citaci 12) je uveden *Sudron* ... Jednoznačně číst tyto texty bez přihlídnutí k jiným (jako zde autorem dokladovaným) souvislostem je zřejmě prakticky nemožné.

^{11/} Matunák Milan: Pôvod a juhoslovanskosť národa slovenského, 1928, s. 68–71. Autor tohoto příspěvku upozorňuje, že ostatními autory k probírané tematice je užíván název Černákov či Černakovo.

O něco dále k jihozápadu nalézáme Čachtice; tady známe prvního historicky doloženého Hrabinu. Je jím Matej Hrabina v Urbáři čachtického panstva z r. 1568 (viz Ammer Vladimír: Čachtice, 1997, s. 21); později se tu kmen Hrabina natolik rozrodil, že jeho členové už dávno ztratili povědomí o společném původu, ač ten – i když momentálně vyústil už v téměř nepřehlednou přibuzenskou spleť – je tu nepopíratelný (stačí projít matriční záznamy).

^{12/} Viz Holuby J. L.: O rodinných menách Bošáckej doliny. In Slovenské pohľady, XIX, 1899, s. 14 a 201.

^{13/} „Bohma (1038–1046)... vládl Turcom. ... Keď po smrti sv. Štefana Petor zasadol na uhorský tron... Peter Bohmu pozbavil Turca a vypudil z Uhorska... Z Uhorska vypudený Bohma a jeho potomci zdržovali sa bezpochyby v Polsku a jeho pravnuk, podobně Bohma zvaný, pripojil sa pozdeť ku križákom a pod polskou zástavou vytiahol do svatej Země... Medzitým časem však, čo sa Bohmanovci potulovali v cudzozemsku, Turec dostal sa jiným do majetku.” (Autor dohledal ještě následující: Bohma měl být v držení zmíněného území

v letech 1038–1046. Jeho syna jménem neznáme; jeho vnuk byl Ďurko. Jeho pravnuk opět pak Bohma (říkejme mu II.); tento Bohma II. zemřel r. 1242, jeho bratr Juahun zemřel r. 1242. Syn Bohmy II. je Leustach (znám k r. 1245). Leustachův syn je Indrich (znám k r. 1274). Uherský král Peter za pomoci Němců vypudil Bohmu I. někdy mezi léty 1044–46 nejen z Turce, ale i z Uher vůbec. Bohma je zřejmě totéž co Bohumír (Bogomel, Bogomir), ba prý snad jde o stejného Bohnu, jenž měl jít do Ruska povolat Andreje, Belu a Leventu na uherský trůn. Král Peter v odvetu obdobné nespokojence dal lapat, bral jim majetky a jiným je daroval. Bohma a jeho potomci se měli zdržovat v Polsku, odkud Bohma II. pak vytáhl do Svaté země. Tam se měl seznámit s Ondřejem, novým uherským králem (1217–1218), který poučen o jeho osudech, měl mu vrátit Turiec. Ale zatím se Turiec dostal do majetku jiným rodům, mezi nimiž jsou jmenováni: „*Medzi najstaršími rodinami v Turci pripomínajú sa: Jank et Paulyk, filii Sudron; Hurubina et Crupech (Krupec), filii Hayk; Mylozth (Milec), filius Byhis, 1263. Okmánytár XIII, 56.*“ Viz: Sasinek V. Franko: Slovenský letopis pre historiu, topografiu, archeologiu a etnografiu, 1876, s. 43).

R. 1230 Ondřej II. daroval Beuchovi, *Haukovi* (že by spíše šlo o Hayka, otce Hrubiny, Krupce a Rechka? Pozn. P. H.) a Polkovi „Uhorskú ves.“... „Aj títo šlachťici, podobne jako už spomínaní turčianskí, pochádzali z Čiech. Ich dedičia – známy Bohumír a jeho brat Serafín v r. 1286, keď ich Ladislav IV. vyňal z počtu hostí a začlenil medzi šlachťicov slúžiacich priamo kráľovi, totiž uvádzajú, že ich predkovia pochádzali zo šlachty českého kráľovstva“ (viz: Huščava A.: Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia, 1930, s. 80 a Varsík Branislav: Otázky vzniku a vývinu slovenského zemiaľstva, 1988, s. 14). „Majetky *Horka* [což má být výšezmíněný Hauk; autor opětně soudí, že spíše jde o Hagka, otce Hrubiny, Krupecha a Rechka, i vzhledem k následující informaci, že majetky po něm dědí Rečko, (což je slovakizující podoba jména Rechka, o němž autor soudí spíše, že odpovídá v tehdejší němčině jménu Hrabíš...)] a Velčúta zdědili v Turci ich potomkovia bratia *Rečko a Krupec*, príbuzní Bohumíra a Serafína, *pričom je pravdepodobné, že liptovský Beuch je totožný s turčianským Rečkom!*“ (Proložil P. H.). Viz: Slovenský letopis pre historiu, topografiu, archeologiu a etnografiu, red. Frankem V. Sasinkem, I. ročník z r. 1876, s. 43.

^{14/} Ókmautár XIII, 56. Sasinek F. V.: Slovo k ct. obecnstvu, část Turiec-Arpád-ska doba.

^{15/} Ottův slovník naučný, s. 723. Jen s dalším dodatkem autora: V případě Popovic se pravděpodobně nejedná o Popovice, ale podle všeho o Popovce. Z Popovců(ů) „udělal“ podle všeho Popovice J. Pilnáček; většina dalších autorů pak jméno prostě přejímala...

^{16/} „Hrabišici – jméno někdy mocného rodu panského erbu hrábě (v.t.), který vynikl hlavně ve XIII. stol. Záhy proslavili se bratři Hrabiše (1180–97), Slavek (1188–1222) a Boreš (1188–1207), kteří všichni měli potomky. Potomci Slavkovi, páni z O S E K A (nebo Ryzemburka), měli fundátorství dvou klášterů, Oseckého a Zderazského, a vynikali ještě po století XIV. bohatstvím. V XV. sklesli v chudobu, ač se panského svého stavu nikdy neodřekli (viz Osek a z Oseka). Téhož erbu a bezpochyby i původu byli i Kostkové z Postupic, jejichž předek Zdeněk (1379–1401) přestěhoval se do Kouřimska. Skrze syny a vnuky jeho přišel ten rod k platnosti a, ač zůstával ve stavu vladyckém, brzy zatemnil erbovníky panského původu.

Třetí pošlost seděla na Chrastu, Tismicích, Popovicích, Pertolticích a jiných statcích v Kouřimsku. Ve XIV. stol. měli znamenité jmění, z něhož část zachovali Hájkové z Popovic (z Pertoltic) až do prostředku XV. století. Od doby Ferdinanda I. nebylo nikoho toho erbu v Čechách.”

^{17/} Mj. též v Paběnicích. Zde autor dohledal prvního předka, jímž má být VÍT Voračický z Paběnic, který je psán k r. 1212 v listině Přemysla Otakara I. Původistěm rodu mají být Paběnice, druhdy hrad v Čáslavsku a Voračice, někdy tvrz v Berounsku (erb čtvrcený, dvě části bílé, dvě modré). Nabízí se myšlenka, že jde o bájněho předka všech větví rodu Bítovských, onoho uvažovaného BÍTA, BIETA? Neboť: nedaleko „českého“ Bítova na Berounsku jsou Popovice a Krupá či Krupa... Autor, opíraje se o poslední vydání A. Sedláčkových: Pečetí... tvrdí, že toto příbuzenství je možno ještě v 15. století považovat za průkazné, neboť někteří Bítovští z Bítova (na Novojičínsku na Moravě) a s nimi i někteří členové jejich větve Bítovských ze Sokolnik (na Brněnsku) tehdy užívali stejně jako Bítovští z Bítova (na Berounsku v Čechách) v erbu planoucí srdce; navíc v době zhruba o půl století dříve nejstarší větev Bítovských z Bítova (Novojičínsko), totiž Hrabinkové z Hrabiny užívali v erbu tři hříčce (viz Pilnáček J.: Staré slezské rody; „otec“ moravské genealogie zde užívá označení „z Hrabyně“, ačkoliv nejstarší doložená podoba tohoto jména z r. 1413 je v Opavských zemských deskách právě „Hrabyna“, viz mj.: Kapras Jan: Pozůstatky knih ZEMSKÉHO PRÁVA Knížetství opavského, díl první: Knihy přední, část první (1413–1484), 1906, s. 4 /Registra soudní první/), kterýžto erb s určitou obměnou užívali i někteří členové právě rodu Bítovských z Bítova (Berounsko). „J. Pilnáček na jiném místě podotýká, že kromě znaku se třemi hříči (který mj. užívali i někteří sousedé „berounských“ Bítovských z Bítova a především jistý zeman Hrabiš, „snad potomek četného rozrodu moravských Hrabišiců“, z Podolí u Hranic) užívali Hrabinkové z Hrabiny především erbu planoucího červeného srdce na stříbrném poli (srdce plane 2 zlatými a 6–12 červenými plameny).“

- 18/ Prochazka Roman: *Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandfamilien. Ergänzungsband*, München 1990, s. 102 an.
- 19/ Lze spekulovat, že Rechk a Hrubyna, resp. Hrabyna, jsou snad jednou jedinou osobou? Pokud některý ze tří bratrů chybí, nikdy to není Krupec, vždy jen jeden ze zmíněných; přijměme autorovu hypotézu [s kterou ostatně není sám, lze ji oprít jednak o fakt, že: A. Na několika málo lokalitách, kde se na Moravě uchovalo toponymum Hrabyna, lze dohledat v subsubstrátu starší variantu Hrabyšina (tj. Hrabiši patřící, což je totéž jako Hrabina (=): 1. patřící hraběti, nebo 2. patřící Hrabinovi); B. že starší (renomovaný) badatel A. V. Šembera uvádí, že... „Hrabyně aneb, jak se nyní skrácuje, Hrabyně, pochází od osobního jména Hrab, neb Hraha (u Erbena čteme Hrabka), které toho samého významu jest jako Hrabíše (Palacký). *Na Šemberově mapě, která v jmenosloví nejsprávnější ze všech jest, čteme sice „Hrabina“, ale tato forma jest chybná (!), jak staré listiny (zemské desky) nade vši pochybnost dokazují.*“; viz Vašek Antonín: Výklad slovanských místních jmen v Opavsku. In Otisk z gymnas. programu Opavského na r. 1872. On sám je autorem konstatování o „chybnosti“, kterou ničím a nijak nedokladuje. Dále zde popisuje rozmluvu-při s dobrým přítelem Vincencem Praskem, uznávaným „panem historikem“, který zastával názor, že by se nemělo přecházet na „moderní“ podobu Hrabyně, nýbrž mělo by prý se zůstat u prastarého jména – Hrabina], že Rechk (=Hrabiš) a Hrabina jsou tedy jedna a táž osoba, a máme tu možnost, jak vyložit vznik jména Hrabyně u Opavy (příp. i Rabyně na Neveklovsku, která je uvedena poprvé v závěti Kojaty Hrabíšice z r. 1227 jako hrabišický majetek, což značí, že už tehdy existovala nejméně 50–150 let...); z tohoto osobního jména také můžeme vyvodit vysvětlení pomístního jména Hrabinovy (Tršicko na Přerovsku; mimochodem, i zde je trať nejen Hrabyšina, ale i trať In der Hrabina v osadě Véska ve vsi Dolany – vše doloženo v písemných pramenech někdy z přelomu 13. a 14. století).
- 20/ „Kr. Bela IV. r. 1263 daroval horu Muthnu v Turci Jankovi a Paulikovi, synom Sudron, Hurubinovi a Krupcovi, synom Hayk, a Milostovi, synovi Byhis, přichodzím a host'om, nakladajúc Jankovi, županovi zvolenskému, aby označil hranice: Turch (Znievkláštor), Beene (Benice), Zolum, (Súľyov), Byztra, Chemerna (Čierna) a Luchna (Lúčka). Okmanytár XIII, 56.” Viz K topografii Slovenska, in Slovenský letopis pre historiu, topografiu, archeologiu a etnografiu, r. II., 1877, s. 195.
- 21/ Križko Pavel: Stredoveké národnostní pomery na Slovensku. In Sborník Slovenskej muzeálnej spoločnosti, 1897, s. 160 aj.
- 22/ Výtah z prvního článku: „*Sama obec Černákov, v jejžto chotáre obdržal Ján štyri poplužia země, bola toho času už obydlená a medzi jej obyvateľmi boli i Janko a Pavlík, synovia Sudrunovi, Hrubina a Krupec, synovia Hájikovi,*

a Milost', syn Byhišov alebo snád' Bohušov, ako i ich blízki pokrevní Mladen, Divan, Premlad, Somor a Potuh alebo Potuch, ktorí všetci boli iba prisťahovalci a boli s rodom Namslavovým spríbuznení, i stáli podobne v kráľovskej službe s' a lovcí a rybári. Aby následkom tohoto slúžobného pomeru nestali sa časom niekomu poddanými, prosili kráľa o svedectvo, že mu nie z povinnosti, lež iba dobrovolne slúžili, a kráľ, vyslyšavši ich žiadosť, vydal im r. 1263 osobitnú listinu, v ktorej hovorí, že mu dobrovoľne pri polovačkách a rybačkách slúžili a že sú a majú zostať i so svojimi potomkami slobodnými; súčasne ich však zaviazal, že v čas potreby musí ísť jeden z nich ku kráľovskému vojsku a spolu s týmto i do boja.“

Výňatek z druhého článku: „*Ku ktorému národu prináleželi všetci tí ľudia, o ktorých jsme posial hovorili, to nám jasno hovoria ich osobné mená. Sypún, Namslav, Vid, Kras, Buk, Bodor, Borec, Donko, Ladislav, Baran, Bod, Bodov, Nedelič, Vachot, Vlčút, Velič, Utemír veru neznejú po maďarsky; ani černákovskí Janko, Pavlík „dictus Polan“, Horko, Vres, Lech, Hajko alebo Hájik, Krupec, Hrubina, Rečko, Slávik, Batiz, ani Dražko, Sebeslav, Vladimír, Choč, Uzda, Bohumír, Protivko – a takých podobných Turčanov by som mohol vykázat z listín ešte celý dlhý rad – iste neboli Maďarmi, sice by neboli mali slovenské krstné mená.“...*

„Okrem toho im daroval tenže kráľ v odmenu za ich služby, keď ho boli o to zvláštne poprosili, i opustenú, čiže ku žiadnemu súkromnému majetku nepatriacu horu, Mútna zvanú, jejžto hranice opísal na základe ústnej, zvolenským županom Jakobom podanej zprávy tak, že sa počínaly od vpádu riečky Lúbny do Turca a šly Turcom až po chotár černákovský, ztade asi krížom oproti juhovýchodnej strane až po cestu, vedúcu do Zvolenskej stolice a tou až ta, kde sa počína potok Bystrica, odtiaľ až po žriedlo potoka Turca, potom veľkými vrchmi až po líku Čemernú, odkiaľ zase veľkými vrchmi až po počiatok Lúbny a dolu Lúbnou až po Turec. Viz Križko Pavol: Domov slovenskej cirkevnej reči a maďarské zaujatie vlasti. In Slovenské pohľady, 1898, s. 698 an.

^{23/} Ve Vlastivedném časopise, ročník XXIV, 1975, na s. 116 nalézáme článek Zrebený A. : Z dejín Novej Bane (autor je podle všeho pracovník Mestského múzea v N.B.). Mj. zde čteme: „Nová Baňa ... K mestu patria rozsiahle miestne časti (osady)... Štále... Záhrb (v niekoľika jiných publikacích je Záhrb uváďen jako Hrabina – pozn. P. H.). S mestom susedia chotárne časti...Háj... Vôkol jednotlivých osád nachodia sa aj chotárne časti. Najviac ich má osada Štále, ktorá má z nich najväčšiu rozlohu. Patria k nej chotárne časti...Hrabiny.“ *Právě tuto část dohledal autor na internetu v mezinárodní mapové části jako Dvor Hrabiny [viz odkaz 8)].*

^{24/} V nádherném díle, které je možno si prohlédnout ve Studovně starých tisků v Moravské zemské knihovně v Brně a které nese název „HERALDIKA. Sou-

hrn pravidel, předpisův a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem ku zemím koruny české. S 800 obrazy v textu a na 42 tabulkách. Uspořádal Vojtěch rytíř Král z Dobré Vody, Praha“, b. d., čteme na s. 157: „Z ostatních rodů, kteří užívali hrábě na štítě, jmenujme ještě pány

– Kostky z Postupic [Mimochodem: jeden člen prvních historicky doložených generací rodu, syn Zdeňka Vilém, vlastnil Čejchanův Hrádek, po něm též zv. Kostkův; r. 1404 (ne)byl v Praze popraven loupežník, „mladý muž se šrámkem na líci“, jménem Vilém Hrabín z Hrádku (jedná se o týž Hrádek). Zda jde o jedinou osobu, o tom se dá úspěšně spekulovat - pozn. P. H.]

– *vладыky* z Darové (1234) z *Krupé* a z Tismic

– dále *Hájek* z *Hájku*, Zykot z Perknýřova a *Jaroslav de Kropna* (1378).“ [Vladykové z Kropna jak známo berou původ v Krupé na Kouřimsku a mají stejný znak (hrábě) s vladyky z Hájku a s vladyky z Krupé – pozn. P. H.].

Též Amchové z Borovnice náležejí k rodům se znamením hrabí, ač tyto se někdy blasonují jako hřeben i jako hřebelec. (Povšimnutihodné také je, že oproti tomu, co se obvykle uvádí k erbů městyse Hrabyně na Opavsku, totiž že má ve znaku habr, Adalbert Král píše na s. 131, že HRABÍN ve Slezsku má ve znaku Matku Boží Montseratskou...)

^{25/} Križko Pavel: Velká Mútna a jej páni. In Slovenské pohľady, 1898, s. 160 ad. K tomuto článku připojil P. Križko i vytoužený rodokmen tří bratrů; sestavil jej coby kremnický archivář a historik. Jeho rodokmen se zdá být mnohem spolehlivější než jiný, který autor získal poněkud složitou cestou přes jednoho z členů Moravské genealogické a heraldické společnosti od maďarských genealogů (ten je od samých počátků zcela „maďarský“ R. 1831 napísal historiú svojho rodu a Mútnej Karol Vladár. Je to latinský spis: „Notitiae historicae familiae Vladar.“ Tento spis preložil a spracoval Béla Bráz: A nagysepcsenyi és muthnai Vladár család története és leszármazása. Strán 245. Turčiansky Sv. Martin 1907. Kam sa podel latinský spis Vladárov, nevedno. Uvedieme len doležitejšie události z dejín Mútnej. (Chotár Mútna je v tomto díle vyznačen na s. 67, kde se i píše o „Hrubinovi a Krupcovi“, synech Hájkových – pozn. P. H.). Karol Vladár „na základe rodinnej tradície“ (!) tvrdí, že „villa Charuk“ znamená město Černek v Slavonii a odtud odvozují původ mútenských pánů, předků rodiny Vladárovců a Čepčanských. Ale to je jen nejasná tradice a smělé, ničím nepodložené tvrzení, neboť listiny o tomto neříkají ničeho. Ani Nagy Iván ani Pavel Križko ani Mályusz nevědí o žádné takovéto slavonské legendě... Viz Příloha za touto částí!

Tento Haiik (též psaný Hagk, Hayk, později přepisován i jako Hajek, Hájek, Hájik, Hajko aj.) je podle všeho identický s Haukem, který spolu s Beuchem (což nebude podle všeho nikdy jiný než náš „starý známý“ Bohma) a Polkem získal od Ondřeje II. r. 1230 donaci na majetek v Liptově (pozn. P. H.).

[Autor dohledal ještě následující zmínku: R. 1292 Rechk a Kropcech kupují (zemi) Chepan, ale (kupní) smlouva nebyla zaregistrována, takže původní majitelé na základě donace z r. 1258 mohou uplatňovat nároky.... R. 1293 pak Rechk má syny; jsou to Petr a Serefil. Dostali od krále uherského Ondřeje III. zemi Prona a všechna práva šlechtická na zemi, kterou dostali už za Ladislava IV. Jejich otec byl comes, ale oni jsou uvedeni jen jako magistři, ačkoliv všichni jsou plnoprávní šlechtici; viz Luby Štefan: Liptovský a turčianský register z r. 1391, 1932, s. 73].

- ^{26/} Križko Pavel: Domov slovenskej cirkevnej reči a maďarské zaujatie vlasti. In Slovenské pohľady, r. XIX, 1899, s. 42. Autor této práce v rozporu s P. Križkem soudí, že jméno Hrabina bratra Rechk lze sice slovakizovat na Rečk/o/, ale lze jej též chápat jako germanizované jméno němčického rodu Hrabišiců pro původně českého Hrabíše... (rechen=hrabat).
- ^{27/} Križko Pavel: Velká Mútna a jej páni. In Slovenské pohľady, 1898, s. 710. Víme také, že Jankovi patřila r. 1263 ještě ves Daňová (u Blatnického potoka) – viz Bel Matej: Turčianska stolica, 1898. Beňko Ján dodává v práci Najstaršia turčianska, liptovská a oravská šlachta na s. 81: „Z potomkov Rečka a Krupca sa vyvinuli šľachtické rody z Bodovic, Borcovej i Pravna.“ Znovu se nám nutí otázka: *Kam se poděl jejich bratr – Hrabina? Proč o něm nemáme žádnou zprávu?*
- ^{28/} Jen pro příklad by autor uvedl jednoho, který měl odvalu to přiznat. Pešák Václav v práci Berní rejstříky 1544–1620, 1953 na s. 53 uvádí, že „Vilím aj. Habrykové psání. Správně ale má být Hubrykové.“ Zajímavou shodou náhod si členové kutnohorského rodu Hubryků vzali za manželky poslední kutnohorské *Bítovny*, tj. dcery posledních generací rodu Bítovských z Bítova (z Berounska); k tomu viz též Mikuláše Dačického z Heslova Paměti. Jinak lze v literatuře obdobných případů záměny obou liter doložit vícero. Podnětné pro autora bylo vysledovat, jak ve stejné době vypadala obdobná slova a jejich další vývoj v němčině a lužické srbštině (naši sousedé mají tuto problematika zpracovánu velmi důkladně a hlavně: pořad na ní – na rozdíl od české jazykovědy - pracují.) Zde kvůli místu jeden jediný příklad, jak se počáteční zdánlivě jasné -u- proměnilo v průběhu následujícího běhu času v -a- („náš“ Hrabina měl rozhodně blízko právě k Polsku... viz!): „*Graumnitz, s. Mügeln. – 1268 Grubeniz, Grubenyz (OU 723); 1282 (Hertwicus de) Grubiniz, Grubenize (OU 870, 1026); 1428 Grawenwicz (CDS II 3, 924); 1543 Graubnitz (Loc. 8973, 99b); n. DS 20, 99.* Aso. *Grub-nici: PN *Grub-n (*Gruban o. ä.), zu gruby ›grob‹ (urslaw. *grob), oso. hruby, poln. gruby ›dick, grob‹, tsch. hrubý usw., vgl. 1350 Albertus dictus Gruban (Lb. 123), nso. FaN Gruby (Mu. Wb. III, 33), tsch. Hruban (Beneš 266); apoln. Grąbina/Grębina, Grąbek usw. (Ta. Wb II, 198); eosl. PN

wie Grab, -el, -ęta usw. in ON (Tr. M 63 f.); skr. Gruban (Mikl. 53, 145).“ (Viz Eichler Ernst: *Slawische Ortsnamen zwischen Saale und Neisse. Ein Kompendium. Band I, A-J, 1987, s. 171.*)

- ^{29/} Autor samozřejmě nepředpokládá, že tento Hrabina je jeho ascendentem... Jde tady o něco jiného: o nejstarší historicky doloženou podobu poosobního jména Hrabina. Dle svého záměru v úvodu studie autor tedy našel „Hrabinu – Eponyma“; ten je podivuhodnou směsicí historické personality, neboť skutečně existoval, a současně bájně legendy, naplňující tuto roli eponyma pro žijící rod Hrabina. Neboť o tom, že by se reálně prokázala příbuznost rodu s ním, si může autor nechat zdát svůj krásný – ale přece jenom – sen...

II. HRABINOVÉ V BOHUSLAVICÍCH NAD VLÁŘÍ^{1/}

Motto II

„Sepisují-li se dějiny rodu, který nenabyl uznané důležitosti ani v dějinách užších, tím méně pak v širších, činí se tak proto, aby se něco vyúčtovalo a uzavřelo, třeba jen pro uklidnění vlastního svědomí. Jest taková práce vlastně procházkou po hřbitově a vyhledáváním mrtvých. ...

Co by nám byly platny dějiny rodu, kdyby pro nás nebyly knihou našeho vlastního života a našim zповědním zrcadlem! Jistě není vždy milé se v takovém zrcadle zhlížet, právě tak jako nelze ustavičně hledět do otevřeného hrobu...“

Durych Jaroslav: *Kouzelný kočár*, 1995, s. 7–10

(Footnotes)

A. Jak sem přišli...

Bohuslavice nad Vlárí koncem 19. století

Ve 2. polovině 17. století se setkáváme v nejstarší bohoslavické matrice hned s několika Hrabiny. Protože odjinud z Moravy známe Hrabiny staršího data, jejich přítomnost v této valašské obci si můžeme vysvětlit několikažými možnostmi:

1. Nejstarší Hrabina se objevuje poměrně nedaleko, totiž na Slovensku v Čachticích^{2/}; v obci, která je ve všeobecném povědomí díky krvelačné hraběnce Báthoryové, bydlel s rodinou k r. 1568 Matěj Hrabina (zajímavé je, že ve stejném urbáři je uveden i Imrich Bytov – snad „*Jindřich Bítov*“?). Protože se však hned sto padesát dalších let nesetkáváme s žádným dalším zde narozeným Hrabinou, lze předpokládat, že Matějovi potomci se rozešli na několik stran; snad některý z nich dorazil přímo do Bohuslavic.

2. Potomci Matějovi se opravdu z Čachtic mohli rozejít (jeden nebo několik se jich buď po čase zase vrátilo do Čachtic, nebo jich zde několik zůstalo a jejich narození bohužel matrikám uniklo).

Některý mohl zakotvit v Prusinovicích na Přerovsku, odkud známe k r. 1629 čtvrtlánika Vaška (vdovu Zuzanu Hrabínovou po Vaškovi nalézáme k r. 1671 v Ludkovicích (u Luhačovic), odkud známe i „hrabiňovský grunt“; také Lukáše Hrabinu, který tento grunt drží po zemřelém Janu Hrabínovi. (O Janově pohnutém osudu a smutném konci r. 1652 se dočítáme v Krevní knize městečka Bojkovic). Odešel pak některý Lukášův potomek do Bohuslavic? „V r. 1635 nalézáme v Lipníku nad Bečvou (tedy v těsném sousedství někdejší bývalé tvrze zemana Hrabíše z Podolí) Jana Hrabinu, s nímž se setkáváme r. 1645 v Hranicích nad Bečvou jako s majitelem dvou výstavných hranických domů (t. r. zde i umírá).“

Jiný Matějův potomek mohl skončit v Bruzovicích na Frýdecko-Míšecku, kde známe Jakuba Hrabinu k r. ? 1628 či ? 1632, Jana Hrabinu (Hrabienu) k r. 1640, a tamtéž dva Jakuby (otce a syna) k r. 1651. Jenže toho roku, když zradili vrchnost, uprchli. Kam? Že by do Bohuslavic? Možná. Jenže:

3. Z Podhradní Lhoty (Podhostýnsko) známe právě Jakuba a Jakuba Hrabínovy, kteří tam drží mlýn; háček je v tom, že mlýn drží už k r. 1648. Byli, nebo nebyli to titíž Jakobové Hrabínové? K r. 1675 tu navíc nalézáme Jana, syna Mathia Hrabiny. Tento Jan už má navíc rok za manželku Margaretu Hrabínovou, vdovu po zemřelém Jiřím Hrabínovi! Zdá se tedy pravděpodobnější, že Hrabinů tu bylo asi vícero a že zdejší dva Jakobové nejsou totožní s oněmi z Bruzovic; s jistotou to však říci nelze. R. 1709 navíc zdejší mlýn drží Jakub Hrabina, že by ještě jeden z oněch dvou, nebo už třetí zdejší? Navíc mlýn drží ještě k r. 1729 Jan Hrabina. Podle zápisů tu tedy sledujeme rod plných šedesát let, od samých počátků jako držitele mlýna. Pak už ani zmínka, nikde... Že by odešli k příbuzným do Bohuslavic, nebo jinam? (Nad samotnou Podhradní Lhotou je bývalý hrad Šaumberk (svého času největší na Moravě, založen biskupem Brunonen ze Šaumberku – viz 6. c). Ten drželi v 15. století, někdy od 20. let, až do r. 1471 (resp. do r. 1490) Bítovští z Bítova, kteří se tady psali Bítovští ze Šaumberku a jsou to pokračovatelé oné větve Bítovských, která se v počátcích rodu psala „de Hrabyna“... Náhoda, nebo další „možnost“?).

4. K r. 1645 máme kratičkou zmínku o Václavu Hrabinovi (Hrabovském) v Hranicích na Moravě; že by to byl syn Vaška z Prusinovic na cestě do Bohuslavic? ^{3/}

Třicetiletá válka nepochybně zamíchala osudy rodu, předpokládáme-li, že se skutečně jednalo o dohledatelně spřízněnou rodinu potomků Matěje z Čachtic, resp. Vaška z Prusinovic. Autor soudí, že s přetržkami lze tyto jednotlivce skutečně považovat za rodinu. Opírá se o dvě drobnosti: jednak v kraji kolem Prusinovic je nevýznamný potok jménem Šmotkovský. K nejstarším příjmením v bohuslavických matrikách patří krom příjmení Hrabina i Šmotek (navíc se oba rody prolínaly sňatky) a Prusenovský (starší podoba jména pro dnešní Prusinovice je Prusenovice). Je možno si docela dobře představit, že když kolem r. 1634 řádil v prusinovském regionu mor; několik rodin se sebralo a zkoušelo před ním a hrůzami třicetileté války hledat klidnější životní prostředí. Účastníci této mikromigrace mohli dojít právě do Bohuslavic; jedním z nich mohl být i Václav v Hranicích (viz 4.!).

5. Možnost poněkud nekonkrétní, která předpokládá, že první Hrabinové se na Slatvičínsko dostali, když bylo kolonizováno (snad někdy ve 13.–14. století) a zde byly založeny (r. 1131) už v 15. století zaniklé vsi Vasilsko a Horní Mladotice v těsném sousedství dnešních Bohuslavic. Mnoho tehdy příchozích poddaných bylo z Ruska (jeden z prvních Hrabinů je psán v Bohuslavicích jako Nicolai Hrabin(a)... Že by? Tento způsob zápisu příjmení navíc alespoň teoreticky potvrzuje jednu z možných verzí o vzniku příjmení Hrabina, které prý podle některých jazykovědců bylo původně Hrabin; [v této podobě je zachyceno k r. 1399–1404 v souvislosti s „mladým mužem se šrámkem na líci“ jménem *Vilém Hrabin* z (Čejchanova či Komorního, též později Kostkova) Hrádku, o němž je kratičká zmínka v Popravčí knize rožmberské ve vztahu k dnešní *Rabyni* na Neveklovsku /někdejší *Hrabině*, resp. *Grabynji*; zajímavé je, že zcela takto je totéž slovo uváděno ve staroslovinštině/ v souvislosti s tlupou lapky Mikuláše Zúla z Ostředka, o němž (tedy o Vilémovi) je možno spekulovat, že jeho otec byl „Boress Hrabie Raubritter“ a on sám tedy Hrabin, tj. Hraběte, nebo také že to byl starší syn zakladatele rodu Kostků z Postupic Zdeňka a Anežky z Pětichvost Vilém I., který je spjat právě s lokalitou Komorní Hrádek]; ovšem jiná verze předpokládá právě příbuznost (buď přes Vasilsko nebo přes pradávne slovanské vztahy) s ukrajinskými a běloruskými Hrabiny. Na Ukrajině i v Bělorusku totiž příjmení bohatě variuje mj. právě i do podoby Hrabin...

6. Několik pramenů uvádí zaniklou ves jménem Hrabřina (jihovýchodně od Frýdku-Místku) a jeden jediný zaniklou ves jménem Hrabinsko [sufix -sko je typický pro lokality na místě zaniklých vsí; bez jakékoliv pochybnosti na tomto místě – někde na Tršicku (!) – bývala tedy ves jménem Hrabina (!).

7. Pro úplnost ještě zmiňme hypotézy či spíše teorie z kategorie romantických, které se mohou domnívat, že Hrabinové v Bohuslavicích jsou:

a) potomky Hrabiny Eponyma (viz část I.!).

b) potomky Hrabiny z Tršic na Přerovsku (po němž zůstal jen pomístní název Hrabiny (podle starších jazykovědců /Profous/ snad „Hrabiny vsi, stráně“); ten ovšem může být dosti pravděpodobně jedna a táž osoba s Eponymem. (Analogicky se stejným lingvistickým problémem ve staré horní lužické srbštině se lze domnívat, že „Hrabiny“ je syn člověka jménem Hrabina! Potom by uchované toponymum vypovídalo, že kdysi se tu etabloval nějaký Hrabinův syn; současně tak vyvstává řada možných úvah, kdo že byl oním Hrabinou...).

c) potomky některé z větví Bítovských z Bítova, kteří se původně psali z Hrabiny (jako nejschůdnější se nabízí příbuznost s větví ze Šaumberku, k tomu viz 3.!). (Zajímavou možností se ukazuje nová nejasná stopa, že zakladatelem rodu Bítovských z Bítova byl jistý Mikuláš, snad z počátku 14. století (!), držitel hradu Blanseka na Brněnsku, oblíbenec biskupa Bruna ze Šaumberku (viz 3.!). v této lokalitě ještě asi před půl stoletím existoval les Hrabina).

d) potomky comese castellanea na Těšínsku Heynrica de Grabina, zmíněného tam už k r. 1263; i o něm lze ale fabulovat, že jde buď o zmíněného Eponyma, nebo kolonizátor vévody Konráda I. z r. 1268 – „...die Grabynadal heisst.“^{4/}

e) Sem sluší ještě doplnit nedávný autorův objev. Příjmení Grabina je uvedeno i v soupise nejstarší benátské šlechty mezi příjmeními slovanského původu, a to pravděpodobně už před r. 1202; viz mj. Dandola Andrea: Chronicon Venetum. Z tohoto zcela jiného kmene pochází např. admirál Gravina (účastnil se r. 1805 bitvy u Trafalgaru na španělské straně a v letech 1926-62 po něm nesl jméno špaň. bitevní křižník Grabina). K tomuto kmenu autor také dohledal překrásný Příběh o princy Gerbinovi a princezce turyzské z r. 1846.

A nezapomeňme ani na:

– možnost, že Hrabinové mohli být v Bohuslavicích tzv. autochtony, tj. datace počátků Bohuslavic nad Vlárí (první písemná zmínka je ze začátku 14. století, musíme ovšem vzít v potaz, že než se obec dostala do prvního zápisu, pravděpodobně to trvalo 50–150 let) je nepochybně spjata s Bohuslavem z rodu Hrabišiců; nemusí jít samozřejmě o potomky, ale mohli to být tzv. klienti, tj. lidé, kteří se někdy v počátcích Bohuslavic mohli pohybovat kolem Hrabišice Bohuslava v nejrůznějších funkcích (nezapomínejme, že villa Grabynja (viz 5.!) je uvedena už v závěti Kojaty Hrabišice z r. 1227 a mezi významnými svědky je Heynrik [viz 6. d]! Podle některých historiků tzv. významní svědkové se uváděli na prvních místech jako nejbližší příbuzní]; v souvislosti s oddílem I. je nutno připomenout autorem zatím nezpracovanou možnost, že někteří autoři ztotožňují Ahněho z Bedřichova Světce (Hageno de Zwethiz) a zakladatele Ahníkova (záp. Čechy) se synem Milhosta z Mašťovic. Právě v oddíle I. se dočítáme, že Hrubyna-Hrabina přišel do hlavy Turce na Slovensko spolu s blízkými příbuznými, syny Milgostovými...^{5/}

– úplně jinou možnost, která by ukázala, že vše bylo jinak, a zatím ani netušíme, jak.

Poznámky a odkazy II. A:

- ^{1/} Základní informaci o této obci lze nalézt na internetu na adrese: www.bohuslavice-nad-vlari.cz; ze starších pramenů připomeňme alespoň: Hosák L.-Šrámek R.: Místní jména na Moravě a ve Slezsku, A-I, Praha 1970, Peřinka F. V.: Vlastivěda moravská II. Místopis. Valašsko Klobucký okres, Brno, 1905. Ze současných: Nekuda V.: Zlínsko, Vlastivěda moravská, Brno 1995, Zbránková Dana-Maňasová Zdena: Bohuslavice nad Vlárí opět samostatnou obcí (správní vývoj do r. 1976). In Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka, roč. III, 2002, č. 1, s. 20 ad.
- ^{2/} a) Viz Petr Hrabina: O praotci čachtických Hrabinů. In Genealogicko-heraldický HLAS 2005/1. Časopis SGHS Martin 2005, s. 55.
b) Viz www.cachtice.sk (Petr Hrabina: Nejstarší čachtické rody).
- ^{3/} K tomu viz Petr Hrabina: Rod Hrabina v nejstarších uchovaných dokumentech. In Genealogické a heraldické Listy, ročník XXV., 2005, čís. 3-4, s. 84-88.
- ^{4/} Schlesisches Urkundenbuch Im Auftrage der Historischen Kommission für Schlesien herausgegeben von Heindrich Appelt und Josef Joachim Menzel. 4. Teil 1267-1281 bearbeitet von Winfried I R G A N G 1988, s. 298.
- ^{5/} Mj. viz Binterová Zdena: Zaniklé obce Chomutovska, I. díl, V povodí říčky Hutné, s. 11; Klápště Jan: Paměť krajiny středověkého Mostecka, 1994, s. 123: „V Bělušicích k r. 1231 je psán *Vitus de Belusiz* na listině, naznačující jeho vazbu k Hrabíšicům. Ani ne 1 km od Bělusic je Bedřichův Světec, kde v obdobném postavení jako bělušický Vít svědčí r. 1238 *Hageno de Zvethiz*.“

Pohlednice Bohuslavic nad Vlárí

B. V BOHUSLAVICÍCH NAD VLÁŘÍ [v této části autor vyšel převážně z podkladů, které mu laskavě poskytli Pavel Hrabina, autorův bratr, a Daniel Hrabina, Pavlův syn (dále uváděni jako PDH), kteří se zaměřují v rodovém bádání právě na Bohuslavice nad Vlárí (jejich společným dílem je krásná rodová kronika Rod HRABINA^{1/} z r. 1997); autor oběma touto cestou děkuje].

První členové rodu Hrabina se v Bohuslavicích nad Vlárí vynořují z mlh zapomenutí a planoucích požárů po třicetileté válce do vzrušené doby tatarských vpádů ve 2. polovině 17. století...

Lánové rejstříky uvádějí k r. 1656 půlláníky Mikuláše Hrabinu a Mikuláše Hrabynu. PDH předpokládají, že jde o otce a syna, z nichž první byl zabit a jeho obydlí bylo vypáleno Tatary r. 1663.^{2/} Tento Mikuláš Hrabina se nanejvýš pravděpodobně podle nich stal zakladatelem bohuslavických Hrabinů, a tím (neboť právě sem do Bohuslavic nad Vlárí se sbíhají prakticky všechny známé současné haluze a větve rodu) i hypotetickým praotcem většiny současných nositelů příjmení Hrabina.

Tento Mikuláš I. měl tři syny:

1. Mikuláše II. Hrabynu (†1680), jehož manželka Markéta (Margetha Mikulassic Hrabinika) umírá r. 1677 jako „ctná, vysloužilá, s dítětem v lůně, ve věku 50 let.“^{3/}

1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656
Mikuláš Hrabina	Jana	2. dny	3. dny	Mikuláš Hrabina	2. dny	Margetha Mikulassic Hrabinika	3. dny	3. dny

1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656
Mikuláš Hrabina	Margetha Mikulassic Hrabinika	3. dny	Mikuláš Hrabina	Margetha Mikulassic Hrabinika	3. dny	Mikuláš Hrabina	Margetha Mikulassic Hrabinika	3. dny

2. Martina Hrabinu († po r. 1674)

3. Pavla Hrabinička (Pauly Hrabiniczek, † r. 1678).

Mikuláš II. má také tři syny: Tomáše, Jana I. a Pavla. Tomáš a Jan I. se stávají zakladateli dvou mocných proudů Hrabinů v Bohuslavicích, jejich potomci se zde a v regionu Slavičinsko udrželi dodnes. (Z Tomášových potomků vzejde jediný Hrabina, který se zapíše do dějin obce jako pudmistr - je to Šimon k r. 1804.)^{4/} Jan I. si vezme Kateřinu roz. Šuchmovou a r. 1683 se jím narodí syn Jan II. (Jeho dva bratři, oba Nikolové (!), umírají v dětském věku, stejně jako sestry Anna a Barbora). U Jana II. uvádějí PDH manželku Zuzanu; má tři syny: Pavla, Jiřího a Jana, z nich nás zajímá Jiří, *1710, který se stane zakladatelem nového rozrodu, neboť se dvakrát ožení a má celkem deset potomků.

Linie pokračuje přes Jana III., *1713, jenž si vezme za manželku Annu N. Z jeho čtyř synů: Štěpána, Tomáše, Pavla a Jiřího je Štěpán, jehož současným potomkům v regionu se říká „Štěpáné“, což je podivuhodným dokladem faktu, jak dlouho někdy dokáže přežít rodová paměť; potomek Štěpánův Vojtěch je zakladatelem nového rodu.

Nás ale zajímá autorův přímý předek Jiří, na něhož už zůstala „písemná památka“ – je to vlastnoruční křížek v křestní matrice z r. 1783... Jiří má se svou manželkou Annou roz. Křesálkovou šest dětí (poslední zprávu o Jiřím máme k r. 1802 u příležitosti narození jeho dcery Anny, Anna, vdova po něm, umírá r. 1812 ve věku 62 let).

Z Jiřího potomků si všimněme Jakuba (od 18 let oboustranného sirotka), *r. 1794; ten se ožení s vdovou se 3 dětmi, Kateřinou Hrabínovou, roz. Šmotkovou, která je o 17 let starší než on. Vyženil tak vlastně děti jiného Hrabiny (Václava, nebo Jana), z nichž jeho nejstarší nevlastní syn je o pouhých 12 let mladší než on sám... Jakub r. 1827 kupuje v Brumově na základě smlouvy, předložené Janem Hrabínou 1/4 gruntu č. 8, a r. 1840 pořízuje odkaz svému synu Františkovi (ve 46 letech!); r. 1854 se vypořádává se svým bratrem Martinem ohledně dalšího majetku. Umírá r. 1865, když se vypořádal se všemi příp. dědici; podle všeho Jakub měl řád pořádek...

Jeho posledním synem je Martin, *1830, o němž konečně máme již vícero konkrétnějších informací. Školní docházku (prospěl) ukončil r. 1842, od svých 17 let je polovičním sirotkem; žení se r. 1855 s Veronikou, roz. Mňáčkovou, jako pětadvacetiletý domkář. Rozrod jeho potomků je - na rozdíl od předchozích - dohledán s jistotou. Kuriozitou je syn Jan, o němž stojí v třídní knize bohuslavické školy psáno: „*Hrabina Jan z č. 77 1875 v březnu šel do světa.*“ Kdy Martin zemřel, není jasno.

Nás nejvíce zajímá Martinův syn František (Ferenc), *r. 1863, jenž se žení r. 1893 s Marií roz. Pindákovou. Téhož roku (1893) se narodí syn Josef, autorův dědeček, který však už ve 2 letech se stává sirotkem, prožívajícím krušné dětství. O smrti Františka a jeho manželky Marie koluje v rodě několik rozdílných legend, z nichž každá je divočejší než předchozí; fakticky není známo ani přesné datum, ani místo úmrtí!

Josef se – jako první člen rodu po nejméně 220 letech, kdy rod Hrabina prokazatelně žil v Bohuslavicích nad Vlárí – rozhodne odtud odejít. Odchází do Lověšic u Přerova, posléze se přestěhuje do Újezdce u Přerova; zde se žení po I. světové válce s Hedvikou roz. Doležalovou (rodem z Majetína na Přerovsku). Má syna Jaroslava Josefa a dvě dcery. Tento Jaroslav (autorův otec) je *r. 1923 už v Újezdci u Přerova, odkud se ale – jako 2. Hrabina-migrant po svatbě odstěhuje do Přerova, kde se stane otcem tří synů: Jaroslava, Petra (autora této studie) a Pavla (též rodového badatele).

Nejstarší Jaroslavův syn Jaroslav má dva syny: Davida a Tomáše; David má dvě dcery, Tomáš dceru a syna Martina, v němž bude tato větev pokračovat. Prostřední Petr má dvě děti: Marka a Magdu, zatím oba svobodné. Nejmladší Pavel má syna Daniela (který se věnoval zejména prvním generacím rodu v Bohuslavicích nad Vlárí a spolu s otcem Pavlem sestavil gigantický rodostrom soustředěný na Bohuslavice nad Vlárí), zatím svobodného.

Sám autor se jako 3. migrující generace odstěhoval r. 1976 ze svého rodiště Přerova do Brna, kde žije. S největší pravděpodobností jeho děti Marek a Magda budou mít jiné bydliště než Brno. Do jaké míry se na této pravidelné generační migraci podílejí zděděné geny po předcích miškářích-světoběžnících (tématika zvěrokleštičství je rovněž předmětem bádání jak autora, tak jeho bratra Pavla) nebo prostě měnící se svět, je těžko soudit...

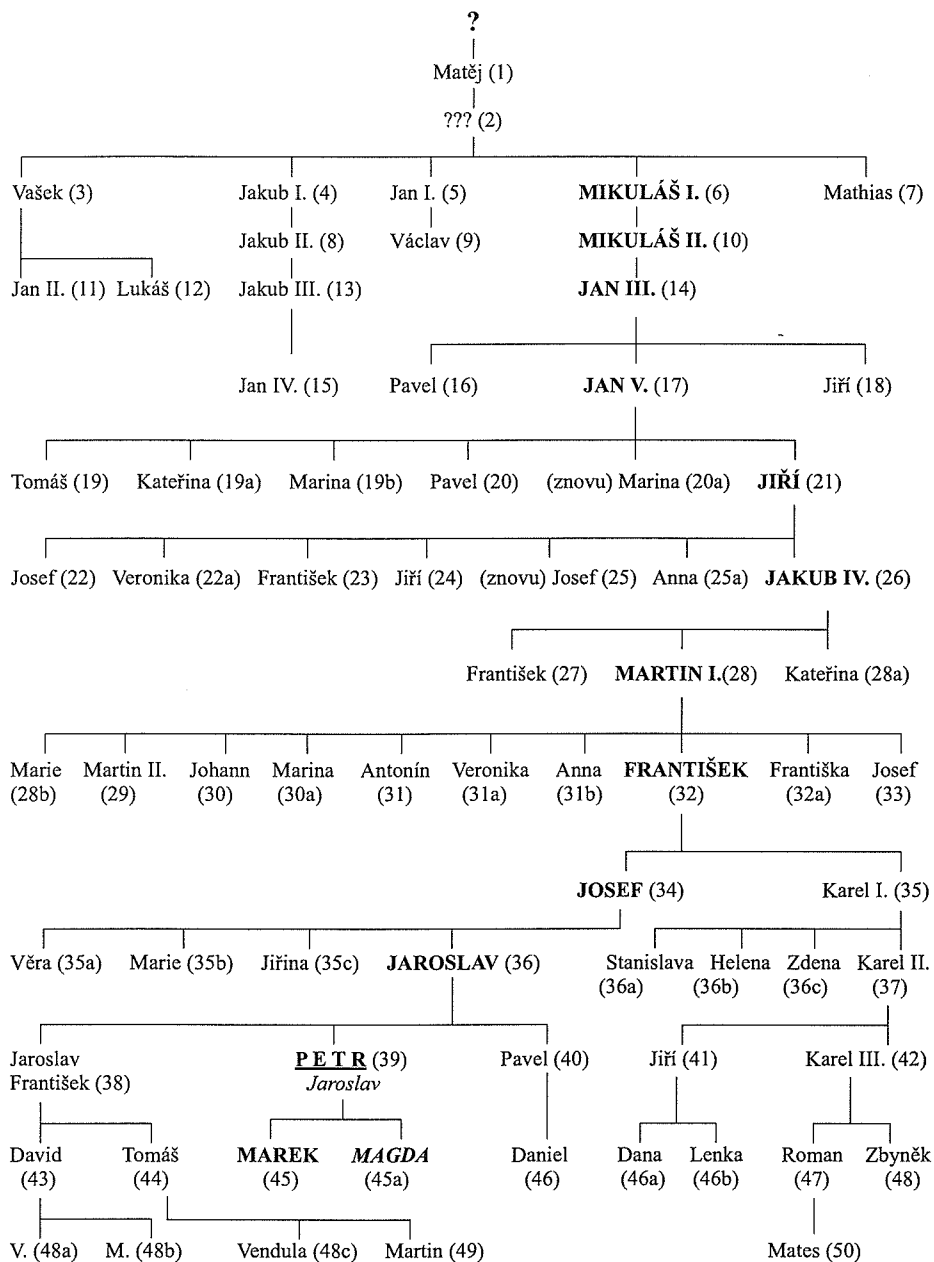
Poznámky a odkazy II. B:

- ^{1/} Viz Petr Hrabina: Rod Hrabina. In Genealogické a heraldické INFORMACE 2002, MGHS Brno, 2003, s. 77.
- ^{2/} „Von den barbern abgebrandt und gestorben.“ Viz Moravský zemský archiv Brno (dále MZA), D1 lánský rejstřík, inv. č. 312, folio 24–26 (pramen: PDH).
- ^{3/} MZA, E 67, inv. č. 4577 (pramen: PDH).
- ^{4/} Viz kniha „Desátky“, SOA Klečůvka u Zlína (pramen: PDH).

C.

Autorova linie: Bohuslavice – Brno

[Tato linie je jednou z 37 větví 4 haluzí, na které autor rozdělil kmen Hrabina, podchycených v Česku; v Maďarsku autor podchytil 2–3 větve, v Rakousku 2, na Slovensku 5, na Ukrajině 1, v Jižní Americe 1, která je ovšem součástí jedné české, v Severní Americe cca 5–8 větví, které se vydělily z větve české, slovenské a maďarské; ve Francii a Estonsku po jednom výhonku (čimž autor rozumí poslední žijící generaci)]. Celkově tyto rodokmeny jednotlivých větví a haluzí rodostromu Hrabina zahrnují magické číslo cca 888 osob. *V kronice kmene Hrabina, na níž autor stále pracuje, následuje za každým takovýmto schématem Legenda, která shrnuje u každého čísla vše, co k dané osobě autorovi podařilo zjistit. V této studii Legendu k „Autorově líní“ autor z pochopitelných důvodů vypustil. (Zde je třeba ještě podotknout, že počátky rodu v Bohuslavicích nad Vlárí zpracoval Daniel Hrabina ve 3 možných verzích, z nichž každá je možná; tím se vysvětlují některé rozdílnosti v textu a v počátcích schématu).*

III. Současný stav kmene – rozdělení na haluze

Je provedeno v GHJ 3-4/2005, s. 84 an., proto zde jen stručné doplnění:

Autor rozlišuje v rodostromu *Hrabina* v tzv. prusinovském kmenu haluze bohuslavickou, lačnovskou, podhradskou a valaškoklobouckou, do nichž se prakticky sbíhají téměř všechny podchycené jednotlivé současné větve rodu. V dřívější většině se haluze a větve sblíží právě v Bohuslavicích nad Vlčí. Není jasný počátek kmene čachtického (člení se na 4 haluze, které pokrývají asi tři čtvrtiny slovenských *Hrabinů*), maďarského – (odtud první *Hrabina Jiří /Georgius/, syn Mikulášův /Nicolaus/* r. 1798 přijel z Uher do Slavičína nechat biřmovat svého dospívajícího syna), ukrajinského (nejstarší *Hrabyna Trofym* tu je podchycen k r. 1861 ve městě Romny; v meziválečném Československu se jeho potomek reemigrant *Leonid Oleksyjoyč Hrabyna* stal profesorem na Ukrajinské hospodářské akademii v Poděbradech, autorem učebnic a článků, popularizujících výsledky vědy v nejrůznějších časopisech). Jedna ze dvou rakouských větví je z podhradské haluze (*Ignaz Hrabina* k r. 1889), počátek druhé je neznámý (už k r. 1813 ve Vídni uvedena *Anna Hrabina*). K haluzi valaškokloboucké patří celá větev jihoamerická v Buenos Aires (zakladatel rozrodu *František/Francisco Hrabina* r. 1922; dva *Grabinové* působí jako vysokoškolská profesora na universitě v Peru). Specifická je situace v USA, kde se mísí jako v kadlubu všechny kmény, haluze i větve (první *Hrabinové* se tu objevují snad kolem r. 1890; někteří, jako *Michael C. Hrabina*, se stali magnáty v počítačové branži či mecenáši, věnujícími na charitu miliony dolarů). Ve Francii registrujeme slabý výhonek valaškokloboucké haluze (profesor chemie v Paříži na Sorbonně *Alexandre Hrabina* 1999); v průběhu celého 20. století se ve Francii narodili jen tři *Hrabinové*. Zatím neznámí *Hrabinové* jsou zachyceni v Bělorusku.

Polskem a Estonskem prošla mezi světovými válkami jedna generace bohuslavické haluze; jeden výhonek čachtického kmene žije v Izraeli. Zatím nenapojena zůstává tzv. opavská větev.

Závěr

Čestné místo v pomyslné „dvoraně slávy rodu *Hrabina*“ si zajistili nejméně následující dva:

1. Potomek jedné z větví miškářů z Rokytnice na Slavičínsku (jehož děd byl autorovu dědečkovi za kmotra) *Jozef Hrabina* se stal na Slovensku v Bratislavě vysokoškolským profesorem PhDr., DrSc.

2. *Oscar Enrique Hrabina*, jehož dědeček, člen jedné z valaškoklobouckých větví se vystěhoval do Argentiny, se zde stal poměrně slavným fotbalistou – mj. sehrál po

boku Diega Maradony v r. 1991 finále Supercopa Libertadores za Boca Juniors (autorovi tohoto článku už napsal elektronickou poštou jen několik španělských vět, česky už neumí); v současné době tamtéž působí jako trenér.

Celkově lze konstatovat, že rod byl celá staletí spjatý s půdou a že jde o starý moravský rod. Velmi pravděpodobně vysoký počet jeho členů vykonával nejméně v posledních třech staletích kastrátorské řemeslo. (Autor mj. dohledal, že miškáři ze Slavičinska docházeli na blízké Slovensko už v 15. století! Převládající zatímní názory na toto téma uvažují o 18. , výjimečně o 17. či 16. století!). K oficiálně úplně posledním nunvářům v tehdejší Československé republice patří po 2. světové válce např. *Josef Hrabina* z Rokytnice na Slavičinsku. K vyšším stupňům vzdělání se povznegli teprve příslušníci posledních 2–3 generací (mezi kterými je řada učitelů a učitelek, zhruba stejný počet inženýrů různých oborů, ale už se objevili i první právníci (*Marek Hrabina*, autorův syn, pracuje v Bruselu jako zaměstnanec Rady Evropské unie; jeho sestra *Magda Hrabinová* pracuje na Úřadu vlády ČR), po r. 1989 relativně mnoho *Hrabinů* (Obchodní rejstřík jich registruje téměř čtyři desítky) začalo z celkového počtu cca 200 podnikat.

V některých větvích se průměrně umírá relativně brzy (kolem padesáti), v jiných nejsou výjimkami *Hrabinové* devadesátiletí až století;^{1/} obdobně rozdílná je situace i třeba co do počtu dětí (ještě „nedávno“, tj. začátkem 20. století, např. až 12, v jiných větvích ale třeba jen jedno či žádné dítě (autor zaznamenal také tři případy adopcí, proto užívá obrat *o nositelích příjmení Hrabina*). Jiné větve jsou nepochybně zajímavé abnormálně vysokou dětskou úmrtností.

Autor studie o kmenu (*Tribus Hrabina*) se věnuje přes dvacet let nejen rodokmenům všech *Hrabinů* po celém světě (jsa k tomu inspirován svým otcem Jaroslavem Hrabinou a tzv. rodovou vázou po pradědovi (s nápisem „*Ferenc Hrabina és Mária korhelok 1893*“), která je v jeho držení, ale i všemu, co se jakkoliv vztahuje k pojmu *Hrabina* (mj. shromažďuje i veškerou literaturu o rodu – jak beletrii, tak literaturu odbornou). Postupně tak osobně, telefonicky a písemně (v posledních pěti letech především poštou elektronickou) autor kontaktoval prakticky téměř všechny nositele příjmení *Hrabina*; (odpovědi se dočkal asi v jedné čtvrtině, u zbytku bojoval s nezájmem). Do r. 2000 spolupracoval s autorem úzce jeho bratr Pavel Hrabina a Pavlův syn Daniel; ti společně sestavili „Rod Hrabina“, první rodovou kroniku (viz Genealogické a heraldické informace, Brno 2002, s. 77). Výsledkem autorova úsilí jsou v podstatě dokončené rozsáhlé (cca 2500 stran) tři části práce o kmenu *Hrabina*:

TRIBUS HRABINA (kronika časopouti kmene Hrabina)

I. *Oxyonymum Hrabina* (veškeré dohledatelné zmínky ze všech dob a všech zemí o pojmu *hrabina/Hrabina*; ucelený výčet výskytu s výkladem tohoto pojmu na území Česka, Litvy, Polska, Rakouska, Slovenska, Ukrajiny, Maďarska a Německa).

II. Proprium Hrabina (etymologie pojmu hrabina, hypotézy, teorie a výklady současné i minulé jazykovědy a názory autorovy: od apelativa k propriu, je hrabina substantivizované pejorativní adjektivum posesivní?, atd.).

Šlechtické rody: Hrabišici, Bítovští z Bítova (resp. Hrabinkové z Hrabiny), Hraabaňové z Přerubenic, Kostkové z Postupic, Pluhové z Rabštejna, Švábenští ze Švábenic, které sebemenším vztahem nějak souvisí s rodem Hrabina.

III. Gens Hrabina... (beletrizace formou asi padesátky samostatných příběhů, které využívají zjištěných faktů a jmen a fabulují kolem nich děj vždy s nějakým Hrabinou, vycházející z odpovídajících reálií doby a regionu; v poznámkách odkazy na to, co je vždy inspirací příběhu. Mezi příběhy jsou vloženy tzv. historické konsekvence, tj. převážně citace z odborné literatury k době a místům děje těchto příběhů).

Každá část má svou předmluvu a závěr, celá práce celkovou předmluvu a závěr (odkazy na zdroje jsou samozřejmostí v rámci poznámkového aparátu zahrnujícího cca pět tisíc poznámek a odkazů). Práce je doplněna řadou fotografií, pořízených autorem, a dohledaných obrázků z různé literatury s uvedením původního zdroje. Samostatnými přílohami jsou Adresář, Mapy a Rodokmeny (schémata a legendy).

Veškeré své úsilí by autor rád završil I. historickým setkáním nositelů příjmení Hrabina v létě r. 2008 v Brně...

POZNÁMKY A ODKAZY III

^{1/} V r. 1976 blahopřáli žáci i s ředitelkou školy nejstarší občance z Rokytnice: „Plných 100 let života má za sebou nejstarší občanka Rokytnice paní Anna Hrabinová (nejde ale o rozenou Hrabinovou). Nezvyklé jubileum lidského života dovršila 4. června v kruhu své bohaté rozvětvené rodiny. Neobvyklý slavnostní akt se odbyval v neděli 6. června v obřadní síni MNV. Představitelé obce a zástupci ONV, ČSŽ, složek NF a další hosté přijali 100 letou občanku v doprovodu celé její početné rodiny. Po kulturní vložce, kterou připravili žáci místní ZDŠ, blahopřál oslavenkyni k vzácnému jubileu předseda MNV Mir. Skočovský, zástupci jednotlivých složek a organizací a nejbližší rodinní příslušníci. A nebylo jich málo. Vždyť 100 leté A. Hrabinové přišly blahopřát její 4 dosud žijící děti (dnes již v průměru 70 a víceleté), 20 vnuků, 44 pravnuček a 2 praprapravnoučátka. Paní Hrabinová je zdravá, sama se obslouží i drůbež ještě poklízí. Všichni jí přeje všechno nejlepší.“

Přílohy

1. Ukázky z kroniky Petra Hrabiny: Tribus Hrabina (časopout' kmene)

a) Příběh osmnáctý: Turci na Moravě

„V ten okamžik Mikula uvidí to, čeho se všichni Búslavané tak báli. Přesně v místech, kde je čekali, objevuje se četná a silná skupina rychle jedoucích jezdců. Mikula se obrací k mužům, vidí na tu vzdálenost, která je dělí, všechny své tři syny.

„Utečte!“ zakřičí, co mu síly stačí, „jedou... Jedouuu!!!“

Muži se zarazí, ale vzápětí se okamžitě bez rozmyšlení rozbíhají zpět od vartovky k Bohuslavicím. Je to běh o život. Kdo nevystačí s dechem a nedoběhne do úkrytu, nepřežije. Také je však třeba varovat Bohuslavické. Mikula křeše na vartovce oheň. Ruce se mu chvějí. Moc dobře ví, že tak ztrácí právě ty vteřinky, v nichž by mohl zachránit život. Ale nemůže jinak...

Konečně malý plamínek probouzí k životu.

Mikula přiloží hrst připravené suché trávy a jakmile tato vzplane, vstříčí hořící chumáč pod otýpku jemného suchého klestí na stříšce vartovky. Nad klestím jsou připraveny větší suché větve. Plamen rychle prohořívá. Už všechno hoří. Teď konečně může Mikula myslet na svou záchranu. Ale už je pozdě. Stačí sotva horečně rychle slézt z vartovky a uběhnout jen kousíček, když jeden z jezdců, kteří mezitím velice rychle překonali kritickou vzdálenost od strážní věže a jsou všichni rozezlení tím, že strážný splnil svůj úkol a ves bude varována, odděliv se v trysku od ostatních, dojíždí během krátké chvíle prchajícího Mikulu a máchnuv prudce za jízdy dobře nacvičeným a jistým pohybem své pravačky, třímající mírně zakřivenou ostrou šavli, zbavuje Mikulu jediným sekem života...

Mikuláš Hrabina Starší položil život za svou rodnou obec... Pohřbili jej tajně, narychlo, v noci. Velký vůz jim přitom jasně svítil, zvláště ta z hvězd, která v oji jeho jest nejvíce vepředu vysunuta...

b) Historické konsekvence – Václavík Antonín: Luhačovské Zálesí, 1930, s. 517 (příběh boccacciovského ladění...)

Kobylínek

„Starý Žmela mňel za kamaráda Hrabinu z pasek. Hrabina býl veliký chamla, rád sa zadarmo najedl, a toš nejednúc zedl Žmelom fšecker, že ím nic neostało. Jednúc si Žmela pravít:

„Šak ja ťa zvjetřím.“

Hrabina sa stavít u Žmelú f poledně, íd'a z hruběj. Žmela mu praví:

„Synku, posat' sa. Stará dójí krávy, a já mosím na štvrť hodínky k púdmístrovi.“

„Toš bješ, kamaráde, bješ, já dočkám.“

Ale nedalo mu to, aby neňúráł, lesti negde necco néni g zesku. Otevře stůl, nic. Podívá sa do trůby a hrůza hrůzúci – tam pškały jelita (sykaly). Toš rúče jedno chytíl, zatočil do šnuptychla a dyš za chvílu přišli z chlěva tetka, pravíl ím:

„Veruno, nemožu sa už toho tvěho dočkat – mosím ít.“

„Ale debys chodíl, pobuť, potrč a polapoci trošku, šag neideš dnes do pola.“

„No, mosím už ít. Z Bohem tu bývajte a starého pozdravuj.“

„No, zdraví skazovali, ščestí navalovali,“ smějú sa tetka a vyprovazajú Hrabinu na násyp...

Ledva býł Hrabina za dědinú, vytahl jelito, ale kúsňa do něho, začál plut, nadávat, a pleščíl tým o zem. Už vjed'ěl, že to na něho Žmela nastrážíl. Były to nastrúhané zčerňané zhnílé zemňáky. Toš tak, ty kamarátku – tak ty bratříčku? To ti já nedaruju. A akorát. Nedál sa ani znat, že by o čem vjed'ěl, vyčkávál.

Toš šli spolu ze Žmelů v zímně na jarmek do Vizovic. Hrabina věđ krávu prodávat a Žmela šěl si kupovat boty. Toš co tak časně z rána přichodíja k Vizovicom, Hrabina kopne o cosi tvrděho a dál to do míška. Znenazdátěj skoro płačky povídá Žmelovi:

„Kamarátku, buť téj lásky, já s tým krafskem nemožu nikam. Zájdi tady s tým míškem ke Kruťovi (to byl znamenitý výrobce fajek), nech ně z téj březovéj hrče udělá fajku. (To si, abyste vjeděli, chlápé nosívali k fajkářom březové hrče.) Ná, co by né, daj sem, a rozlúčili sa...“

A bylo g vesnu a zasěj jarmek, a zasěj šli spoťem obá do Vizovic. Dyš dochodili už g mňestu, ptá sa Žmela Hrabiny:

„Máš už tu fajku?“

„Gde bych ti mňěl, človjeku, veť sem tu ešče od téj doby nebył. Ale ně by ju myslím ani nevydál Kruťa.“

„No, šak já ti pro ňu zájdu, mňa zná lepší.“

„Prosím ťa, Jozefku, udělaj ně to!“

Jozefek šěl, ale ledvá řekl fajkářovi, co chtěl, mňěl pilno ze dveří, a Hrabina, dívaja sa z povzdálečí, mohł puknúť smíchy, lebo tedová mu nevědomky doněsl Žmela zmrzlý kobylinec...“

2. Fotografie z autorova rodinného archivu

Vlevo †Jozef Hrabina, který v r. 2002 vyprávěl se svým bratrem Michalem v Čachticích autorovi legendu o praotci čachtických Hrabinů. (Vpravo nad stolem Panna Maria, kterou Jozefův předek vlastnoručně vyřezal a která se v rodě Hrabinů dědí celé generace). Vpravo miškář z publikace Brzobohatý Drahomír: Zvěrokleštiči na Slavičínsku, Slavičín 1998; autor – vycházejí z očividné fyzické podoby mužských členů své větve a své vlastní – je pevně přesvědčen, že na ní je buď jeho přímý předek nebo blízký příbuzný.

Vlevo autorův dědeček Josef Hrabina jako dragoun za I. světové války („uniforma“ je ovšem zapůjčená fotografiem jen pro tuto příležitost!).

Rodinné foto posledních dvou generací:

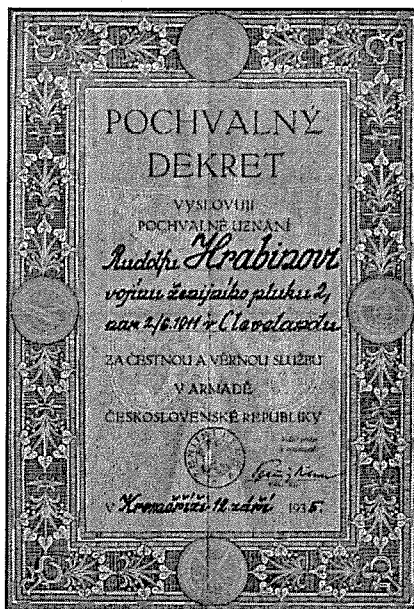
Zleva †Miloslava Hrabinová, roz. Silnická (autorova maminka); Jaroslav (st. autorův bratr); Petr (autor); Pavel (ml. autorův bratr, autor rodové kroniky Rod HRABINA); Magda (autorova dcera); před nimi Marek (autorův syn).

*Současná poslední generace – autorovy děti: Marek Hrabina
a Magda Hrabinová (r. 2002).*

Leonid Oleksyjovych Hrabyna (uprostřed) jako carský důstojník někdy v 90. letech 19. století; (tuto ukrajinskou haluz, jejíž jedna větev se přestěhovala po r. 1917 do tehdejšího Československa, autor zatím nedokázal připojit k celkovému rodostromu.)

*Pochvalný dekret pro Rudolfa Hrabinu
(bohuslavická větev, americký rodák) z r. 1935.*

MUDR. LEOPOLD GOTTLIEB (1852–1916) A JEHO ROD

Marie Löwitová

Ve svém dlouholetém rodopisném bádání se manžel, člen České genealogické společnosti v Praze, Emil Löwit (1930–2003) věnoval nejen svým rodičům a prarodičům, ale podrobněji i životu bratra své prababičky Leopoldu Gottliebovi.

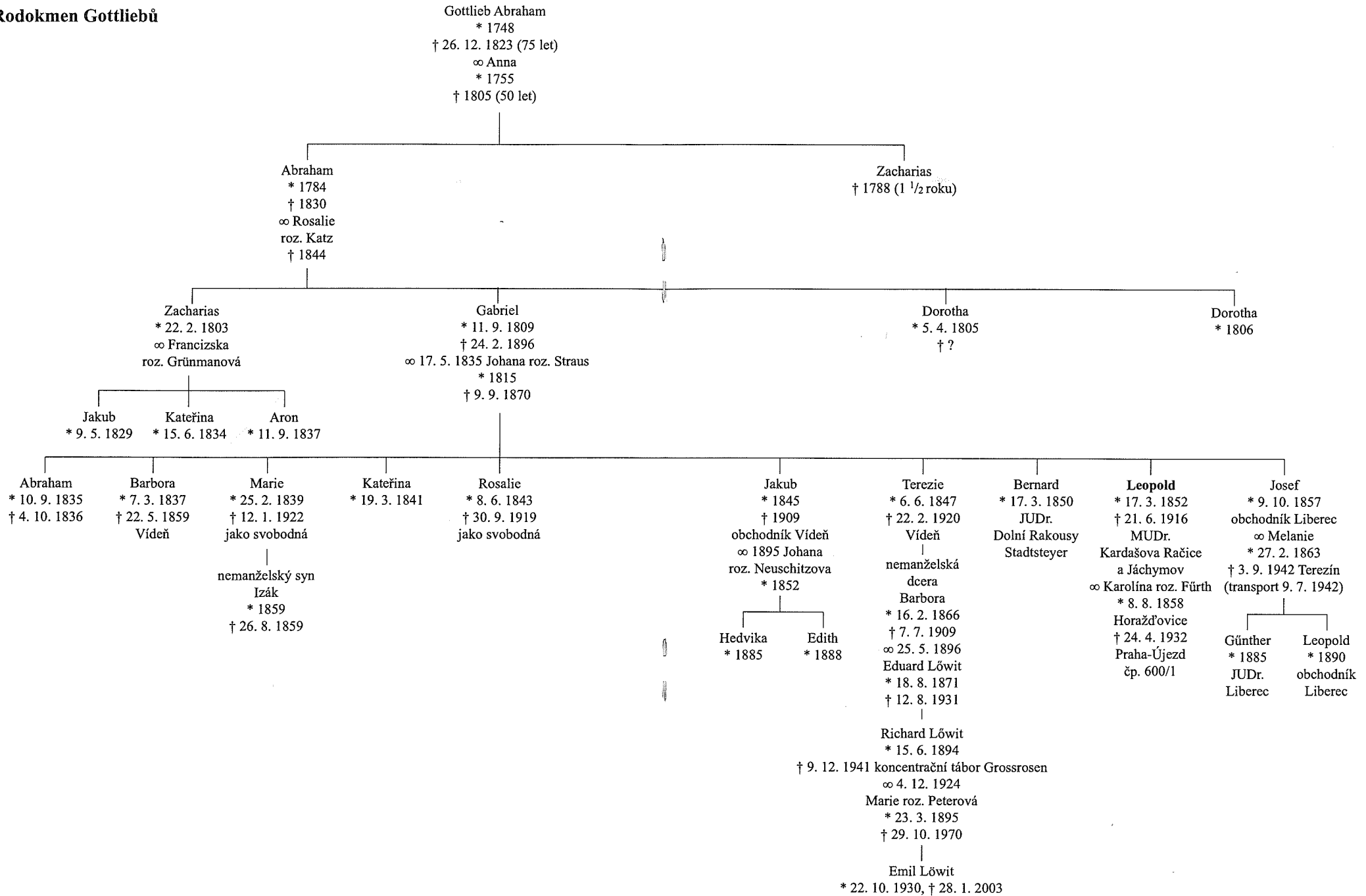
MUDr. Leopold Gottlieb

H. Landwehrthal am 6. September 1907.
L. Leopold Gottlieb
K. K. v. Jindřichov.

Podpis MUDr. Leopolda Gottlieba z roku 1907

Rodina Gottliebova pocházela z Kardašovy Řečice, kde se také Leopold 17. března 1852 narodil. Vystudoval gymnázium v Jindřichově Hradci, maturitu složil 3. srpna 1872, potom absolvoval studium medicíny ve Vídni, kde byl 14. června 1878 promován. Manželkou Leopolda Gottlieba se stala Karolína roz. Fürth (8.8.1858 – 24.4.1932) z Horažďovic.

Rodokmen Gottliebů

Do roku 1888 byla jeho působištěm rodná Kardašova Řečice. Potom od r. 1889 pracoval jako okresní lékař v Jáchymově – městě, které v té době bylo pro výskyt radioaktivního smolince středem zájmu vědců. Po setkání jáchymovské delegace s ministrem orby, hrabětem Buquoielem ve Vídni 1905, bylo rozhodnuto založit v Jáchymově radiové lázně. Ministerstvo orby pověřilo okresního lékaře MUDr. Leopolda Gottlieba, aby zkoušel radioaktivní vodu z dolu Werner a zjistil, jaké má léčebné účinky. A tak začal Dr. Gottlieb v březnu 1906 provádět koupele v dřevěných vanách v provizorních lázních v domě pekaře Kühna. Léčení mělo překvapivě příznivé účinky, hlavně u revmatismu a dny. Přírodní radioaktivní voda brzy nestačila, proto ji Dr. Gottlieb připravoval z louhových odpadů místní továrny na uranové barvy. Její radioaktivitu mu denně měřil ing. Josef Štěp, vedoucí důlní správy.

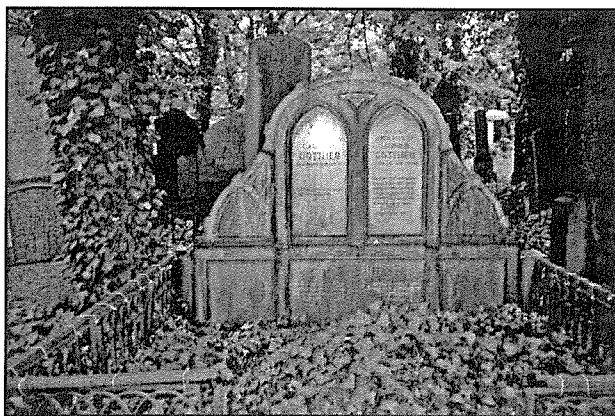
Své poznatky z léčby sdělil Dr. Gottlieb lékařské veřejnosti v odborném pražském a vídeňském tisku. Do podzimu 1910 ošetřil 750 pacientů. V roce 1911 vydal spolu s jáchymovským školním inspektorem Müllerem publikaci „Radiumbad St. Joachimsthal“. Své zkušenosti z léčby uvedl též v příspěvku na 6. mezinárodním sjezdu pro všeobecnou a lékařskou radiologii“ v roce 1912 v Praze, jehož součástí bylo jednodenní pracovní jednání v Jáchymově.

Dr. Gottlieb měl tu čest v roce 1909 poskytnout koupel i anglickému králi Eduardu VII., častému návštěvníku Mariánských Lázní, který Jáchymov v závěru jednoho pobytu navštívil. V pamětní knize o prvních radiových koupelích v soukromých lázních, Schlickstrasse 282, Jáchymov, píše p. Dr. J. Urban: „Započato 12.3.1906. Vedeno okresním lékařem Dr. Leopoldem Gottliebem, majitel Josef Kühn. Neúnavnému badateli, který nezdolně pro pozeňání lidstva, pro blaho vědy jako první průkopnický působil a léčivou sílu nového zemního pokladu odhalil. Císařskému radovi Dr. Leopoldu Gottliebovi, okresnímu lékaři v Jáchymově buď věnován první list této knihy. Komu čest, tomu čest.“ Roku 1911 byl Dr. Gottlieb jmenován vrchním okresním lékařem s titulem císařský a královský rada.

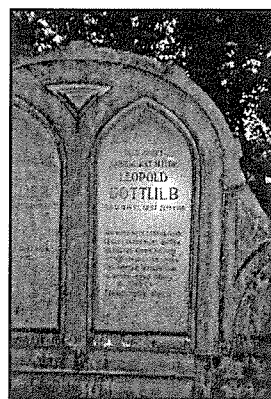
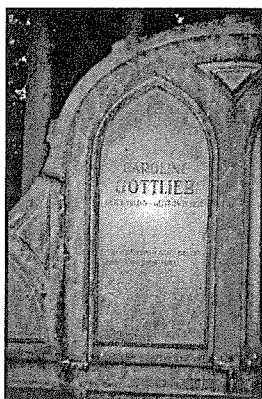
MUDr. Leopold Gottlieb žil od 25. dubna 1912 v Praze, kde 21. června 1916 zemřel. Pochován je na židovském hřbitově v Praze v Izraelské ulici.

Až do podzimu 1938 byla v Jáchymově ulice MUDr. Leopolda Gottlieba.

Letos uplynulo 90 let od jeho úmrtí a 100 let od zahájení léčby v dnes velmi známých a úspěšných lázních Jáchymov.

*Náhrobek MUDr. Leopolda Gottlieba a jeho manželky
(Foto srpen 2006)*

Nápis na náhrobku:

*Zde odpočívá císařský rada MUDr. Leopold Gottlieb
nar. 17.3.1852
zemř. 21.6.1916*

*Zde odpočívá štěstí mého života
odletělo a nevrátí se zpět
přišlo temné rozloučení
jen zdánlivý záblesk.*

*Jednou znovu budeme spolu
na věčnosti blaženi.
Tvoje věrná manželka*

GENEALOGIE A GENETIKA

4. Část

PŘÍBUZENSKÉ SŇATKY V RODOKMENECH

Kristián Koubek

Úvod

Genealogie (rodopis), rodokmenový záznam, rodokmenový výzkum je základní vyšetřovací a výzkumná metoda lékařské genetiky. Je to vlastně důsledně provedená rodinná anamnéza, která přináší celou řadu důležitých poznatků, které mohou podat jaký je typ dědičnosti dané choroby a její familiární výskyt, lze zjistit i povahu příbuzenských sňatků a určit pravděpodobnost postižení dalších členů rodiny, popřípadě stanovit i další speciální údaje (jako je expresivita a penetrantnost genu, genetická vazba, mutabilita). Rodokmen začínáme sestavovat od nemocného jedince (probanda), pomocí kterého byla rodina vytipována. Většinou se tedy jedná o jedince, u kterého byl daný znak nebo choroba zachycena poprvé a tak je nutné se dále snažit rodokmen pokud možno zanalyzovat a vystihnout jednotlivé závislosti včetně příbuzenských sňatků a to i s ohledem na diferenciální diagnostiku dané choroby. Příslušná legenda by měla obsahovat zjištěné genealogické údaje včetně objektivního ověření a vyšetření (výsledky odborných nálezů a i výpověď lékaře). Tak lze dosáhnout vnitřně diferencovaný rodokmen, ale pro genetický výzkum většinou nevystačíme s materiálem jednoho rodokmenu a tak je třeba zpracovat pro genetickou charakteristiku dané choroby celou řadu rodokmenů.

V tomto článku se zaměříme na příbuzenské sňatky v genealogiích a také jaké dopady z hlediska genetiky z toho vyplývají. Nejprve je třeba definovat příbuzenský sňatek. Z genetického hlediska příbuznost pro jedince v populaci chápeme když jsou odvozeny i od společného předka. Stupeň příbuznosti lze tedy určit na základě genealogického stanovení. Sestupujeme-li do minulosti se snahou zjišťovat co nejvíce generací pak docházíme k tomu, že mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými sňatky je pouze kvantitativní rozdíl. Definovaný pojem příbuznosti lze i matematicky vyjádřit tak, že každý jedinec má obecně 2^n předků, když má dva rodiče, 4 prarodiče, 8 praprarodičů, 16 prapraprarodičů, atd., (kde n je vlastně počet generací v rodopisu). Např. jedinec by měl v 17. generacích více než

130 tisíc předků. Před tisíci lety by každý z naší generace měl 2^{40} předků což je přibližně bilion jedinců (bereme-li za průměrnou dobu jedné generace 25 let). Toto úctyhodné číslo je pouze matematickým vyjádřením, protože počítá s ideálním stavem, který prakticky není možný. Pouze dává představu jak by se vývoj našeho druhu z hlediska počtu jedinců utvářel, kdyby se do něj nepromítaly i negativní aspekty naší existence (vátky, lokální konflikty, neštěstí, nemoci). Některé civilizace (např. Neandrtálci, Mayové a další) a i jejich rody byly různým způsobem (vátky, konflikty, infekční choroby) ovlivňovány, což vedlo až k jejich zániku.

Je tedy celkem logické, že sestavování jednotlivých genealogií pro veškeré lidi je vlastně nemožné, protože by se jednalo o sestavení lidského stromu života se snahou zahrnout do něj co nejvíce generací, kterých může být až 4 000. Jenom z hlediska počtu jedinců by to bylo neskutečné číslo, protože třeba v roce 1000 žilo na zeměkouli 0,23 až 0,4 miliardy lidí, které se namnožili na dnešních 6 miliard. Z těchto počtů je vlastně nemožné sestavit genealogie existence společných předků a tak tedy i jednotlivé kusé rodokmeny jsou nepatrným mikrozlomkem tohoto počínání. Myšlenka genealogického záchytu je sice velmi stará, ale praktická realizace je provázena řadou problémů, na nichž kontinuita záchytů různých genealogií ztroskotala. A tak máme pouze fragmenty některých starých genealogií, na které nelze ani při vší snaze naroubovat některé nové, aby byla poukázána jejich vzájemná návaznost a příbuznost. V naší zemi jsou známé genealogie některých panovnických a šlechtitelských rodů (Přemyslovců a dalších) ve kterých se vyskytly v různých generacích příbuzenské sňatky.

U současných genealogií je snaha zachytit co nejvíce generací, přesto jsou zde limity, které neumíme překročit a to ani v případě moderních metod analýz DNA. Při sestavování lze u jednotlivých genealogií nacházet různé zajímavosti, které jsou z hlediska populační genetiky velmi cenné. Na prvním místě je zachycení tzv. příbuzenských sňatků, protože z nich vyplývá celá řada informací pro etiologii různých nemocí. Tyto nemoci se mohou manifestovat podle jednotlivých genetických zákonitostí a to v případě jak dominantního tak recesivního přenosu, které zvláště u příbuzenských sňatků jsou markantní. V tomto článku uvedeme pár poznámek k příbuzenským vztahům v těchto genealogiích a to převážně z hlediska jejich medicínsko-eugenického dopadu.

U vzácných chorob nebo za výjimečných okolností se pro maximální objektivizaci snažíme sestavit rodokmen co nejhlubší (tj. z hlediska počtu generací) a také co nejširší (tj. z hlediska vzdálených příbuzných těže generace). Takovýto rozsáhlý rodokmen se někdy těžko ověřuje, protože prameny o starších generacích jsou těžko hodnotitelné. Proto v některých případech vypracováváme rodokmen v menším rozsahu s malým počtem zachycených generací, kde jsou ale údaje ověřovány co nejprecizněji. Pak v případě určení štěpných poměrů a typů dědičnosti

dané choroby či defektu musíme zpracovat větší počet rodokmenů se stejným onemocněním. Přesto ale někdy docházíme k tomu, že spolehlivost zdravotních údajů má značné mezery. Proband často není na genealogické otázky připraven a tak si obtížně vybavuje požadované údaje a proto je nutné genealogické vyšetření provádět po určitém časovém odstupu opakovaně. Ženy znají lépe zdravotní stav v rodině než muži. Některé choroby (oligofrenie, hluchoněmost, diabetes mellitus, srdeční infarkt, iktus, Downova choroba, rozštěp rtu a patra, krátkozrakost, šilhavost) se lépe zjišťují oproti jiným (thyropatie, esenciální hypertenze, hypercholesterolemie, pozdní gestozy, endokraniozy, astma, kopřivka, senná rýma, žlučnickové obtíže apod.). Bohužel zdravotnické údaje (operace, hospitalizace) o nemocných starších generacích a to před 60ti léty nelze najít ani v nemocničních záznamech či chorobopisech.

Frekvence příbuzenských sňatků

Příbuzenské sňatky lze vystopovat již v dávné minulosti, kdy k tomu vedly různé indicie, a tak pro některé vrstvy jako kdyby byly tyto vztahy či sňatky společenskou nutností. Již ve starém Egyptě byly dynastie, kde sňatky bratří a sester byly pravidlem k zachování královské krve a samozřejmě tím i k upevnění moci a rodového majetku. Tyto sňatky byly provázány i přivedením potomka na svět, aby se dál pokračovalo v rodové dynastii a udržovala se její tradice. V té době se vyskytovaly i vztahy otce s vlastní dcerou či matky se synem i za účelem přivedení na svět jejich dalšího potomka. Docházelo k tomu, že takto počatí jedinci měli celou řadu zdravotních problémů včetně vážných genetických defektů, přičemž i mortalita je vyšší. Studie dětí z incestních spojení prokázaly až 40% dětí s vrozenými vadami a recesivně dědičnými chorobami. Častost postižení odpovídá vysokému koeficientu inbreedingu, i když jde o potomstvo z rodičovských souborů nesrovnatelných s normální populací. Proto postupem času bylo upuštěno, neřkuli zakázáno, podstoupení tohoto incestu. A tak příbuzenské sňatky jsou chápány na úrovni bratranec a sestřenice. V některých arabských zemích byly sňatky bratranců se sestřenicemi poměrně časté, kde dosahovaly až 30%. Poměrně vysoká frekvence přetrvává v Indii. V minulém století byla také frekvence příbuzenských sňatků vysoká v Brazílii (na venkově 19,55%, ve městě 0,42%) a v Japonsku (na venkově 7,12%, ve městě 5,03%), i když údaje mohou být značně zkrácené, protože záleží na lokalitě, z které jsou tyto údaje vybrány. Poměrně nízká frekvence příbuzenských sňatků byla pro Francii 0,21%, pro Irsko 0,14% a i pro tehdejší Československo (0,1–0,2%). V Česku ale byly v některých oblastech pozorovány zvýšené výskyty těchto sňatků (na severní a východní Moravě, v severovýchod-

ních Čechách, Milevsku a také ve středním a východním Slovensku jsou místa, kde frekvence příbuzenských sňatků je vyšší než v jiných oblastech. Samozřejmě tyto údaje jsou pouze přibližné, protože nejsou detailně zmapovány komplexně jednotlivá místa a některé země se ve frekvenci příbuzenských sňatků mohou značně lišit. Do toho se promítá celá řada nejrůznějších zákonitostí, které nebudeme detailněji rozebírat. Dalo by se jen říci, že příbuzenské sňatky se vyskytují v různém procentu u jednotlivých populací a také v závislosti na podmínkách v jednotlivých údobích.

Izoláty a příbuzenské sňatky

V dřívějších dobách nejčastější příčinou zvýšeného výskytu příbuzenských sňatků byla existence tzv. izolátů. Izolát neboli izolovaná skupina lidí různých geografických lokalit způsobovala značné omezení výběru partnera pro manželství a tak docházelo k častějším sňatkům na úrovni bratranec-sestřenice. Vedle nedostatku jednoho pohlaví tak důvod pro tyto příbuzenské sňatky byl převážně ekonomický, tj. zachování ekonomického statusu rodu, aby nedocházelo k rozmělnění majetku, který byl někdy těžce vytvořen. Lidé již v dávných dobách pozorovali nepříznivé důsledky příbuzenské plemenitby u zvířat a rovněž si všimli vyšší úmrtnosti a závažných nemocí dětí narozených z těchto příbuzenských sňatků. Tyto závěry se promítly nejprve do náboženských textů, kde už i v bibli je uveden zákaz sňatků bratří a sester, dětí a rodičů. Některé křesťanské církve vyžadují k uskutečnění sňatku příbuzenských osob tzv. církevní dispens. Později úlohu církevních zákonů pro příbuzenské sňatky převzalo civilní právo, podle něhož je styk nejbližších příbuzných považován za trestný čin (incest). Postupné odbourání bariér mezi skupinami obyvatelstva a rozvoj komunikací tedy vedl k rozpadu geografických izolátů, což přispělo ke snížení počtu příbuzenských sňatků, ale i počtu členů rodiny. Pravděpodobnost sňatku s příbuznou osobou se tedy značně snížila, když pro lidi se zvýšila tzv. migrační vzdálenost, což vlastně bylo odrazem pronikáním moderních prostředků dopravy. Rozšíření migračních vzdáleností značně snížil frekvenci příbuzenských sňatků a podstatně rozšířil promíchávání jedinců různých ras.

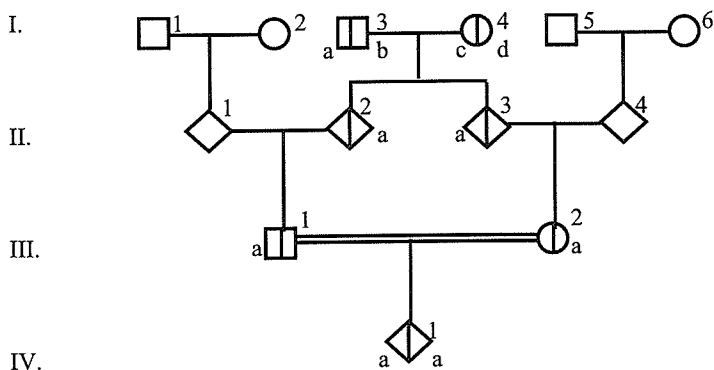
Pravděpodobnost výskytu příbuzenského sňatku

Pravděpodobnost výskytu příbuzenského sňatku v rodokmenech je přirozeně závislá na počtu příbuzných. Čím více jedinců, tím větší výskyt příbuzenských

sňatků. Dnešní rodina ve vyspělých zemích má v průměru 2 děti. Konkrétně v západních zemích je průměr na jednu ženu 2,4 dítěte. V Česku v současnosti je počet dětí na jednu ženu v průměru 1,2 dítěte, přičemž v roce 1970 byl 2,2 dítěte. Jednoduchým matematickým výpočtem když uvažujeme, že kdyby rodiče měli po jednom sourozenci, pak jedinec má v průměru 4 bratrance a sestřenice, z toho 2 osoby s kterými by mohl potencionálně uzavřít sňatek na úrovni bratranec-sestřenice. Dříve, při průměrném počtu pěti dětí v rodině, by tento jedinec měl $2 \times (5-1)$ tet a strýců, a tedy $5 \times 2 \times (5-1) =$ bratranců a sestřenic, z toho polovinu potencionálních partnerů k sňatku. Obecně $n.2 (n-1)$, kde n je průměrný počet dětí v rodině.

Obrázek 1 podává schéma rodokmenu zachycujícího příbuzenský sňatek s vyznačením přenosu alely od společného předka. Příbuzenské sňatky v jednotlivých genealogiích byly dříve poměrně časté a tak záleželo v jakých úrovních se odehrávaly a jak příslušný rodokmen byl zatížen dominantními či recesivními chorobami.

Obrázek 1. Schéma rodokmenu zachycujícího příbuzenský sňatek s vyznačením přenosu alely (označené malými písmeny) od společného předka. Je prezentováno schéma rodokmenu o 4 generacích (I-IV). V první generaci jsou rodiče I/3 a I/4 heterozygotní (označení jako a/b a c/d). Rodiče mají dva potomky označované II/3 a II/4 (na pohlaví nezáleží). Tyto jedinci mají děti označené jako III/1 a III/2 u nichž dojde k příbuzenskému sňatku (na úrovni bratranec-sestřenice), z kterého ve čtvrté generaci se narodí dítě (na pohlaví nezáleží). Toto IV/1 dítě může být homozygotní v dané alele (a/a). Toto je příklad jak lze upevnit daný znak do homozygotní formy a nebo naopak jak se najednou může objevit v rodokmenu choroba recesivní povahy.

Dnešní frekvence příbuzenských sňatků

Současná frekvence příbuzenských sňatků je závislá na ekonomické, sociální, populační a biologické situaci v každé zemi a mění se s rozvojem sociálně ekonomických podmínek. Jak již bylo zmíněno, k tomu přispělo značně rozšíření migrační vzdálenosti. Příbuzenský sňatek vede ke vzniku homozygotních potomků, což přináší jak pozitivní tak i negativní dopady. V období feudalismu byla společnost dispergována do velkého množství mikropopulačních skupin, což přinášelo různé dopady. Příbuzenské sňatky se uzavíraly především v rámci jednoho panství, jedné vesnice popřípadě v rámci jednoho řemesla, jedné společenské skupiny (zemani, vyšší šlechta). A tak se lidská společnost rozpadala na četné izolované malé populace (izoláty). Další vývoj vedl k osvobození nevolníků, k růstu měst a ke zrušení společenských kast a ke snížení frekvence příbuzenských sňatků. Poslední izoláty u nás vymizely po druhé světové válce, což lze považovat za určitou kvalitativní změnu, protože vlastně vznikla velká populace, do které jsou začleněny různé sociální skupiny (Romové, Vietnamci apod.) se svými zvyky a kulturou. Obecně by se dalo říci, že frekvence příbuzenských sňatků se u nás za posledních 100 let značně snížila a to z několika málo procent (zhruba okolo 5%) v té době na méně než desetinu výskytu ($< 0,1\%$) na prahu tohoto tisíciletí. V dnešní době se také podstatně mění náhled na příbuzenské sňatky. Dalo by se i říci, že příbuzenské sňatky mohou být chápány pro populaci jako negativní (tj. zvyšují počet nemocných s autozomálně recesivní chorobou), ale z hlediska populačního vývoje mohou mít i pozitivní stránku. Když se v rodinách vyskytuje závažná recesivní choroba způsobující smrt, pak v příbuzenských vztazích homozygotní jedinci vymírají nebo nemají děti. Tím vlastně dochází k neustálému ozdravování genofonu populace, protože jeho rovnováha je udržována.

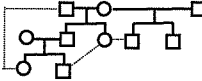
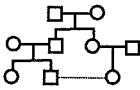
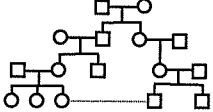
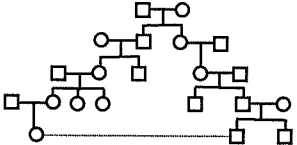
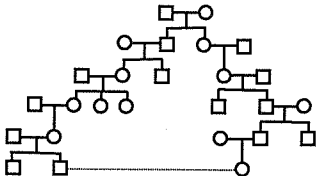
Koeficient příbuznosti

Dva jedinci v populaci jsou příbuzní tehdy, jestliže mají společného předka nebo předky. Příbuznost jedinců můžeme prokázat přímo na základě genealogického studia, ale průkaz je i nepřímý. V malých populacích existuje sice panmixie, ale izolace od velkých populací vede k postupnému vnitřnímu křížení – inbreedingu, které lze vyšetřením stanovovat. Frekvence některých znaků (krevní skupiny, somatoskopické znaky, dědičné choroby, apod.) lze podle letálních faktorů a poměru pohlaví zjišťovat a to i z frekvence osobních jmen v souvislosti s územní izolací.

Příbuzenský sňatek je sňatek příbuzných jedinců. Geneticky koeficient příbuznosti dvou jedinců je pravděpodobnost, že tito jedinci budou mít stejnou alelu, pocházející od společného předka. Tento koeficient značíme r . Hodnota r kolísá od 0 do 1. U nepřibuzných jedinců $r = 0$, $r = 0,5$ je u kombinace otec a syn, matka a dcera, otec a dcera a u vlastních sourozenců. Koeficient $r = 0,25$ je v kombinacích děd a vnuk a podobných včetně proband a sourozenec rodičů (strýc a teta). Koeficient $r = 0,125 = 1/8$ je u pokrevních bratranců a sestřenic, u potomků sourozenců a u prarodičů a pravnuků (VI. generace). Koeficient $r = 1/32$ je u dětí bratranců a sestřenic (bez příbuzenského sňatku). Pro každého společného předka stanovíme samostatně pravděpodobnost přenosu genů po obou větvích rodokmenu a výsledný koeficient příbuznosti je součtem všech těchto pravděpodobností. **Tabulka 1** ukazuje hodnotu koeficientu příbuznosti u některých příbuzenských vztahů.

Koeficient příbuznosti si laicky můžeme odvodit, když budeme obrazně uvažovat o tzv. „podílu krve“ od jednotlivých předků. Dítě bude mít polovinu „krve“ od otce a polovinu „krve“ od matky. Pravděpodobnost, že sourozenci budou mít stejnou „krev“, je dána pravděpodobností, že budou buď stejní v „krvi otce“, tj. $1/2^2$ anebo v „krvi matky“ $1/2^2$ neboli celkový koeficient příbuznosti je $(1/2)^2 + (1/2)^2 = 1/2^2$. Podobně děti bratranců budou mít celkem 8 předků na úrovni prarodičů, z toho dva předci budou společní. Podíl „krve“ jednoho z prarodičů je tedy $1/8$ (neboli koeficient příbuznosti s jedním prarodičem), druhého rovněž $1/8$. Pravděpodobnost, že tito vzdálení bratranci budou shodní v krvi jednoho z prarodičů bude $(1/8)^2$ a druhého z prarodičů $(1/8)^2 = 1/64 + 1/64 = 1/32$. Koeficient příbuznosti je $1/32$. Vysvětlení je v kombinatorice genotypů. Dítě má vždy dvě alely autozomálních genů, jedna alela je od otce, druhá od matky. Protože je náhodné, která z možných dvou alel otce se uplatní u dítěte, je pravděpodobnost, že to bude právě určitá alela, rovna $1/2$. Pravděpodobnost, že i další sourozenec bude mít tuto alelu, je rovněž $1/2$. Neboli pravděpodobnost shody dvou sourozenců v identické alele jednoho z rodičů je $1/2 \times 1/2 = (1/2)^2 = 1/4$. Pro druhou alelu sourozenců platí stejná pravděpodobnost shody, neboli celkový koeficient příbuznosti pro sourozence je $(1/2)^2 + (1/2)^2 = 1/2$ atd.

Tabulka 1. Hodnota koeficientu příbuznosti u některých příbuzenských vztahů (tečkovanou čarou jsou vyjádřeny některé příbuzenské vztahy).

Příbuzenský vztah	Koeficient příbuznosti r	Schématické vyjádření v rodokmenu
Monozygotní dvojčata (jednovaječné), pohlaví stejné	1	
Dizygotní dvojčata, sourozenci, rodič – dítě	1/2	
Nevlastní sourozenci; teta, strýc–neteř, synovec; prarodiče – vnuci	1/4	
„První“ bratranec a sestřenice (tj. v podstatě vztah mezi bratrancem a sestřenicí v první možné generaci)	1/8	
„Druzí“ bratraci a sestřenice (tj. v podstatě vztah mezi bratrancem a sestřenicí v druhé možné generaci)	1/32	
„Třetí“ bratraci a sestřenice (tj. v podstatě vztah mezi bratrancem a sestřenicí v třetí možné generaci)	1/128	
„Čtvrtí“ bratranec a sestřenice (tj. v podstatě vztah mezi bratrancem a sestřenicí v čtvrté možné generaci)	1/512	

Poznámka: Jedná se o různé příbuzenské vztahy, které se vyskytují v různých generacích

Letální ekvivalent při inbreedingu

U jedinců, které přišli na svět z incestních spojení (tj. otec x dcera, bratr x sestra) se výrazným způsobem uplatňuje tzv. letální ekvivalent při inbreedingu. Koeficient příbuznosti těchto rodičů je 1:2. Pravděpodobnost, že dítě bude homozygotní v jedné alele od otce, je 1 : 8 (kdyby totiž třeba otec byl homozygotní, byl by sám nemocný). Proto také při inbreedingu a zároveň v závislosti na stupni inbreedingu způsobují tyto geny v homozygotním stavu zvýšenou frekvenci abnormality a sníženou reprodukční schopnost těchto rodin. V případě incestu, kde pravděpodobnost vzniku homozygotního stavu je 1 : 8, projeví se letální ekvivalent v průměru asi jako selekční koeficient 0,3. To znamená, že se v těchto rodinách narodí 30 malformovaných dětí, ale na této hodnotě se budou podílet jak spontánní potraty, neplodnost, tak i různé stupně poškození jedinců. To byl vlastně hlavní důvod proč incestní spojení za účelem přivedení potomka na svět je zakázáno. Přesto se ale inbreeding v experimentální práci výrazným způsobem využívá.

Propočtem inbreedingu můžeme odhadnout pravděpodobný stupeň homozygotnosti experimentálních zvířat (myši, krysy). Získání inbredních linií z krajních populačních (chovných) variant je často ideální model pro experimentální práci. Inbreeding se však může projevit i negativně, jestliže je nekontrolovatelný nebo nevhodně ovlivněný apod. Na příklad dovezená experimentální zvířata geneticky nehomogenní jsou dále nekontrolovatelně pěstovaná v místním zvěřinci. Velmi pravděpodobně postupně dojde k vytvoření „nové“ genové rovnováhy a k inbreedingu v této populaci a ke změně „průměrných“ vlastností zvířat atd. V experimentu se často používají tzv. čisté linie, tj. populace jedinců se stejným (homozygotním) genotypem. V lidské populaci mají stejný genotyp pouze identická dvojčata. Variabilita mezi jedinci „čisté linie“ je pak působena jen vnějším prostředím. Čisté linie se získávají vnitřním křížením, a to nejčastěji tak, že křížíme vždy sourozence v každé vrhu až po dvacet generací. Výsledkem takového křížení je čistá linie, nebo čistá linie bez předem určených vlastností. Častěji budeme provádět inbreeding s výběrem, tj. založíme linie nebo dvě odlišné linie (krajních) žádaných vlastností a v potomstvu budeme pak křížit vždy jedince s nejvíce vyznačenými znaky. Tento typ inbreedingu vede obvykle rychleji ke vzniku čisté linie. Tyto experimentální přístupy pro lidskou populaci nejsou možné.

Rodinné znaky v genealogiích

Jsou známé rodokmeny kde se u jednotlivých členů objevují výjimečné charakteristiky a vlastnosti, což mohou být různé duševní schopnosti, sportovní talent

a další znaky, kterými se mohou jejich nositelé odlišovat od běžné populace. Tyto charakteristiky se označují rodinnými znaky a jsou typické pro genealogie různých sportovců, umělců a vědců. Genealogie jsou často provázeny příbuzenskými sňatky, pomocí nichž jako kdyby se u jejich členů upevňoval daný znak či schopnost. Jsou známy rodiny vynikajících umělců a vědců, u kterých k jejich vyniknutí napomohl jejich talent a prostředí. Alespoň strohá zmínka o některých z nich. Italský malíř Tizian (1477–1576) měl osm příbuzných s malířským nadáním, kteří intenzivně také malovali. Genealogie Bachů měla vedle Johanna Sebastiana Bacha dalších 16 vynikajících hudebníků a u dalších 17 členů bylo hudební nadání. Takovýchto rodin s uměleckým nadáním bychom mohli nalézt i v naší zemi. Jsou také uváděny genealogie, kde se vyskytuje nadání vědecké činnosti. Švýcarská rodina Bernoulli měla ve 3 generacích 9 mužů s vynikajícím talentem k matematice, z nich 5 se stalo členy Francouzské akademie věd. V rodokmenu Charlese Darwina s výskytem příbuzenského sňatku, zakladatele moderní vývojové teorie (Darwinova teorie) se vyskytují i další vynikající vědci, což je Leonard Darwin, jeden ze zakladatelů eugeniky a Francis Galton (synovec), který se proslavil především svými populačními studiemi a biometricko-statistickými metodami. V naší zemi bychom mohli nalézt genealogie, kde se vyskytovalo umělecké nadání (třeba Mánesova rodina) nebo jsou rody vynikajících lékařů (genealogie rodiny Purkyňovy, rodin Eiseltů, Jedličků, Herfortů, Jirásků aj.) a i rody některých jedinců s vědeckými sklony.

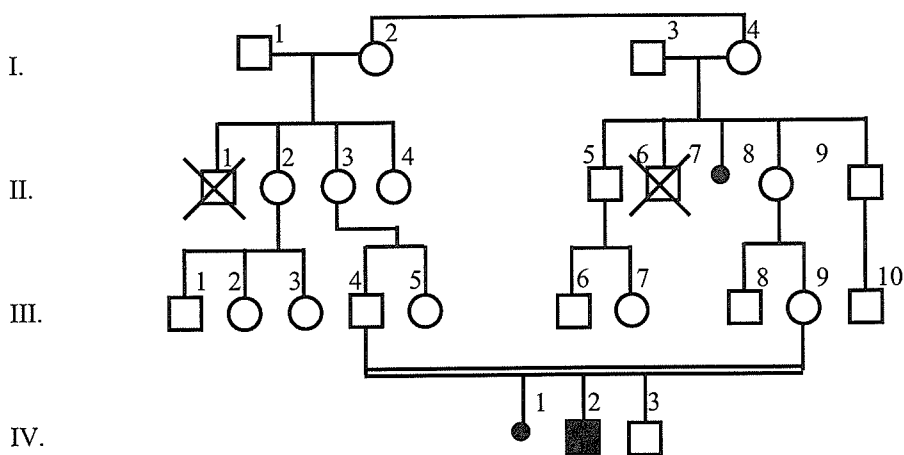
Kromě duševních vlastností rodu se mohou u jeho jednotlivých členů vyskytovat i některé zvláštní tělesné znaky. Jsou popsány genealogie či rodiny, jejichž členové mají vysokým vzrůst a naopak jsou známé genealogie, jejichž členové jsou obdařeny malou tělesnou postavou. V případě somatických znaků napomáhají i historické obrazy. Někteří členové Habsburského rodu se vyznačují tvarem nosu, horní a především dolní čelistí a brada je nápadně velká a protáhlá a je v neproměru k ostatním částem obličeje. Tyto znaky se objevují především u mužských příslušníků rodu, u žen jsou pouze v malé míře nebo se vůbec nevyskytují.

Familiární choroby v genealogiích

V některých rodokmenech se častěji vyskytují nemoci a vrozené vady, které se ještě zesilují příbuzenskými sňatky. Této skutečnosti si lékaři všimli již dávno a tak v minulém století se těmto chorobám začalo říkat **familiární onemocnění** (familia – rodina). To, že se nějaká nemoc v rodině vyskytuje častěji ještě neznamená, že tato choroba je geneticky určena, protože v některých rodinách se mohou častěji vyskytovat chronická infekční onemocnění (tuberkulóza, lepra nebo

syfilis), které se nevyznačují dominantní či recesivní dědičností. U některým infekčních chorob existuje dědičně podmíněná dispozice zesílené i příbuzenskými sňatky, ale přesto jejich rodinný výskyt je především otázkou infekce, která se v rodině snadno přenáší. Proto je z medicínského hlediska velmi cenné, mít podchyceny tyto genealogie alespoň na kterou chorobu kdo zemřel, popřípadě k jakých příbuzenských sňatkům zde docházelo. Dříve i sociální poměry rodiny ovlivňovaly výskyt tuberkulózy. Jsou známy genealogie, kde se častěji vyskytoval příslušný typ nádoru (jako rakovina plic, dělohy, apod.), než se zjistilo že ke vzniku nádorů je zapotřebí více faktorů, z nichž vliv vnějšího prostředí může být jeden z nich. V genealogiích se mohou tedy vyskytovat „famiální“ choroby, které nejsou jednoznačně geneticky determinovány jak dominantním, tak recesivním způsobem. **Obrázek 2** prezentuje rodokmen, kde se vyskytla vrozená vada (mikrocefalie). U jednoho nemocného v genealogii (IV/2) se vyskytla genetická vada (nápadně malá mozková část hlavy) zřejmě podmíněně příbuzenským sňatkem rodičů.

Obrázek 2. Rodokmen s výskytem familiární nemoci. Jedná se o mikrocefálii, která se vyskytla u nemocného ve IV. generaci.

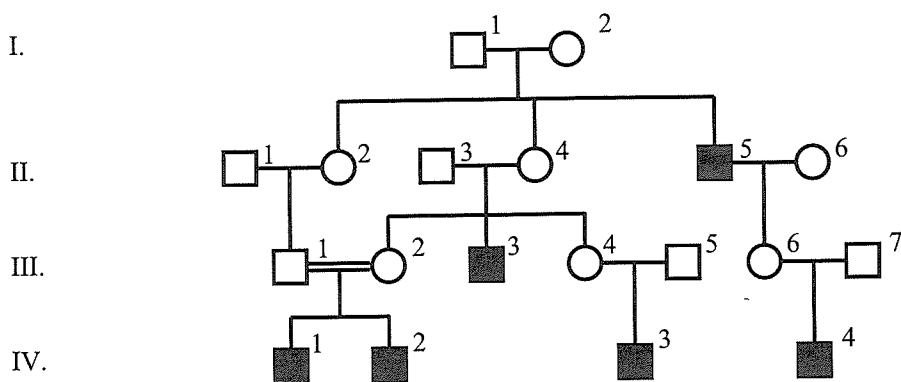

Recesivní nemoci z hlediska příbuzenských vztahů

Při příbuzenském sňatku se zvyšuje proti populaci pravděpodobnost výskytu recesivních chorob a to v závislosti na stupni inbreedingu. Pokud se v rodině nevyskytuje nějaká dědičná choroba, pak v případě příbuzenských sňatků je pravděpodobnost postižení potomků minimální. Příbuzenský sňatek zvyšuje pravdě-

podobnost výskytu některých dědičných chorob a jejich odkrývání. Jako příklad může být uvedena fenylketonurie, což je choroba, která se týká poruchy metabolismu, kdy se v moči hromadí výskyt ketonových látek. Tato choroba se ve svých důsledcích projevuje slabomyslností (oligofrenií) se záchvaty křečí provázenými poruchami zraku a dalšími nepříznivými projevy. Tato nemoc odráží poruchu enzymu, který v jaterních buňkách zpracovává aminokyselinu zvanou fenylalanin, který se pak hromadí v organismu a je vylučován močí jako samotný nebo v návaznosti na další látky (např. na kyselinu fenylpyrohroznovou). Nemoc se dědí autozomálně recesivně a tak když jsou zdraví rodiče heterozygotní, mohou předat dítěti tu špatnou alelu, která pak je homozygotním stavu a dítě je tedy nemocné. Postižení dítěte je kolem 25% vzhledem k celkovému počtu sourozenců. Výskyt fenylketonurie je v populaci zhruba 1 případ na 10 000-25 000 porodů. Fenylketonurie je příklad nemoci, se kterou se setkáváme u příbuzenských sňatků u 10% nemocných. Obecně by se dalo říci, že příbuzenský sňatek zvyšuje pravděpodobnost onemocnění, protože pokud oba rodiče jsou nositeli stejné alely je zvýšena pravděpodobnost vzniku homozygotních dětí. Při výskytu jakékoliv recesivní choroby by pak v rodině neměly být uzavírány příbuzenské sňatky z hlediska charakteru nemoci. Partneři by si ve vlastním zájmu měli zjistit, zda se v rodině nevyskytla nějaká závažná dědičná choroba a jaké je genetické povahy. Třeba fenylketonurie je jenom příklad jedné autozomální recesivní choroby, která vyvolává metabolické odchylky. Těchto chorob je vlastně celá řada (hyperkalcinemie, hypoglykémie, hemochromatózy, ozalózy a mnoha dalších). Např. u nemocných s hepatolentikulární degenerací (Wilsonova choroby) dochází v organismu k hromadění mědi a tak by měla být potrava pro nemocné chudá na tento prvek. K redukci recesivních chorob napomáhá snížení počtu příbuzenských sňatků, menší počet sourozenců a jejich větší migrace a komunikace což vlastně vede k rozpadu geografických izolátů. **Obrázek 3** ukazuje rod evropských monarchů s výskytem krevní krvácivé choroby nazývané jako hemofilie. Z rodokmenu vyplývá, že ve třetí generaci byl příbuzenský sňatek mezi jedinci, kteří jsou označeni jako III/1 a III/2.

Obrázek 3. Rod evropských monarchů s výskytem krevní krvácivé choroby (hemofilie). Zjednodušená genealogie podle M. Fischera. I/2 Angl. královna Viktorie, I/1 Princ Albert Saský a Coburgský, III/1 – Císař Fridrich III., II/2 Angl. Princezna Viktorie, II/3 – Ludvík IV. – Hessenský, II/4 – Alice Anglická, II/5 – Leopold z Albany, II/6 – Helena z Waldecku. Ve třetí generaci byl příbuzenský sňatek mezi III/1 a III/2. V rodině by se dnes tato recesivní choroba nemusela přenášet na další generace, kdyby byla použita „volba pohlaví dítěte“, protože choroba se vyskytuje převážně u mužského pohlaví.

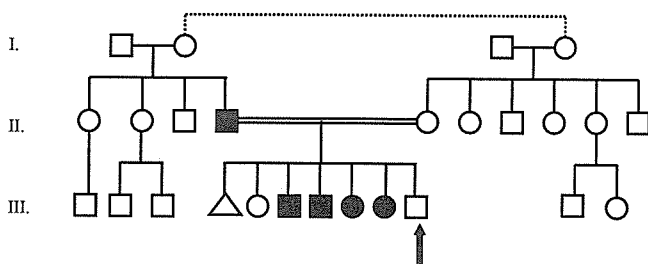

Dominantní nemoci z hlediska příbuzenských sňatků

O dominantním způsobu dědičnosti bylo již pojednáno v předchozích sdělení a proto v tomto článku uvedeme pouze pár poznámek, které budou zaměřeny na dominantní znaky z hlediska příbuzenských vztahů. Záměrně uvádíme dominantní znaky než dominantní choroby, protože v případě dominantních chorob je vlastně pro populaci nežádoucí, aby byla dále zatěžována dalšími jedinci s těmito nemocemi. Proto z hlediska příbuzenských sňatků je jejich výskyt zcela evidentní a tak je otázka zda tomu tak má být. Je skutečností, že někdy vzájemně postižení se z různých důvodů vyhledávají málem pod vlivem přísloví „vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá“, ale příbuzenský sňatek dvou dědičně hluchoněmých má za následek, že i jejich děti budou trpět hluchotou.

Příbuzenský sňatek bratranec-sestřenice; oba třeba s těžkou oligofrenií nebo s jinými vážnými dominantními chorobami; mají velmi nepříznivou prognózu pro jejich potomky. Vliv rodiny, či okolí vedle lékařských vyšetření většinou v těchto situacích je nápomocný a tak u jedinců takto postižených není snaha doporučení příchodu na svět jejich potomků. U některých dominantních znaků pak naopak příbuzenské sňatky mohou tyto znaky upevnit. Tak lze příbuzenský sňatek chápat i tak, že je vlastně sondou do genealogie a dává jasnou představu o kvalitě předávaného genomu. **Obrázek 4** uvádí rodokmen s výskytem oligofrenie, kde tato genealogie byla zatížena příbuzenským sňatkem.

Obrázek 4. Rodokmen s příbuzenskými sňatky s dominantním přenosem choroby zvané oligofrenie (slabomyslnost). Oligofrenie je porucha v oblasti rozumových schopností. Porucha je vrozená a objevuje se do dvou let po narození. Zhruba v populaci je až 3% oligofreniků. Oligofrenické osoby lze rozdělit do skupin 1) lehká slabomyslnost (debilita, $IQ=52-67$). 2) Středně těžká slabomyslnost (imbecilita, $IQ=36-51$), prostá idiocie ($IQ=20-35$) 3) těžká idiocie ($IQ=$ pod 20). Oligofrenie může být i součástí jiných syndromů (Downova choroba), takže její genetická povaha není zcela přenášena dominantním způsobem.

Poznámka: Šipkou je označen proband. Rodokmen byl sestaven na základě spolupráce s obvodním lékařem a na základě matričních údajů zjištěných probandem. Ve III. generaci měli mužští jedinci III/6 a III/7 oligofrenii těžšího stupně oproti dvou ženám III/8 a III/9 s oligofrenií lehčího stupně. Rodokmen je uveden v Lékařské genetice (M. Černý 1967, str. 119)

Riziko příbuzenských sňatků

Jak již bylo uvedeno vyšší pravděpodobnost homozygotů z příbuzenských sňatků zvyšuje pravděpodobnost manifestace recesivních a polygenně podmíněných znaků. Jak vyplývá z rodokmenu na obrázku 1. dítě označené jako IV/1 může být homozygot aa v důsledku příbuzenského sňatku nebo i nezávisle na něm. Při výkladu koeficientu inbreedingu, může být toto dítě (IV/1) homozygotní pro kteroukoliv alelu společných prarodičů (b,c,d,..). Jestliže alela a je zastoupena v populaci ve frekvenci q , pak kterákoliv alela prarodičů daného genu může být alelou a s pravděpodobností q . Pravděpodobnost, že IV_1 bude pro jednu z těchto alel homozygot v důsledku příbuznosti rodičů je $(1/64)q$. Pravděpodobnost narození homozygota aa v důsledku příbuzenského sňatku je tedy $4 \cdot q \cdot 1/64 = q/16$. Obecně platí, že tato pravděpodobnost je $Fq + (1-F)$, kde F je koeficient inbreedingu a q frekvence sledované alely v dané populaci.

Pravděpodobnost obou možností vzniku homozygota z příbuzenského sňatku je pak $Fq + (1-F)q^2 = q^2 + qF$. Z tohoto vzorce lze odvodit míru zvýšení rizika příbuzenských sňatků, která je tedy závislá na koeficientu inbreedingu (v našem případě 1/16) a frekvenci alely q v populaci. V praxi si lze ověřit zvýšení rizika srovnáním nemocnosti dětí z příbuzenských a nepříbuzenských sňatků. V **tabulce 2** jsou uvedeny výsledky různých prací, jejichž autoři hodnotili nemocnost podle různých kritérií, hodnoty v jednotlivých zemích jsou však plně srovnatelné.

Tabulka 2. Porovnání hodnot vzhledem k nemocnosti jedinců z nepříbuzenských a příbuzenských sňatků (bratranec x sestřenice) (údaje jsou převzaty z monografie Úvod do klinické genetiky, M. Kučerová a spol. 1978).

Země	Nepříbuzenské sňatky	Sňatky bratranců a sestřenic
Francie	3,5 %	12,8 %
Japonsko	1,02 %	1,69 %
Švédsko	4,0 %	16,0 %
USA	9,82 %	16,15 %

Uvedené údaje v **tabulce 2** svědčí pro dvakrát až třikrát zvýšené riziko manifestace recesivně dědičného nebo polygenně dědičného onemocnění v případě sňatku prvních bratranců a sestřenic, což z hlediska genetického poradenství představuje vážný problém. Přijímá se, že pokud však v rodině a zejména ve společné větvi rodokmenu, se nezjistí recesivně nebo polygenně dědičné onemocnění či vrozená vada, nelze se stavit k příbuzenským sňatkům zásadně odmítavě. Koeficient inbreedingu neznamená jen vyšší pravděpodobnost vzniku nepříznivých znaků (chorob), ale i znaků příznivých, které jsou žádoucí. Příbuzenský sňatek lze chápat i tak, že vlastně prověřuje genotyp rodiny a její genetickou zátěž.

Každý jedinec v populaci je nositelem více nepříznivých recesivních alel, které se v důsledku příbuzenského sňatku mohou s vyšší pravděpodobností manifestovat a to u homozygotních jedinců. Této skutečnosti lze využít k odhadu genetické zátěže populace. U dětí z příbuzenských sňatků je poukázáno na vyšší nemocnost, než je tomu u normální populace bez příbuzenských vztahů. V 18. století bylo zhruba 4–5 % příbuzenských sňatků, v minulém století 0,2 % sňatků a v současné době je příbuzenských sňatků mezi bratrance a sestřenicí již méně než 0,1%. Toto nápadné snížení je odrazem sociálních podmínek rodin, pro což přispěla i je-

jich větší komunikace, než tomu bylo v dobách dřívějších. Toto snížení by se mělo projevit snížením výskytu recesivně dědičných chorob. Na příbuzenské sňatky můžeme mít různý náhled a to ve smyslu negativním, tak i pozitivním. Dalo by se i říci, že příbuzenské sňatky mohou být chápány pro populaci jako negativní (tj. zvyšují počet nemocných s autozomálně recesivní chorobou, ale mohou mít z hlediska populačního vývoje i pozitivní stránku. Když se u rodin vyskytuje závažná recesivní choroba způsobující smrt, pak se homozygotní jedinci buď nedožijí reprodukčního věku, nebo nemají děti. Tak mohlo dříve docházet k neustálému ozdravování genofondu populace, protože vlastně udržoval jeho rovnováhu. Příbuzenský sňatek často vede ke vzniku homozygotních potomků, což se odráží v populaci zvýšeným výskytem vrozených vad, kdy v homozygotním stavu způsobují těžkou chorobu. Proto z hlediska genofondu představují příbuzenské sňatky mechanismus zúčastňující se na udržení populační rovnováhy.

Závěr

Příbuzenské sňatky se vyskytovaly v různém procentu u jednotlivých genealogií. K frekvenci příbuzenských vztahů přispívala celá řada podmínek, které kolísaly podle doby, místa a sociálních podmínek. V současné době příbuzenských sňatků ubývá, což souvisí s rozšířením migrační vzdálenosti a se zánikem izolátů. Příbuzenské sňatky jsou vymezené sňatkem bratrance a sestřenice a to v jednotlivých generacích, takže se dá mluvit o příbuzenském sňatku u druhých a třetích sourozenců. V případě, že by byla možnost sestupovat v genealogiích do větší hloubky, tak by se příbuzenské vztahy výrazným způsobem promítaly do utváření genofondu daných populací. Jednotlivé fenotypové znaky ale i různé nemoci, se mohou pomocí příbuzenských sňatků posouvat z heterozygotního založení do homozygotního, což přináší celou řadu výhod i nevýhod, protože některé vlastnosti se mohou v populaci upevňovat nebo naopak zanikat. Z hlediska nejrůznějších nemocí, zvláště recesivní povahy, jsou příbuzenské vztahy sondou k objasňování jejich povahy. K příbuzenským sňatkům se nelze stavět jednoznačně negativně, zvláště když se ve společné genealogické větvi nevyskytují recesivní či polygenně dědičné choroby. Koeficient inbreedingu neznamená jen vyšší pravděpodobnost vzniku nepříznivých znaků (chorob), ale i znaků příznivých (duševní schopnosti, umělecké nadání, všeobecný talent, IQ a jednoduché somatické znaky (somatotyp, barva vlasů, očí, výška, apod.). Vnitřní křížení na bázi bratr-sestra vedlo u experimentálních zvířat ke vzniku inbredních linií, kde jsou zachovány geny v homozygotním stavu. Příbuzenský sňatek lze chápat i tak, že vlastně prověřuje genotyp rodiny a vymezuje její genetickou zátěž.

Některé pojmy

- Albinismus** – chybění barviva (melaninu) v těle
Alela – jedna z alternativních forem genu
Amaurotická idiocie – vrozená nebo v útlém věku získaná těžká duševní zaostalost
Cystóza – zánět močového měchýře
Familiární onemocnění – rodinné onemocnění
Fenylketonurie – závažná metabolická choroba
Fenylalanin – kyselina fenylaminopropionová
Genealogie – rodopis, sestavování rodokmenů
Hemochromatóza – metabolická choroba
Hemofilie – krevní onemocnění
Hepatolentikulární degenerace – Wilsonova choroba
Heterozygot – diploidní jedinec nesoucí nestejně alely téhož genu
Hyperkalcinemie – snížené množství vápníku v krvi
Hypoglykémie – snížené množství cukru v krvi
Inbreeding – vnitřní křížení
Incest – nejužší příbuzenské pohlavní spojení
Izolát – izolovaná sestava, popř. skupina lidí
Keoficient příbuznosti - pravděpodobnost výskytu stejné alely u jedinců
Mikrocefalie - defekt, není dostatečně vyvinuta mozková část hlavy
Migrační vzdálenost – relativní vzdálenost migrace jedinců
Mortalita - úmrtnost
Mukoviscidóza - metabolická choroba
Oligofrenie – duševní choroba
Ozalóza – metabolická choroba
Panmixie – křížení v populaci
Polygenně dědičné onemocnění – onemocnění přenášené geny malého účinku
Polygenně podmíněné znaky - geny vytvářející znaky s aditivním účinkem
Příbuzenské sňatky – sňatky na bazi bratranec-sestřenice
Příbuzenství pokrevní – různé stupně příbuznosti
Tuberkulóza – úbytě, souchotiny

Literatura

- M. Černý: Rodina a dědičnost, Avicenum, (Zdravot. nakl.). Praha 1971.
M. Černý: Lékařská genetika, Státní zdravotnické nakladatelství, Praha 1967.

K. Koubek: Genealogie a genetika. Genealogické a heraldické listy, 1, (XXVI), 45–52, 2006

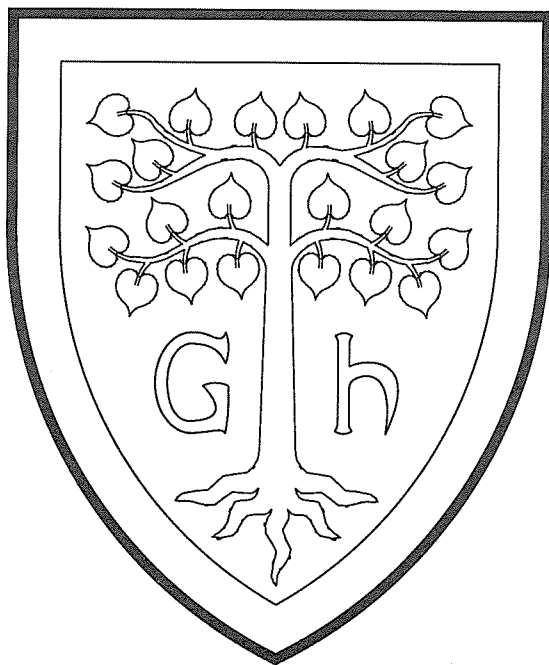
K. Koubek: Genealogie a genetika. Genealogické a heraldické listy, 2, (XXVI), 14–29, 2006

K. Koubek: Genealogie a genetika. Genealogické a heraldické listy, 3, (XXVI), 41–53, 2006

M. Kučerová: Úvod do klinické genetiky, Avicenum, (Zdravot. nakl.), Praha 1978.

Poznámka: Článek podpořen vědeckým záměrem UHKT (2005–2012).

E-mail: kristian.koubek@uhkt.cz

Z dílny ediční skupiny Schola genealogica ac heraldica nova

POUČENÍ NEJENOM PRO ZAČÍNÁJÍCÍ RODOPISCE

5. díl

Václav Hásek

Osvícenský absolutismus a administrativní zásahy do feudálního státu

Osvícenský absolutismus byl zvláštním typem politické teorie i státní praxe vyvinuté v druhé polovině 18. století zvláště v řadě méně rozvinutých feudálních zemí jako projev snahy vyrovnat se s novou hospodářskou situací v západní Evropě, kde se už začaly uplatňovat prvky kapitalistického podnikání. Navenek se jevil jako uskutečňování osvícenských idejí formou státních reforem, které se však nesměly dotknout feudální podstaty habsburského státu. Rušením nejzaostalejších institucí a výsad, vytvářením podmínek pro rozvoj kapitalistických výrobních vztahů spojených s hospodářským růstem, sociálním vzestupem a rozvojem vědy a kultury nabýval relativně pokrokové povahy. Představa státu s osvíceným monarchou v čele odrážela snahu umírněných měšťanských kruhů dosáhnout přestavbu společnosti shora a bez revoluce. Důsledkem toho bylo upevňování státu jako mocenského nástroje a dočasné zmírnění sociálních rozporů. Přesto osvícenský absolutismus svou podstatou zůstával jednoznačně feudálním státem.

První jeho zásahy ve prospěch rolnictva se objevily již koncem 17. století, ale odstraňovaly jen nejhorší výstřelky. Významnější výsledky přinesla teprve reformní opatření zaváděná v našich zemích za vlády Marie Terezie (1740–1780) a vrcholící za panování jejího syna Josefa II. (1780–1790). Obraz o této hospodářské politice nám nejlépe osvětlí následující telegrafický výčet nejdůležitějších státních právních a jiných dokumentů vydaných v této souvislosti. Je převzat z učebního textu „Protoindustriální období v českých zemích a zásahy osvícenského absolutismu do feudálního státu“.

Protože na zmínky o těchto dokumentech často narážíme při svém rodopisném studiu, předkládáme jejich stručný výčet jako prostředek první rychlé informace, užitečný nejen pro účastníky kurzů, ale i pro čtenáře Genealogických a heraldických listů. Kdo se díky tomuto poučení zorientoval a zatouží po dalších vědomostech, nechť zalistuje v některém z naučných slovníků nebo se poohlédne po odborné literatuře.

28.6.1680 * Robotní patent Leopolda I. byl v našich zemích prvním pokusem o jednotnou úpravu poddanských povinností z moci panovníka. Stanovil maximum robotních prací na tři dny v týdnu, zakázal šlechtě protiprávně vybírat daně od poddaných, zvyšovat dávky a nutit je ke koupi předražených výrobků. Formulace patentu však umožňovala stanovenou normu překračovat.

27.1.1738 * Robotní patent Karla VI. potvrdil dosavadní praxi při vymáhání robot, stanovil však, že robota může trvat jen deset hodin denně s dvouhodinovou přestávkou. Poddaným bylo dovoleno podávat stížnosti proti vrchnostem.

1748 až 1751 * Podstatou tereziánské správní reformy byla centralizace a byrokratizace, čímž se mělo dosáhnout větší efektivity veřejné správy. Politická správa byla oddělena od soudnictví a spojena se správou finanční. Zemské a krajské úřady byly vymaněny z vlivu stavů a obsazeny odborně vzdělanými, státem placenými a jen státu odpovědnými úředníky. Zrušení nejvyšších úřadů českého státu a zřízení společných centrálních úřadů pro české a rakouské země ve Vídni dovršilo zánik české státní individuality v rámci habsburské monarchie.

1748–1757 * Tereziánský katastr v Čechách nahradil berní rulu a na Moravě lánové rejstříky. Jeho tvorba probíhala už od roku 1713 a v platnost vstoupil 1.5.1748. Pro daňové účely evidoval měšťánské domy a poddanské usedlosti s uvedením výměry a bonity půdy. Tak zvaný druhý tereziánský katastr z roku 1757 evidoval také příjmy a půdu šlechty, duchovenstva a měst. Originály tereziánského katastru jsou uloženy v Národním ústředním archivu v Praze.

23.8.1748 * Ustavení zemské deputace pro Čechy. Tento úřad zřízený k realizaci nového daňového systému soustředil ve svých rukou vojensko hospodářské, kontribuční a komorní záležitosti, vyňaté z pravomoci zemských stavovských úřadů. Byl podřízen nově zřízené dvorské komisi, nezávislé na české dvorské kanceláři. Stal se zárodkem úřednické zemské vlády.

1.5.1749 * Ustavení direktoria pro veřejné a komorní záležitosti. Tento nový ústřední úřad nahradil českou a rakouskou dvorskou kancelář. Současně byl zřízen nejvyšší soudní dvůr ve Vídni jako soud odvolací. Soudnictví bylo odděleno od politické správy.

7.5.1749 * Zřízení královské reprezentace a komory v Praze jako vrcholného politického a hospodářského úřadu Českého království. Nová zemská vláda

byla podřízena vídeňskému direktoriu, její radové byli jmenováni a placeni státem a jen jemu odpovědni. Královský místodržitelství úřad v Praze byl zrušen a z nejvyšších úředníků zemských byl zřízen zvláštní konses pro otázky veřejného práva. Reprezentace a komora převzala i agendu nedávno zřízené deputace.

7.11.1750 * Zavedení jednotné měny ve všech zemích Habsburků. Základem se stala vídeňská marka stříbra, rovnající se 12 tolarům neboli 24 zlatým. 21. 9. 1753 byla uzavřena konvence s Bavorskem (odtud název konvenční měna) směřující k zavedení jednotné říšské měny. K dohodě postupně přistupovaly další německé státy.

23.1.1751 * postátnění krajských úřadů. Krajští hejtmani přestali být stavovskými hodnostáři a stali se státem placenými úředníky. Počet krajů v Čechách byl rozšířen z dvanácti na šestnáct. Na Moravě zůstalo šest krajů.

1752 * Úvěrní banka v Brně zřízena z iniciativy zemských úřadů. Byla jediným významnějším peněžním ústavem v českých zemích v manufakturním období. Přispěla k přerodu Brna v centrum vlnářského průmyslu.

18.11.1752 * Zřízení apelačního soudu pro Moravu se sídlem v Brně. Morava se tím vyčlenila z pravomoci pražského apelačního soudu. Tato organizace dokládá uvolňování svazu zemí Koruny české a současné upevňování vídeňského centralismu. V souvislosti s tím došlo k zrušení většiny hrdelních soudů. V obou zemích byl zřízen kriminální fond, z něhož se platily procesní výdaje. Trestní soudnictví se vymanilo z vlivu feudálních vrchností a získalo na odbornosti.

23.12.1752 * Vydání celního řádu pro české země. V duchu merkantilismu odstraňoval celní poplatky mezi Čechami, Moravou a Slezskem. Vysokými dovozními cly chránil domácí výrobu, zejména proti dovozu průmyslových výrobků z pruského Slezska.

13.10.1753 * Patent o soupisu obyvatelstva. Prvý soupis byl proveden r. 1754 a od roku 1762 pak probíhal každoročně. Zprvu je prováděly orgány vrchnostenské a církevní, od roku 1771 vojenské a politické úřady. Sčítací operáty, pokud se dochovaly, jsou uloženy v Státních okresních archivech.

1.1.1765 byla v Čechách zavedena **soustava dolnorakouských měř a vah**, protože dosavadní roztržštěnost měrných systémů byla překážkou rozvoje.

1.6.1771 * Rozhodnutí Marie Terezie, aby v Čechách byla provedena **všeobecná úprava urbaniálních povinností**, to jest povinností poddaných vůči vrchnostem. K realizaci byla ustavena urbaniální komise. Za únosné maximum se považovala třídní roboty v týdnu, naproti tomu vrchnosti požadovaly roboty šesti až sedmi denní a vůbec popíraly právo státu zasahovat do těchto záležitostí. Pro odpor vrchností se jednání protáhlo až do r. 1775.

15.7.1775 * Vydání nového celního řádu, který v duchu merkantilismu vytvářel jednotné celní území z českých a rakouských zemí a zvýhodňoval tato území vůči Uhrám, platícím nižší dané.

13.8.1775 * Vydán robotní patent Marie Terezie pro Čechy. Výše a druh robot byly stanoveny jednotně bez ohledu na dosavadní obyčeje, a to výhradně podle zámožnosti poddaných. Nejnižší robota, pro podruhy, činila 13 dnů pěších ročně, maximální robota směla být tři dni týdně s jedním až třemi kusy potažního dobytka. Reforma přinesla úlevu hlavně sedlákům, na mnoha panstvích byly tím jejich roboty sníženy i o polovinu.

1.3.1777 * Marie Terezie schválila návrh na provedení t. zv. raabisace. Podstatou této reformy bylo rozdělení půdy vrchnostenských dvorů mezi poddané a převedení roboty na peněžitý plat. Reformu navrhl dvorní rada František Antonín Raab, jenž ji od r. 1775 ověřoval na bývalých jezuitských panstvích. Tak vznikla početná skupina obyvatelstva, jehož závislost na vrchnosti byla volnější než u ostatních nevolníků.

1780–1790 * Josef II. panovníkem v habsburské monarchii (*1741, †1790). Za jeho vlády vyvrcholila reformní činnost osvícenského absolutismu, vyznačující se státními zásahy do poddanských poměrů, tuhým centralismem i osvícenskou církevní politikou.

1.9.1781 * Nařízení Josefa II. o vrchnostenské pravomoci zmírňovalo dosavadní tvrdé trestní řízení s poddanými. Vrchnost je mohla trestat jen vězením, nucenou prací a vyhnáním z hospodářství. Vyhnání a vězení delší osmi dnů musel schvalovat krajský úřad, jemuž si poddaní rovněž mohli stěžovat na vysoké tresty. Vrchnosti ukládající neoprávněná břemena měly být trestány a měly poddaným nahradit škody.

13.10.1781 * Toleranční patent legalizoval augšpurské, helvetské a pravoslavné vyznání. Katolicismu však ponechával privilegované postavení v oblasti kultu, církevní správy a školství. Občansky však byli evangelíci zrovnoprávněni s katolíky. Mohli svobodně vlastnit majetek, získávat měšťanské právo, provozovat živnosti, nabývat akademických hodností a vykonávat veřejné funkce. Skončil náboženský útlak.

1.11.1781 * Patent o zrušení nevolnictví vzal vrchnostem právo bránit poddaným v uzavírání sňatků, v odchodu z panství, v dávání dětí na řemesla a studie, zrušil dvorskou službu. Uchovával však urbaniální povinnosti a povinnou službu sirotků. Rozšířením nabídky pracovní síly napomáhal dalšímu rozvoji tržního hospodářství.

1781 až 1790 * Josefské židovské zákonodárství. Josef II. chtěl v duchu osvícenského absolutismu z Židů učinit užitečné subjekty moderního státu. Vydáním řady patentů a nařízení přinesla jeho vláda také změny v postavení Židů. Tím byl zahájen proces, který vedl k dalším židovským svobodám v letech 1848 a 1849 a posléze k jejich občanské emancipaci v r. 1867.

12.1.1782 * Zrušení klášterů rozjímavých a žebravých řádů. Ponechány byly pouze kláštery, jež se zabývaly výchovou mládeže, ošetřováním nemocných a pod. Majetek zrušených klášterů se stal základem tzv. náboženského fondu, jenž měl sloužit k výstavbě farní správy.

14.4.1783 * Reorganizace soudnictví v českých zemích. Byla zavedena soustava tří soudních instancí: První byl český zemský soud v Praze a moravsko-slezský zemský soud v Brně (pro šlechtu a majitele deskových statků), magistráty (pro městské obyvatelstvo) a vrchnostenské soudy (pro poddané). Druhou instancí byl všeobecný český apelační soud v Praze a všeobecný moravskoslezský apelační soud v Brně. Třetí instancí byl Nejvyšší justiční úřad ve Vídni.

27.8.1784 * Zákaz dovozu zahraničních výrobků pro veřejný prodej. Týkal se téměř všech druhů textilních výrobků, skla, plechu, galanterního zboží aj. Jednotlivci, kteří obdrželi zvláštní povolení zemského gubernia a předem zaplatili zvýšené dovozní clo, směli tyto zahraniční výrobky dovézt pro svou potřebu. Tento systém měl přispět k rozvoji domácí průmyslové výroby.

1785 až 1789 * Josefský katastr evidoval hospodářskou užitkovou půdu v zemi. Neplodná půda nebyla do katastru pojata. Poddanská i panská půda měla být zdaněna stejně. Základem zdanění byl hrubý výnos pozemků, zjištěný oceněním přiznané sklizně podle průměrných cen za devítiletí 1774–1782.

11.1786 * První díl všeobecného občanského zákoníku vytvořil základy jednotného občanského práva pro příslušníky všech stavů. Obsahoval výklad o zákonech a právech občanů, pojednával o právních vztazích mezi manželi, mezi rodiči a dětmi a upravoval také právní postavení sirotků a neplnoprávných osob.

13.1.1787 * Trestní zákoník odstranil dosavadní nejednotnost v trestním soudnictví. Přesně vymezoval tzv. kriminální zločiny a tzv. politické zločiny.

20.8.1787 * Kriminální soudy byly zřízeny jako nové orgány trestního soudnictví. Soudily obviněné bez rozdílu stavovské příslušnosti. Pro Čechy bylo stanoveno 15 kriminálních soudů, pro Moravu 6 a pro Slezsko 2.

10.2.1789 * Berní a urbaniální patent nahradil robotu peněžní dávkou a snížil daňové a urbaniální zatížení poddaných. Reforma vstoupila v platnost 1.11.1789 s roční přechodnou lhůtou. Byla hlavním terčem útoků protijosefínské stavovské opozice a proto byla odvolána 9.5.1790.

Osvícenský absolutismus byl jako politická teorie a státní praxe typickým jevem osmnáctého století. Ale jeho praktiky zavádění hospodářských reforem shora se uplatňovaly nejen do nedotažené měšťanské revoluce v roce 1848–49, ale až do prvních let Československé republiky (pozemková reforma).

ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI

Členské příspěvky na rok 2007

Do posledního letošního vydání časopisu je vložena složenko, kterou můžete uhradit svůj členský příspěvek na rok 2007. Roční členský příspěvek byl rozhodnutím letošní valné hromady sjednocen na 300 Kč, tedy i pro důchodce a studenty.

Na přiložené složence je předtištěn VS (variabilní symbol), který tvoří Vaše členské číslo. Žádáme Vás, abyste tento VS nijak neupravovali, neboť na základě tohoto údaje můžeme Vaši platbu identifikovat. Pokud se rozhodnete zaplatit členský příspěvek převodním příkazem v bance, žádáme Vás o uvedení členského čísla v kolonce VS.

Připomínáme, že podle stanov ČGHSP, má každý člen povinnost uhradit členský příspěvek do konce příslušného roku března. Za včasné zaplacení, které pomáhá zajistit finanční prostředky pro činnost Společnosti, Vám děkujeme.

Tomáš Krůta a Martin Slaboch

Vyhodnocení dotazníku

Vyhodnocení dotazníku, který byl vložen ve 3. letošním vydání Genealogických a heraldických listů, bude v prvním čísle příštího roku. Děkujeme všem za vyplnění dotazníku a jeho zaslání na adresu společnosti. Mnoho odpovědí nám dalo nové podněty k další činnosti naší společnosti.

Tomáš Krůta a Martin Slaboch

Zprávy ze spolkové knihovny

Do fondu knihovny ČGHSP hledáme publikaci rodopisného badatele Msgre. Václava Kubíčka s názvem Pius Geisler – Z galerie lidovýchovných pracovníků. Vydáno v Lošticích 1931, 16 stran.

Týká se rodu Geislerů v Lošticích a víme o ní zatím jen z drobného referátku (1932) od třeboňského archivního rady Dr. A. Markuse, z něhož cituji:

„Podnětem k vydání sešitku byly 75. narozeniny Pia Geislera, živnostníka, radního města Loštic. Autor zde osvědčil své rodopisecké cítění i nadání tím, že šel ke kořenům. Vyprávění začíná, jak pochovávali 1.5.1795 stařečka Augustina Geislera, chudého řemenáře, jenž sem přišel roku 1742 s pruskou armádou. Tu raněn, ustupující armádou zanechán, oženil se. Badatel Msgre. Kubiček tu líčí další posloupnost rodu svým obvyklým poutavým způsobem. Je to historie netoliko rodu Geislerů z Loštic, nýbrž i kus dějin města a kraje.“

Genealog Msgre. Václav Kubiček *20.5.1866 v Žeranovicích na Moravě byl profesorem katechetiky na C.M. bohovědné fakultě v Olomouci, redigoval Vychovatelské listy, autor četných náboženských spisů a regionálních historicko-vlastivědných prací.

Miloslav Trnka

Jubileá členů v roce 2007

Jubilantům přejeme mnoho zdraví, spokojenosti a ještě mnoho chutí do rodopisného bádání.

70 let

60 let

Beran Petr
Berger Friedrich
Čech Josef
Dub Karel
Dubanič Milan
Chmel Jiří
Jeřela Jiří
Kolářová Marie
Kondryš Antonín
Koupal Zdeněk
Krejčí Vladimír
Lanzdorf Petr
Lukešová Helena
Pánková Petruška
Pivoňka Karel
Trmata Jaroslav
Vlasáková Věra

Erbt Jan
Hladík Jiří
Koutský Miroslav
Němec Miloš

75 let

Červený Karel
Dyntar František
Frančková Marie
Hobzová Alena
Janyšová Libuše
Jelínek Zdeněk
Kopcová Božena
Kyjovská Božena
Nováková Dagmar
Ploch Jan
Poubová Miroslava

Vodička Jiří
Rimmel Vladimír
Sedláček Vladimír
Sejková Marie
Třísková Eliška
Veselský Miloš
Vlk Josef

80 let

Kubalík Emil
Kozderka Květoslav
Müller Jiří
Tatterová Božena
Veselý Vladimír
Vodička Jiří
Weiss Antonín
Zilvar Zdeněk

85 let

Beseda Jan

Čejpová Milada
Holeček Miroslav
Kohoutová Vlasta
Novák Otakar
Rakušan Ctirad
Sršeň Alois
Täubel Ervín
Zajíc Miroslav
Zavřel Václav

90 let

Fišer Antonín
Soukup František

Nejstarší členové nad 90 let

Flídr Josef
Smišek František
Tichá Anna
Ullrich Oldřich
Věcovský Stanislav

za Správní výbor ČGHSP Helena Voldánová

Program středečnicků na 1. pololetí 2007

Středečnický se budou konat vždy od 17.00 hodin v Praze 1, Revoluční ulici 5, pravé schodiště, skleněné dveře vpravo, další 2. dveře přes kuchyňku.

Termíny a program na 1. pololetí letošního roku:

10.1.2007 Václav Kulle: Osudy generála Laudona ve válkách o rakouské dědictví.

24.1.2007 Pavel Hnízdil: **Zdislava z Křižanova, Havel Markvartic z Lemberka, o bratrech johanitského řádu ve Světelské komendě a tak řečeném Dalimilovi.**

14.2.2007 Ing. Jaroslav Machotka: **Karolina Světlá a Světlá v Podještědí.**

28.2.2007 Pavel Hnízdil: **Železářství v Podbrdsku II. část.**
(Historie a zajímavosti kolem železářství a cvočkářství v této oblasti.)

14.3.2007 Václav Kulle: **Rod svob. pánů Laudonů zejména na Moravě.**

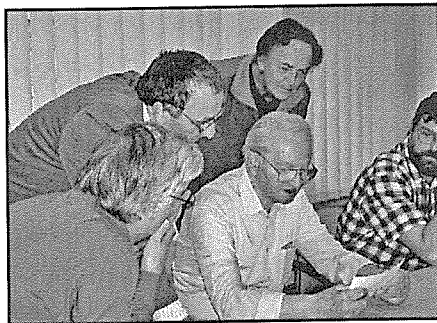
28.3.2007 Mgr. Jan Zástěra: **Genetika, aneb co Vám tají Vaše geny.**
(Přednáší pracovník firmy GenomacInternational spol. s r.o., která od roku 2006 provádí v České republice DNA testy k původu předků.)

11.4.2007 Filomena Jičínská: **Čtení z paměti Václava Fialy, tentokrát o pražské kadetní škole z let 1880–1885.**

25.4.2007 PhDr. Michal Flegl: **Příběh mlynářského a lesnického rodu Dyků.**

9.5.2007 Filomena Jičínská: **Svatební obřady a jejich náležitosti.**

23.5.2007 Volná beseda na téma: **Výměna zkušeností z bádání v archivech.**

*Odborník na latinské zápisy v matrikách pan Jan Mareš na střeďečníčku
dne 11. října 2006*

Střeďečníčky zajišťuje členka Správního výboru ČGHSP paní Filomena Jičínská.
E-mail: Jicinska.Filomena@seznam.cz, telefon domů 222 245 938 (večer).

Srdečně zveme a těšíme se na Vás.

Filomena Jičínská

ANOTACE, RECENZE, ZAJÍMAVOSTI

Seminář o genealogickém výzkumu na Slovensku

Ve dnech 25.–26. října 2006 proběhl v Martině na Slovensku seminář Slovenské genealogicko-heraldické společnosti. Bohužel se nemohl nikdo z pracovních důvodů ze Správního výboru ČGHSP zúčastnit. Český hlas zazněl ústy pana Karla Dvořáka z Moravské genealogické a heraldické společnosti. Pozice SGHS je mírně odlišná od pozice genealogických společností v ČR. SGHS je financovaná samozřejmě členskými příspěvky, ale je podporovaná i Slovenskou národní knihovnou. Její vedení tvoří známí a respektovaní profesionálové z řad historiků a archivářů. Společnost existuje již 15. rokem. Seminář se zabýval historií genealogického bádání na Slovensku, stavem výzkumu v některých archivech a dokonce i využitím genetiky v genealogii.

Tajemník Společnosti pan Milan Šišmiš nám o semináři napsal: „Počet účastníků sa pohyboval od cca 60 do 150, čo bolo, myslím fajn. Z hľadiska obsahu to všetko gradovalo a vyvrcholilo vystúpením doc. Feráka o našich koreňoch z pohľadu genetiky. Keďže to boli pre mnohých nové informácie, inšpirovali k ďalším úvahám a debatám.

Väčšina kľúčových rozhovorov však bežala v kuloároch. Verejne sa diskutovalo menej, ako sme boli zvyknutí v minulých rokoch. Príspevky budeme publikovať v samostatnom zborníku. Ešte k vlastnému programu: popri prednáškach prebehlo tiež valné zhromaždenie našej spoločnosti – zablahoželali sme nášmu v súčasnosti najstaršiemu členovi, p. Viliamovi Kiššovi z Hodruše, ktorý stál pri zrode spoločnosti a v tomto roku prekročil 90-tku. Udelili sme tiež čestné členstvo p. Ladislavovi Čisárikovi, tvorcovi našich symbolov a známemu slovenskému heraldickému výtvarníkovi (podieľal sa o.i. aj na tvorbe súčasných štátnych symbolov SR). Dnes evidujeme vyše 450 členov, zväčša zo Slovenska. Okruh stálych priaznivcov, s ktorými komunikujeme pravidelne sa však pohybuje okolo 600 (jednotlivcov i korporácií). Našu internetovú stránku v posledných rokoch ročne navštevuje asi 9000 záujemcov a chceme ju rekonštruovať. Na podujatí sme tiež predstavili čerstvo vydaný zborník Erbové listiny z minuloročnej konferencie (s pomerne širokým autorským zastúpením z ČR, venovaný nášmu čestnému predsedovi, p. prof. Novákovi). Je to naša tretia publikácia v pevnej väzbe a druhá celá vo farbe. Vyzerá naozaj dobre a tí, ktorí boli na podujatí, už rozchytali tých prvých 50 kúskov, ktoré sa nám podarilo na konferenciu z tlačiarne priviezť. Prajem aj

vám v ČGHSP také dobré organizační i odborně-autorské zázemí, akému sa teraz tešíme u nás. Tešíme sa tiež na ďalšiu spoluprácu s vami. Úprimne Milan Šišmiš“

Tomáš Krůta

Paměti Micu Coudenhove-Kalergi

Rakouský diplomat Heinrich Hans Maria Coudenhove-Kalergi (1859–1906) uzavřel roku 1892 sňatek s dcerou tokijského obchodníka se starožitnostmi a olejem Micu Aojamovou (1874–1941), která krátce předtím přijala při křtu jméno Maria Thekla. Z jejich manželství se narodilo celkem sedm dětí, mj. jiné též druhorozený syn Richard, později známý jako průkopník a funkcionář panevropského hnutí. Manželský pár budil ještě za svého života velkou pozornost, zvláště poté, kdy roku 1896 opustil hrabě Heinrich diplomatickou službu a přestěhoval se na své panství Poběžovice. Přítomnost japonské hraběnky byla natolik atraktivní, že byla často zvána při různých příležitostech na audience, plesy apod. Zájem o Micu Coudenhove-Kalergi neopadá ani dnes, a to zvláště v její rodné zemi. Svědčí o tom několik filmů, novinových článků a knih, naposledy pak rozsáhlá putovní výstava „Micuko“, která byla díky japonské veřejnoprávní

televizní společnosti instalována v roce 2002 v síti obchodních domů Takašima v Jokohamě, Ósace, Kjótu, Okajamě a Fukuoe. Na putovní výstavě byly vystaveny předměty ze sbírek Náprstkova muzea, Památkového ústavu v Plzni a také archiválie Státního oblastního archivu Plzeň, který v rámci fondu Rodinný archiv Coudenhove uchovává písemnou pozůstalost hraběnky Micu.

Zájem o osobnost hraběnky Micu vedl rovněž k projektu vydání jejích vzpomínek, které jsou součástí zmíněné písemné pozůstalosti. Přípravy této edice se ujaly vedoucí odborná archivářka SOA Plzeň Ladislava Váňová a germanistka Alena Vondrušová.

Své vzpomínky nadiktovala hraběnka Micu počátkem 30. let 20. století své dceři Olze v Mödlingu, kde žila po roce 1918 v ústraní. Sám životní příběh hraběnky je nejen velmi atraktivní, ale i smutný. Heinrich Coudenhove-Kalergi zemřel náhle již roku 1906 a od té doby se hraběnka musela ujmout sama nejen výchovy dětí, ale i správy majetku v Čechách a Uhrách. Text vzpomínek je dle charakteristiky editorek jazykově velmi náročný, hraběnka nikdy neovládla němčinu dokonale, a proto představoval pro překladatelku jazykový i syntaktický oříšek. Vzpomínky jsou vydávány dvojjazyčně, německy a v českém překladu. Samozřejmě součástí edice jsou i věcné vysvětlivky.

Micu zanechala tři sešity vzpomínek rozdělené do 64 kapitol, edice přináší text prvních dvou sešitů vzpo-

mínek, třetí sešit zahrnující překlady japonských básní a článků o hraběnce není editován. Pro úvodní kapitolu byla pak přeložena část vzpomínek Richarda Coudenhove-Kalergi vydaných roku 1966 v Basileji (pod názvem *Aus meinem Leben*). Líčí v nich příjezd celé rodiny do Poběžovic, příběh lásky svých rodičů i smrt otce roku 1906. Cenný je rovněž popis zámku v Poběžovicích.

Samotné vzpomínky Micu Coudenhove-Kalergi jsou členěny do 47 kapitol, v úvodní poznámce datované dnem 10. května 1933 věnuje autorka své vzpomínky nejstaršímu synu Hansovi ke 40. narozeninám. Micu počítala i s vydáním svých vzpomínek, nicméně až po své smrti. Vzpomínky nejsou psány kontinuálně, jedná se spíše o jednotlivé příběhy a zážitky, a to výhradně z období hraběnčina pobytu v Čechách, resp. habsburské monarchii. Zejména líčí setkání s různými japonskými diplomaty, setkání se členy císařské rodiny, vysokou šlechtou, umělci apod., doplněné někdy zajímavými postřehy. Vzhledem k tomu, že Micu své vzpomínky směřovala i k japonským čtenářům, vysvětluje řadu věcí velmi podrobně, což může mít i pro současného čtenáře řadu výhod a velký přínos. Do vzpomínek je zařazeno i několik japonských básní a pověstí.

Dějiny šlechty představují v současné době velmi atraktivní téma, které je reflektováno v řadě prací i projektech. Rovněž o prameny šlechtické proveniencí vzrůstá. Mezi nimi zase zaujímají egodokumenty prominentní místo.

Editorky se tak aktuálně zapojují do tohoto směru historické vědy, zároveň zpřístupňují pramen, jehož čtení zaujme nejen odborné publikum.

Jan Kahuda

(Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích. Memoiren von Gräfin Mitsu Coudenhove-Kalergi, die auf dem Schloss in Ronsperg gelebt hat, edd. Ladislava Váňová – Alena Vondrušová, Nakladatelství Českého lesa, Domažlice 2006, 184 s.)

Kniha o dějinách Archivu hlavního města Prahy

Při příležitosti 155. výročí Archivu hlavního města Prahy byla vydána práce jeho dlouholetého ředitele Františka Holce mapující komplexní formou historii pražského archivu od jeho počátků až do současnosti.

V předmluvě ke knize připomíná současný ředitel Archivu hlavního města Prahy a městský archivář Václav Ledvinka základní data o životě a díle Františka Holce (jeho kompletní bibliografie čítající 115 titulů věnovaných zejména dějinám Prahy a jejího archivu je rovněž součástí publikace). František Holec strávil v archivu 37 let svého ži-

vota (od roku 1949 do roku 1986, v letech 1974–1986 zastával funkci jeho ředitele). Po celý život se systematicky zabývá dějinami pražského městského archivu, o nichž publikoval řadu článků a studií, zejména na stránkách Archivního časopisu. Tyto studie znovu přehlédnuté a doplněné tvoří rovněž obsah anotované knihy.

Knihla obsahující 31 studií je rozdělena podle chronologického hlediska do tří kapitol, první kapitola je věnována období od vzniku archivu v roce 1851 (s příslušnou retrospektivou) do vzniku Československé republiky v roce 1918, druhá kapitola je zaměřena na období I. republiky a okupace, v jejímž samém závěru postihly archiv těžké ztráty při požáru Staroměstské radnice. Poslední kapitola, kterou mohl autor již psát rovněž na základě vlastních vzpomínek, pak postihuje období po roce 1945, kdy byl již archiv znovu budován v nových podmínkách a nakonec dosáhl rovněž postavení nové účelové budovy v Praze na Chodovci v sousedství budovy Národního archivu.

Potřeba městského archivu vznikla po spojení pražských měst v roce 1784, kdy dochází i ke spojení archivů jednotlivých měst. První pokusy o jeho uspořádání pocházejí z počátku 19. století a jsou spojeny se jménem magistrátního úředníka Wolfganga Bocka. Na samostatnou instituci byl archiv povýšen o 50 let později, kdy byl roku 1851 s nemalým přispěním Františka Palackého zřízen Archiv hlavního města Prahy a prvním městským

archivářem jmenován známý básník a spisovatel Karel Jaromír Erben, který je rovněž autorem řady historických prací. Po Erbenově úmrtí roku 1870 převzal funkci městského archiváře pozdější profesor Univerzity Karlovy a vedoucí Semináře pomocných věd historických Josef Emler. Na místě městského archiváře se i v následující době vystřídala řada vynikajících osobností, mj. univerzitní profesori Jaromír Čelakovský a Václav Vojtíšek; vědecká a ediční činnost koneckonců patří od počátku existence archivu až do současnosti k páteři jeho činnosti. Po vyličení historie archivu v příslušném období jsou připojeny medailony osobností s pražským archivem spjatých, v první kapitole jsou vedle již zmíněných Karla Jaromíra Erbena, Josefa Emlera a Jaromíra Čelakovského ještě registrátor Josef Rank a městský archivář Josef Teige. Druhá kapitola je kromě základního textu doplněna ještě vzpomínkou již zemřelého archiváře Pavla Křivského na seminář profesora pražské univerzity Gustava Friedricha, který se tradičně konal v místnostech archivu na Staroměstské radnici. Smutnou rekapitulaci pak tvoří kapitola věnovaná válečným ztrátám archivu po již zmíněném požáru Staroměstské radnice. Studie zároveň dokládá, jak obtížná byla pro autora rekonstrukce archivní historie, neboť v roce 1945 lehly popelem nejen cenné archiválie a archivní knihovna a pomůcky, ale i celá archivní registratura. Autor tak musel využít řady sekundárních pra-

menů, literatury a osobních svědectví. Osobnostem meziválečného období jsou pak věnovány další medailonky, připomenuti jsou městští archiváři Václav Vojtíšek, Václav Hlavsa, Jiří Čarek i další zaměstnanci Eduard Šebesta, Marie Pavlíková, Marta Jarolímková, Andělín Merta, ale i známý historik a autor mnoha knih Josef Janáček. Řada z nich zůstala v archivu i v období poválečném. To je uvozeno kapitolou o obnově archivu, po které následují medailonky pracovníků, kteří pomáhali archiv znovuobnovovat: Miluše Svobodová-Ladová, Eva Čákrťová, Miroslav Moutvic, Jiří Hloch, Jan Flodr, Miloš Dvořák, Milada Hlochová a Ivanka Vymazalová. Jedním z nich byl pochopitelně i sám autor František Holec, připomenutý biografickým textem z pera nedávno zemřelého plzeňského archiváře Miloslava Bělohlávka. Samostatné kapitoly jsou věnovány ediční činnosti archivu, konzervaci archiválií a knihovně, která musela být rovněž budována po válce od počátku. Závěrečný text celé knihy je pak věnován ideji archivu a názorům na jeho úlohu od počátku do současnosti.

Kniha Františka Holce je nejen důstojným připomenutím výročí pražského archivu, představuje rovněž závažnou práci v oblasti dějin čs. archivnictví.

Jan Kahuda

(František Holec, Archiv hlavního města Prahy. Kapitoly z dějin 1851–2001, Scriptorium, Praha 2006, 272 s.)

Vyprávění o rodu Fričů

Většinu rodopisců jistě unikla zajímavá kniha „Vyprávění o rodu Fričů“, neboť ji v malém nákladu vydal Astronomický ústav Akademie věd České republiky. O jednom z nejzajímavějších českých rodů napsala dlouholetá pracovnice hvězdárny v Ondřejově paní Šárka Bumbová. Hvězdárnu v Ondřejově na vrchu Manda totiž založil v roce 1898 Josef Frič. Rod Fričů se prvně vyskytuje koncem 17. století na Podřipsku, kde se rod velmi rozvětvil. Z málokterého rodu vzešlo tolik zajímavých osobností jako z rodu Fričů, zejména v 19. století.

Poprvé rod proslavil JUDr. Josef Frič (1804–1876), syn krejčovského mistra Josefa Friče a Barbory Hedbávné. Přišel na studia ze Slaného do Prahy a stal se zde velmi známým právníkem, s manželkou Johankou Reisovou měl 12 dětí. Z jeho potomků se stali známými: spisovatel a revolucionář roku 1848 Josef Václav Frič (1829–1890), obchodník přírodninami a učebními pomůckami pro anatomii Antonín Frič (1832–1913), paleontolog a geolog, rektor Karlovy univerzity Václav Frič (1839–1916), advokát a činovník pražského Sokola JUDr. Vojtěch Frič (1844–1918), astronom, mechanik a zakladatel hvězdárny v Ondřejově Josef Frič (1861–1945), cestovatel a znalec kaktusů Alberto Vojtěch Frič (1882–1944), básník Josef Frič

(1900–1973), režisér Martin Frič (1902–1968) a mnozí další.

Zajímavostí jsou potomci dobrodruha Alberta Vojtěch Friče v jižní Americe, kam jezdíval na přelomu 19. a 20. století studovat kaktusy. Zde měl dceru Hermínu s indiánskou dívkou Lorai. Potomci Fričů tak dodnes žijí v těžko dostupné indiánské osadě Puerto Esperanza na hranici Brazílie a Paraguaye. K českému původu se hlásí a nazývají sami se checomacoco.

V knize najdeme i rodokmeny rodů s Friči příbuznými – Kavalírů, Wachsmannů-Voskoců a Brázdilů.

Rodu Fričů se poprvé hlouběji věnovala profesorka hudby a archivářka Národního muzea v Praze Olga Zielecka (1877–1948) ve své práci „Rodokmen J. V. Friče a Anny Kavalírové“ v Časopisu společnosti práce starožitností v roce 1937.

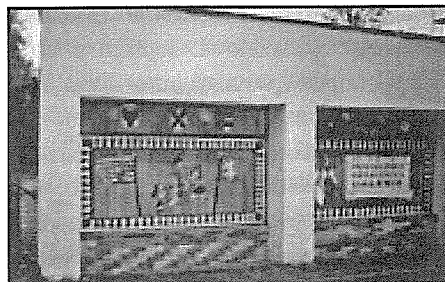
Šárka Bumbová, Vyprávění o rodu Fričů. Scripta astronomica 8. Vydal Astronomický ústav Akademie věd České republiky. ISSN 1210-0579. Praha 1999, 186 s.

Martin Slaboch

Hukvaldská heraldická galerie, o.s.

V malebné obci Hukvaldy, v podhradí středověkého hradu oslavili páté výročí svého vzniku členové Hukvald-

ské heraldické galerie. Pět let trvání není dost dlouhá doba na zhodnocování výsledků činnosti, ale je to vhodný okamžik k zastavení a malému ohlednutí.

Hukvaldská heraldická galerie

Za pět let se nám povedlo uspořádat několik výstav, jejichž ohlas a vřelý přijetí ze strany odborné i laické veřejnosti nás utvrdil v tom, že věnovat se jim i dále má smysl. Soustřeďovat heraldický materiál, literaturu a další související artefakty a následně zprostředkovávat návštěvníkům naší galerie poutavost českých dějin pomocí oborů jako jsou heraldika, sfragistika či genealogie se ukázalo jako příslovečné „vyplnění bílého místa na mapě“. Je až

s podivem, že vybudování podobné galerie či muzea kde by těmto PVH bylo trvale věnováno místo nebylo dosud realizováno. Přitom tato myšlenka není až tak objevná, podobně ji již před skoro třiceti lety prezentoval PhDr. Zdeněk Zenger. Dokumentování, prezentace a popularizování pomocných věd historických tak zůstává nadále jedním z hlavních předmětů činnosti Hukvaldské heraldické galerie.

Z podobných důvodů za stejně tak důležité považujeme pokračovat v budování oborové knihovny, abychom zjednodušili členům a příznivcům dostupnost tématické literatury, zvláště u publikací, které jsou mnohdy těžce dostupné.

Jedním z nápadů, jehož realizace nevyšla tak jak se zprvu očekávalo bylo vydávání vlastního občasníku, který by zprostředkovatě informoval o dění kolem Galerie. Pod názvem *Signum Historiae* se nám povedlo ve spolupráci s o.s. Richelieu vydat v tištěné podobě první dvě čísla, ale finanční a časové problémy spojené s vydáváním podobné publikace nás lehce zaskočily a my jsme museli tento nápad hezky rychle přehodnotit. Po důkladném zvážení všech okolností jsme dospěli k závěru, že vydávat podobný občasník nadále jako ročenku budeme, a to pod stejným názvem *Signum Historiae*, ale né v tištěné podobě, ale pouze v elektronické ve formátu PDF. V takové podobě si jej každý zájemce bude moci na našich internetových stránkách www.hhg.cz/ bezplatně stáhnout. Současně s novým

letošním třetím číslem jsme na stránky pro zájemce umístili i první dvě čísla. Čtvrté číslo *Signum Historiae* předpokládáme „vydat“ a zpřístupnit ve druhém čtvrtletí roku 2007.

Na našich internetových stránkách pracujeme i na vybudování kompletní databáze městských a obecních znaků ČR. Protože ctíme autorství mnoha desítek našich heraldických kreslířů, což považujeme za nezbytnost u každého znaku uvést, nebudeme znaky překreslovat, ale uvádět je v podobě v jaké byly navrženy a Parlamentem schváleny, tzn. v podobě v jaké je dnes obce a města užívají. Přivítali bychom proto informace od autorů, u kterých znaků je prokazatelně návrh či provedení kresby jejich.

Asi nejzásadnější rozhodnutí nastalo po opakovaných problémech s provozováním Galerie v pronajatých prostorách. Po vystupňovaném zvedání nájmu kdy se provoz Galerie z našich prostředků dostal na hranici únosnosti jsme byli nuceni dočasně Galerii uzavřít. Abychom se podobným problémům v budoucnosti vyhnuli, zakoupili jsme na Hukvaldech nemovitost, kde po probíhající rekonstrukci plánujeme v červnu příštího roku znovu Galerii otevřít.

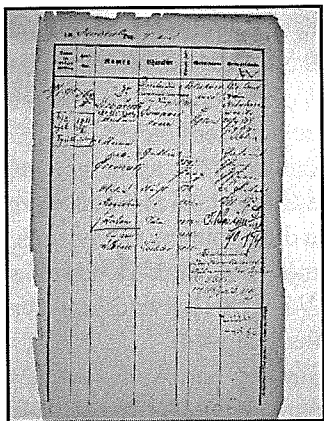
Takže když to shrneme, můžeme s nadsázkou říct, že „přítelku jsme splnili a tu další splníme za čtyři roky“!

Úsměv, radost a potěšení z Vaší práce Vám za Hukvaldskou heraldickou galerií přeje

Ladislav Szijjártó

Konskripce (1850–1914) – pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství

Policejní přihlášky (konskripce) jsou uloženy v Národním archivu ve fondu Policejní ředitelství Praha jako součást spisů všeobecné registratury tohoto úřadu. Jedná se o autonomní celek čítající 739 evidenčních jednotek (kartonů), což představuje cca 700 000 přihláškových archů převážně z let 1850–1914. Jedná se o materiál sloučený z několika různých ohlašoven pobytu pražského policejního rajonu. Přihlášky byly následně centrálně ukládány v tzv. Meldeamtu a zde abecedně srovnány bez ohledu na původní teritoriální příslušnost a časovou následnost. Použitá abeceda nebyla ani důsledně česká ani německá, ale mohli bychom ji označit za abecedu „policejní“.

Pokud bychom měli charakterizovat jednotlivé konskripční archy, můžeme konstatovat, že se jedná o volné listy čtvrtkového formátu s předtištěnými rubrikami. K pobytu v Praze se na nich přihlašovaly buď jednotlivé osoby nebo celé rodiny. Na prvním místě figuruje přednosta domácnosti následovaný manželkou, dětmi a dalšími příbuznými, s nimiž rodina sdílela společný prostor. Vedle data přihlášení k pobytu, čísla domu a zaměstnání dotyčného se můžeme dozvědět také rok a místo narození, náboženské vyznání, u provdaných žen jejich dívčí příjmení. Součástí archu může být i záznam týkající se oddavek, úmrtí v rodině, domovského listu, odkazu na spis, pokud byl o osobě vedený etc. (V evidenci jsou také cizinci a jejich doprovod, kteří se v Praze dlouhodoběji zdržovali.) Pokud se dotyčný stěhoval mimo Prahu, bývá poznamenáno do jaké obce. Při stěhování do jiné pražské čtvrti byl založen nový konskripční arch a jedna osoba pak má více archů, které spolu ne vždy naprosto korespondují.

Údaje zachycené v konskripcích jsou samozřejmě badatelsky velmi žádané, protože umožňují sledovat pobyt konkrétních osob, změny bydliště, rodinné poměry apod. Tento zvýšený badatelský zájem a špatný fyzický stav archiválií byly důvodem k uzavření fondu pro badatele, kteří nešetrně rozlepovali na řadě míst spleené, křehké a lámavé konskripční archy. S ohledem na ochranu unikátního souboru archiválií a na nutnost jejich zpřístupnění byla

zvolena metoda jejich digitalizace. Té ovšem předchází příprava archů v konzervační dílně (rozlepení, vyrovnání). Následně jsou archy foceny digitálním fotoaparátem a indexovány třemi indexy určenými pro vyhledávání v databázi (příjmení, jméno, rok narození jednotlivých osob uvedených na přihlášce). S ohledem na rozsah souboru archiválií a z něho plynoucí dlouhodobý charakter projektu budou konskripce zpřístupňovány postupně. V první fázi je přístupno 70 kartonů tj. cca 70 000 přihlášek (písmena A-Čapek), přičemž u kartonů 1–43 byly indexovány pouze „přednostové“ domácností (psáno velkými písmeny), od kartonu 44 jsou indexovány všechny osoby uvedené na přihlášce (s výjimkou služebnictva apod.), u žen je v závorce připojeno rodné příjmení (resp. i příjmení předchozí). Při prepisu používáme metodu transliterace, tím jsou zachovány různé varianty zápisu mnohdy týchž osob. Tuto skutečnost je potřeba mít na zřeteli při vyhledávání konkrétní osoby. Např. Adamec, Adamez; Bach, Bachova, Bachová; Cihelka, Cyhelka, Zihelka; Čapek, Czapek, Tschapek; Marie, Maria; Terezie, Theresia etc.

Policejní přihlášky najdete na: <http://www.nacr.cz/C-fondy/E-digi.htm>
Dotazy, názory a připomínky k digitalizovaným konskripcím prosím směrujte na e-mailovou adresu konskripce@nacr.cz.

K 30.11.2006 bylo přístupno 212 089 policejních přihlášek.

Milan Vojáček

Staré mapy v prostředí internetu

Je název unikátního projektu Laboratoře geoinformatiky, které ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, Národním archivem a Ústředním archivem zeměměřictví a katastru, Historickým ústavem Akademie věd ČR, vytvořila na stránkách www.oldmaps.geolab.cz prezentaci starých map jako je Müllerova mapa, Vojenské mapování a mapy Stabliního katastru.

Müllerova mapa

Mapa Čech Jana Kryštofa Müllera z roku 1720 patří k nejkrásnějším a nejcennějším kartografickým dílům naší minulosti. Svými rozměry, obsahem, kartografickým i výtvarným zpracováním předčí mnohé jiné mapy, domácí i zahraniční. Je vyhledávána nejen sběrateli – milovníky starých map jako uměleckých děl a starožitností. Obdivuje ji laická i odborná veřejnost. Využívají ji ke studiu geografové, historikové, historičtí geografové, historikové umění, krajinní ekologové a další a další odborníci. Hledají na mapě nejrůznější údaje o krajině Čech na počátku 18. století, které jim Müllerova mapa Čech na rozdíl od starších mapových pramenů již může poskytnout. Vznikla na základě vojenských, správních a hospodářských požadavků státu (rakouské monarchie). Proto jsou na ní podrobně zakresleny kromě topografického obsahu (sídlá, vodstvo,

schematicky reliéf a zeleň, komunikace) také zemědělské usedlosti, zaniklé osady, mlýny, vinice, doły na zlato, stříbro, měď a další nerostné suroviny, hutě, sklárny, poštovní stanice a mnoho jiných informací, vysvětlených v bohaté legendě mapy. Srovnáme-li obsah mapy s mladšími kartografickými prameny velkých a středních měřítek, vypovídá Müllerova mapa o tom, jak se měnila mapovaná krajina, poznamenaná vlivem přírodních podmínek a činností člověka v kladném i záporném slova smyslu během staletí či desetiletí a co zůstalo v její paměti do současnosti.

Müllerova mapa Moravy z roku 1790 se od vydání 1716 liší jen nepatrně. Titul a výzdoba je shodná. Ve 2. vydání byla rytina mapy místy doplněna šrafovým znázorněním reliéfu a celá mapa je pokryta čtvercovou sítí, označenou vodorovně písmeny A-Z a svisle A-Q. Tato síť umožňuje vyhledávání zeměpisných jmen, uvedených v zeměpisných rejstřících na okraji mapy. Na rozdíl od vydání 1716 jsou rejstříky součástí mapy.

I. vojenské mapování – josefské 1764–1768 a 1780–1783 (rektifikace), měřítko 1: 28 800

Jeho podkladem se stala Müllerova mapa zvětšená do měřítko 1: 28 800. Důstojníci vojenské topografické služby projížděli krajinu na koni a mapovali metodou „a la vue“, česky to zní méně vznešeně – „od oka“, tj. pouhým pozorováním v terénu. Jeden důstojník

za léto zmapoval až 350 km². Před mapováním nebyla z finančních a časových důvodů vybudována síť přesně a astronomicky určených trigonometrických bodů. Proto pokusy o sestavení přehledné mapy monarchie, bez její kvalitní geometrické kostry, skončily neúspěšně. Kresba nešla jednoznačně napojit, bortila se, či překrývala. Velká pozornost byla věnována komunikacím (rozlišeny podle sýzdnosti – císařské silnice aj.), řekám, potokům i umělým strouhám, využití půdy (orná půda, louky, pastviny atd.) i různým typům budov – kostely, mlýny. Díky barevnému rozlišení jednotlivých složek (mapy byly ručně kolorovány) je lze snadno identifikovat. Současně s kresbou map vznikala vojensko-topografický popis území obsahující informace co v mapě nebyly – viz šířka a hloubka vodních toků, stav silnic a cest, zásobovací možnosti obcí, aj. Tento materiál jen pro území Čech sestává z 19 rukopisných svazků. Na okraji každého listu je seznam obcí a kolonky pro doplnění počtu obyvatel, koní apod. Na některých listech tato čísla chybí, můžeme je však najít ve výše zmíněném vojensko-topografickém popise. Význam I. vojenského mapování spočívá nejen v jeho podrobnosti, měřítku a téměř vyčerpávajícím písemném operátu, ale též v době jeho zhotovení. Zachycuje území Čech, Moravy a Slezska jako celek v době před nástupem průmyslové revoluce, v době největšího rozkvětu kulturní barokní krajiny a její nejvyšší diverzity.

II. vojenské mapování – Františkovo 1836–1852, měřítko 1 : 28 800

Jeho vzniku předcházela vojenská triangulace, která sloužila jako geodetický základ tohoto díla, oproti I. vojenskému mapování můžeme tedy sledovat zvýšenou míru přesnosti. Podkladem byly mapy Stabilního katastru v měřítku 1 : 2 880, což mělo také pozitivní vliv na přesnost map. Z výsledků tohoto mapování byly odvozeny mapy generální (1 : 288 000) a speciální (1 : 144 000). Obsah mapy je v podstatě totožný s I. vojenským mapováním, přidány byly pouze výšky trigonometrických bodů (ve vídeňských sázích), avšak zobrazovaná situace se velmi liší. Mapy II. vojenského mapování vznikaly v době nástupu průmyslové revoluce a rozvoje intenzivních forem zemědělství, kdy vzrostla výměra orné půdy za 100 let o 50% a lesní plochy dosáhly u nás historicky nejmenšího rozsahu.

III. vojenské mapování – Františko-josefské

1876–1878 (Morava a Slezsko), 1877–1880 (Čechy), měřítko 1 : 25 000

Jelikož Františkovo mapování již nestačilo požadavkům armády rakouské monarchie na přesné a hlavně aktuální mapy, r. 1868 rakouské ministerstvo války rozhodlo o mapování novém. Jeho podkladem se opět staly katastrální mapy, oproti II. vojenskému mapování je vylepšeno znázornění výškopisu – nejen šrafami, ale také vrstevnicemi a kótami. Výsledkem mapování jsou

kolorované tzv. topografické sekce, z nichž přetiskem vznikly mapy speciální (1 : 75 000) a generální (1 : 200 000), které již byly tištěny černobíle.

Stabilní katastr

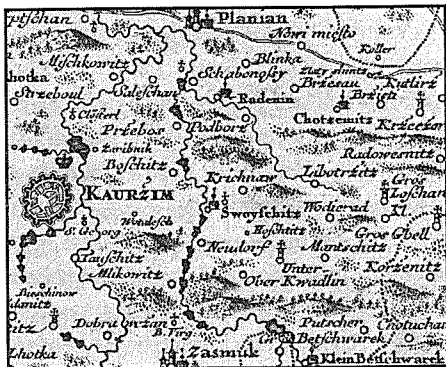
V projektu skenování byly preferovány tzv. povinné císařské otisky, což jsou nejlépe zachované kopie originálních map vytvářených přímo v terénu. Povinné císařské otisky vynikají jemnými a jasnými barvami a neobsahují žádné dodatečné vpisy. V případě katastrálních území, pro něž se povinné císařské otisky nezachovaly, byly naskenovány zmíněné originální mapy. Jejich kvalita a zachovalost je podstatně nižší než u předchozích, obsahují též záznamy pozdějších revizí (změny parcelních čísel, zákresy nových parcel, apod.). Pro internetovou prezentaci těchto map byla zvolena aplikace Zoomify, která umožňuje prohlížet objemné rastrové soubory. V rámci projektu bylo dosud naskenováno cca 1200 mapových listů tvořící 205 katastrálních území což je 1,6 % z celkového počtu.

Vznik Stabilního katastru byl spojen s rostoucí potřebou habsburského státního aparátu zvýšit příjmy plynoucí z daní, což předpokládalo podchytit všechny potenciální plátce, stanovit rozsah jejich majetku a určit výši daně. Nezbytným podkladem pro tyto operace byly společně se statistickými údaji také katastrální mapy. Katastrální operát Stabilního katastru je tvořen třemi dílčími soubory: vceňovací operát – dokumenty a protokoly, jež jsou

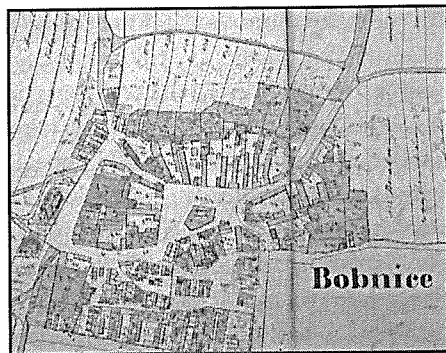
výsledkem srovnávacích a bonitačních šetření, tvoří podklad pro vlastní ocenění pozemků písemný operát – údaje k jednotlivým parcelám (majitel, výměra, pěstovaná plodina, bonitní třída a čistý výnos) měřický operát – originální mapy, speciální mapy atd.

Mapy byly vyhotoveny pro každé katastrální území, jež je většinou zobrazeno na několika listech, přičemž klad těchto listů je zobrazen na deskách obsahujících daný katastr a zároveň na některém z listů. Pozemky jsou barevně členěné podle druhu a jsou opatřeny parcelním číslem, které odpovídá písemnému operátu.

Z velkého množství dochovaných verzí map Stablního katastru, které se od sebe liší nejen kvalitou, ale často i měřítkem, jsou pro účely sledování vývoje krajiny nevhodnější povinné císařské otisky v měřítku 1:2 880, při podrobnějších měřeních (centra měst) také 1:1 440 a 1:720, které zachycují stav v době mapování, tj. 1826–1843 (Čechy) a 1824–1836 (Morava a Slezsko).

Výřez z Mülerovy mapy

Výřez ze skicy Stablního katastru

Helena Voldánová

Začátek testování webu genea.cz – genea žije!

Po delší době přípravy webových stránek projektu Genea je tu opět zpráva o průběhu projektu. Webové stránky s vyhledáváním v soupisu matrik a s genealogickými informacemi jdou do testovací fáze!

Od února 2006 jsme připravovali kompletně nové webové stránky založené na redakčním systému Typo3. Poté jsme začali připravovat obsah s výjimkou databáze. A poslední přišla na řadu databáze s obsahem pro nás ceněné zlatem – soupisem matrik. Velká práce byla s laděním dotazů a zobrazováním informací tak, aby byly srozumitelné a smysluplné. Obsah

jsme vylepili i odbornými články z řad kolegů z ČGHSP a informacemi ze starých stránek genea.cz.

Na stránkách je nyní testovací okres Nymburk, ale v zásobě u máme připraven téměř celý SOA v Praze a Litoměřicích (cca 90 %) a naši kolegové z MGHS mají MZA v Brně.

Nyní jsem oslovil členy sdružení Genea a kolegy, aby v užším kruhu prohlédli stránky a zhodnotily web z několika pohledů:

- přehlednost
- srozumitelnost
- zhodnocení obsahu
- zhodnocení hledání v soupisu
- grafika stránek
- rychlost zobrazení stránek (pokud není hodnotitel na modemu a má rychlé internetové spojení)
- použitelnost
- rozšiřitelnost – nápady na rozšíření a rozpracování

Záměrně neuvádím dočasnou adresu testovacích stránek – nejsou na genea.cz. Nechci, aby se rozšířila adresa, která po testovací fázi brzo zanikne – to bude dříve, než jaká je životnost GHL. Pokud se chcete zúčastnit testování a ohodnocení stránek před jejich publikací, napište mi na tomas.kruta@centrum.cz – rád se vám ozvu s osobním mailem. Po testovací fázi budou stránky genea.cz nahrazeny novými – nová grafika, nové informace včetně soupisu matrik. Všechny aktuální informace samozřejmě uvidíte na stránce www.bkcz.info nebo přímo na www.genea.cz

Závěrem musím poděkovat ČGHSP, bez jejího finančního příspěví na realizaci stránek (webmaster a grafik) bychom nedokázali zvládnout webovou část.

Za projekt Genea 2003

Tomáš Krůta

Za co bojovali rychtáři a purkmistři obcí Veřovice, Mořkov a Hodslavice

Všichni za jednoho, jeden za všechny.

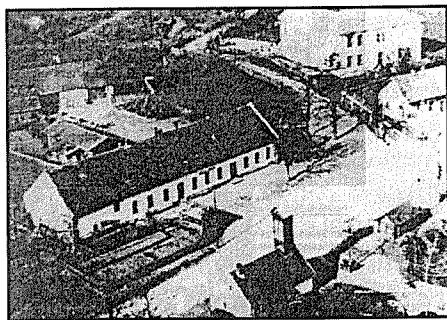
Při zpracovávání historie rodu Besedů jsem našel v archivu záznam o následující události.

V roce 1743 došlo na východní Moravě v podhorské vesnici Veřovice, ležící na úpatí Velkého Javorníku, k události, z níž o sto let později použil spisovatel Alexandr Dumas výrok veřovického rychtáře Jana Besedy, královského svobodníka urozeného erbovního zemanského rodu „*všichni za jednoho – jeden za všechny*“, ale v obráceném sledu „*jeden za všechny – všichni za jednoho*“ ve svém románu „*Tři mušketýři*“.

I stalo se v tomto roce v obci Veřovice, že jednomu sedlákovu při pasení krav přeběhla jedna kráva na vedlejší

paseku, která patřila statku Nadace olomouckého semináře pod správou jezuitského řádu v Novém Jičíně. Když to spatřil poblíž přítomný lesník panského statku, ihned tuto krávu zabavil a odvedl ji na panský statek do Nového Jičína. Takový postup se ale nelíbil nejen samotnému sedlákovi a ostatním lidem v obci Veřovice, ale i ve vedlejší obci Mořkov a Hodslavice, kde došlo k podobným případům.

Výše uvedené mu veřovickému rychtáři Janu Besedovi, který se narodil 15. června 1660, v té době už na výminku, se tento tvrdý postup vedení statku jezuitů v Novém Jičíně také nelíbil. Doporučil proto svému synovi, tehdejšímu veřovickému rychtáři, Jiřímu Besedovi, který se narodil 17. února 1701, královskému svobodníkovi urozeného erbovního zemanského rodu, následující řešení.

*Dědičná rychta rodu Besedů
ve Veřovicích.*

Navrhl, aby se rychtáři, purkmistři a představení tří obcí, to je Veřovic, Mořkova a Hodslavic sešli na novojičín-

ském zámku a sepsali zde svou stížnost na nadaci olomouckého semináře, pod který statek řádu jezuitů v Novém Jičíně spadal. Napsal jim také úvod jejich stížnosti, která začínala neobvyklým způsobem a to níže uvedeným výrokem:

My rychtáři, purkmistři, úřady a čelo poctivé dědiny Veřovic, Mořkova a Hodslavic, panství Novojičinského, zavazujem se a obligirujem (pozn. stvrzujeme) přítomným reverzem

Všichni za jednoho – a jeden za všechny.

Poněvadž naše Milostivá vrchnost naši poníženou prosbu milostivě přijala a z oblastního ohledu na naši velikou nouzi a potřebu nám naše dojně krávy a jistých, od panského polesného vykázaných místech ve Veřovském, Mořkovském a Hodslavském revíru a lesích, a to sice jeden raz denně oblastně pásťi, milostivě dovoliti jest ráčila, proti hotovu zaplativ od každého kusu po 15 krejcarech, že my nejenom v tych nám vykázaných místech krávy naše pásťi chceme a dále do lesa se dokonce tlačit nechceme, v mladých sečích žádnu škodu činiti nechceme; též jeden každý se běře svůj dobytek při spisování věrně oznámiti a nic zapříti nechce, od takového pak ten vyměřený plat totiž od jednoho každého kusu 15 krejcarů při příštím sv. Martině do Novojičinských důchodů bez všeho odkladu náležitě platiti chceme. Ano a také hotovi a povolni jsme, kdyby bídáctví proti všemu nadání by se státi mělo, že by jeden neb

druhý kus buďto dálejc přes to vykázané místo v lese postižen byl a neb převzat a dokavad jeden neb druhý svůj dobytek náležitě neoznámil, aby takový dobytek zajat a neb převzat a dokavad by od jednoho každého kusu 2 guldeny 30 krejcarů pokuty placené nebyly, od Milostivé vrchnosti tak dlouho užíván a držen jest či dokonce vydán nebyl. Kteréhožto překupníka my níže psané obce k tomu se vši ostrosti dodržeti budeme. A že podle takového reversu pokračovati a ve všem tak zachovati se společně „Všichni za jednoho – a jeden za všechny“ slibujeme a zavazujeme. Jenž se stalo na zámku Novojičtinském dne 13.6.1743.

Podepsáni: rychtář, purkmistr, ouřadi a celá poctivá obec Veřovická, Mořkovská a Hodslavská

Tato stížnost tří obcí Veřovic, Mořkova a Hodslavic vyvolala na nadaci olomouckého semináře velké pobouření, neboť veřovický rychtář Jiří Beseda, byl jako královský svobodník urozeného erbovního zemanského rodu podřízen zeměpánovi, to je králi – císaři. Z tohoto důvodu musela Správa nadace olomouckého semináře předat celý případ k projednání císaři do Vídně. Jakmile ve Vídni zjistili, že se jedná o církevní statek, předali raději tuto stížnost k vyřízení do Říma přímo papežovi.

Když se stížnost tří vesnic Veřovic, Mořkova a Hodslavic, a to kvůli jedné krávkě, dostala k dořešení až k papežovi

do Říma, bylo to sboru papežových kardinálů spíše pro pobavení než důvodem k řešení této záležitosti. Přitom ještě větším překvapením pro ně bylo, když zjistili, že návrh stížnosti pocházel od královských svobodníků urozeného erbovního zemanského rodu, kteří byli ochránci a podřízeni zeměpána. Na sbor kardinálů velmi zapůsobil neobvyklý úvodní výrok této stížnosti „Všichni za jednoho – a jeden za všechny“. Francouzský kardinál si na tuto stížnost napsal pro paměť poznámku „tři mušketýři“, jak se říkalo ve Francii královským svobodníkům.

Řešení této stížnosti se protáhlo na celých třicet let, než došlo konečně ze strany církve k nápravě. Je sice pravda, že mezi tím bylo mnoho válek, nemocí a dalších událostí, které bylo nutno přednostně řešit.

Už v roce 1717 po vydání „Robotního patentu k utužování robot“ začaly císaři docházet stížnosti a když v roce 1756 byly na panstvích jezuitského řádu zavedeny velmi těžké roboty, vzrostl proti jezuitům všeobecný odpor a stížností přibývalo. To snad přimělo i církve k prověření stížnosti výše uvedených obcí.

Ještě před rozhodnutím, si církve ověřila svým zmocněncem současný stav v obci Veřovice, zda místní rychtář neměl s pobuřováním lidí ve věci robot také něco společného.

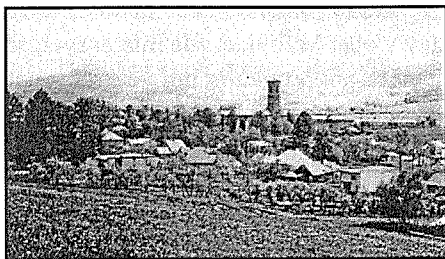
Výsledkem šetření je uvedená zpráva:

Rychtář a purkmistr se vymlouvají, že do jejich obce nepřišel žádný buřič

co se týče robot Milostivé vrchnosti. Rychtář ví jen to, že libhošťský Jan Tiehan se ho jednou dotázal, zda chtějí jít se svými stížnostmi k Milostivé vrchnosti, zda Veřovští nechtějí držeti s nimi. Na to pan rychtář opakoval, že nechtějí svoliti a že by nebylo v jejich obci správné, aby jim dával nějakou radu a to tím méně, že chtějí proti Milostivé vrchnosti opět povstati. Tato obec se svobodně rozhodla setrvati při starých zřízeních. Tito mimo jiné, když to slyšeli, se podívovali a říkali, že nikdo v tomto případě zdejší obec nepřemlouval, ačkoliv by se těžko nechali.

Obecní lidé a to Tomáš Černocho, Josef Grygar a ostatní vysvětlovali, že z jejich obce pro opětné potíže Milostivá vrchnost žádnou robotu nemíní, ale dá jim nějakou radu. A že byli se starým zřízením spokojeni a nechtějí nikdy více něco upevňovati a k dalším potížím se nechávat navádět. Slyšeli, že ostatní dědiny během roboty povstaly, ale nikdo proti tomu nemohl zakročiti a že někteří se sami mezi sebou pobili a dej Pán Bůh, aby naši Milostivou vrchnost nadále jako dosud ochraňovati ráčil.

Zapsáno v obci Veřovice 10. března 1773

Z tohoto důvodu byl papež Kliment XIV. nucen vydat Papežskou bulu ze dne 21.7.1773, čímž došlo ke zrušení řádu jezuitů a to umožnilo světským vládám rozhodovat o jeho majetku. A tak celé panství Novojičinsko-štramberské převzala za vlády Marie Terezie Zemská správa c.k. Tereziánské akademie ve Vídni.

Později, když Alexander Dumas studoval v Římě dějiny, přišel na papežův případ řešení této neobvyklé stížnosti s poznámkou „tři mušketýři“, kde se mu zalíbil slogan „Všichni za jednoho – a jeden za všechny“. Později připsaní románu Tři mušketýři jej použil, ale v obráceném sledu. A tak byl výrok ze stížnosti obyvatel podhorských vesnic Veřovice, Mořkov a Hodslavice na východní Moravě použit ve světoznámém románu Tři mušketýři.

První zmínky o rodu Besedů ve Veřovicích jsou již kolem roku 1660. Všichni Besedové z Veřovic mají společného předka Mikoláše Besedu (1630–1684), který tam přišel z Telečska jako správce rozsáhlých biskupských lesů. Už jeho syn Jan Beseda (1660–1746) se stal ve Veřovicích dědičným rychtářem. Několik rodin odešlo koncem 19. století do USA, kde jejich potomci dodnes žijí.

Jako královští svobodníci měli Besedové také vlastní erb. Je na něm beránek s radlicí.

Jan Beseda

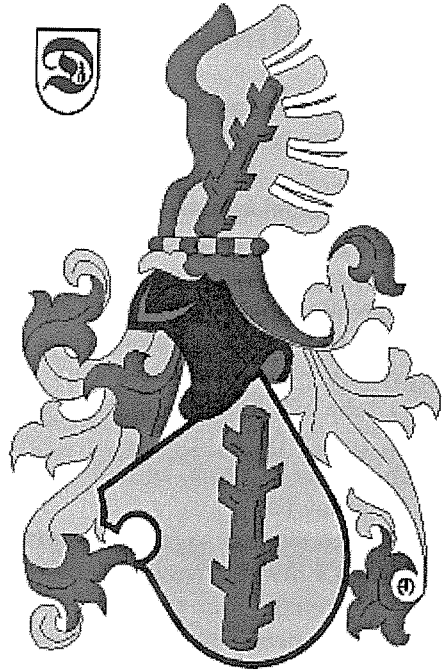
Dziewunt z Gryfenbergu (Dževunt z Gryfenberka)

Když v roce 1993 vyšel „Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě“ od *Milana Myslivečka*, tak mne zde hned na první pohled zaujal rod Dževunt z Gryfenberka (Dziewunt, Dziewunty, Diewunt), i když nikdy nepatřil významné šlechtě. V té době mi bylo teprve sedmáct let a možná proto se mi zdálo toto jméno v tomto věku tak veselé. Vytvořil jsem si pro něj dokonce takovou vlastní značku .

Až později jsem nakreslil erb Dziewuntů z Gryfenbergu, který zde představuji.

Většina čtenářů Erbovníku či knihy „Staromoravští rodové“ od *Josefa Pilnáčka* „Dževuntů“ patrně přešla bez povšimnutí. Mne však nejen v té době zaujali. Proto zde stručně uvedu jen pro zajímavost pár nejzákladnějších údajů. **Dziewuntové z Gryfenbergu** jsou původem slezský šlechtický rod, který se na počátku 17. století usadil na Moravě. **Baltazar D. z G.** byl pokutován pro účast ve stavovském povstání. Jiná větev rodu ve Slezsku užívala erb následujícího blasonu: *Ve stříbrném štítě kosmo zelená ostrve. Přikryvadla*

zelená a stříbrná. V klenotu složená stříbrná orlí křídla.

Dziewunt z Gryfenbergu

Blason: Ve stříbrném štítě šikmo červená ostrve. Přikryvadla červená a stříbrná. V klenotu složená orlí křídla, přední stříbrné se šikmo položenou červenou ostrví, zadní červené.

Poznámky a literatura:

Milan Mysliveček: Velký erbovník – Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české (svazek 1). Praha 1993.
www.drozd.info

Arnošt Drozd

Sborník z 1. ročníku konference Symbol a symbolika v právu

Obsah sborníku z konference, která se konala na PrF MU v Brně dne 23.9.2005.

Sekce I. Symbol a symbolika v právu (teorie a paradigmatata)

Trestněprávní relevance symboliky, Miroslav Mareš

**Rodový erb, jeho přejímání a dědic-
ké právo v 17. století,** Marek Starý

**Šat a jeho symbolika s právní rele-
vancí,** Tomáš Tyl

**Symbol a nachádzanie hodnôt v prá-
ve,** Branislav Fábry

**Zákon ako symbol vyjadrenia spr-
avodlivosti v práve,** Vierošlav Júda

**Právní princip jako symbol vývoje
pozitivního práva současnosti,** Jaro-
mír Harvánek, Hana Plátěnková

**Sekce II. Právní symbolika (histo-
rické a pozitivně-právní aspekty)
a Varia**

**Římské mince jako symbol řím-
skoprávních tradic,** Renata Veselá,
Karel Schelle

K historii právní archeologie, Karel
Schelle

**Význam symboliky v erbech právní-
ků v 18. a 19. století,** Tomáš Krejčík

**Několik poznámek k právním aspek-
tům šlechtické sfragistiky a heral-
diky v 15. a 16. století na příkladu
pečetí moravské šlechty,** Karel Maráz
**Formulace skutkové podstaty, pojem
a symbol,** Alena Novotná

**Vandalismus podle zákona? Ke kon-
tinuitám, diskontinuitám a ničení
symbolů za První republiky,** Petr
Dostalík, Ondřej Horák

Právo, instituce a symbol, Karin Br-
zobohatá

Sborník (115 stran) obsahuje před-
nesené i později zařazené příspěvky
z této úspěšné konference – informace
o konferenci naleznete např. v Genea-
logických a heraldických informacích
2005 (MGHS), dále časopis Genealo-
gicko-heraldický hlas (SGHS), Časopis
pro právní vědu a praxi (1/2006) a další
– více info na [http://www.ahn-cr.info/
tvorba/konference-symbolika.htm](http://www.ahn-cr.info/tvorba/konference-symbolika.htm).

**Orientační cena sborníku je 130 Kč
plus poštovné a balné.**

Balné činí dle vašich požadavků:

- běžnou obálku A5 = zdarma
- tvrzenou či polstrovanou obálku
= 25 Kč

Poštovné – vždy doporučeně (výjimky
prosím hlase předem)

- Platba převodem na konto = 37 Kč
- Platba dobírkou = 85 Kč

**Při odběru nad 3 kusy množstevní
slevy!**

Objednávky adresujte na:

JUDr. Tomáš Tyl – Akademie heral-
dických nauk ČR, o.s., Foltýnova 15,
635 00 Brno – Bystrc nebo emailem
ttyl@volny.cz. Web Akademie – [www.
ahn-cr.info.cz](http://www.ahn-cr.info.cz). Dovolujeme si upozor-
nit na naši publikační činnost [www.
ahn-cr.info/publikace.cz](http://www.ahn-cr.info/publikace.cz).

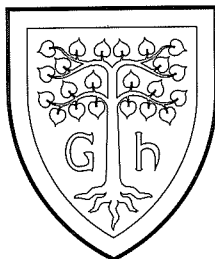
**Sborník z druhého ročníku konfe-
rence konané 19.9.2006 se již přípra-
vuje.**

Úřední hodiny v místnosti Společnosti:

každé pondělí od 15,00 do 17,00 hodin (kromě měsíců července a srpna).

Knihovna v místnosti Společnosti:

každé první úterý v měsíci od 17,15 do 19,00 hodin (kromě měsíců července a srpna).

Autoři tohoto čísla:

Mgr. Jiří Vichta, Státní oblastní archiv Praha, Archivní 4, 149 01 Praha 4

PaedDr. Petr Hrabina, Vavřínecká 1, 624 00 Brno - Komín

Marie Löwitová, Útulná 500, Praha 10

RNDr. Kristián Koubek Dr.Sc., Ostrovní 8, 110 00 Praha 1

ing. Václav Hásek, Čerchovská 6, 120 00 Praha 2

Genealogické a heraldické listy, ročník XXVI., číslo 4/2006

Pro své členy vydává

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Fantova 1784, Praha 5, 155 00, tel.: 251 613 490

<http://www.genealogie.cz>, e-mail: cghsp@email.cz

Bankovní spojení: 108696177/0300 (ČSOB), 122991359/0800 (ČS)

Odběr časopisu je vázán na zaplacení členského příspěvku.

Za původnost a obsah článků ručí autoři.

Připravuje redakční rada ve složení:

Vedoucí redaktor: Ing. Mgr. Martin Slaboch

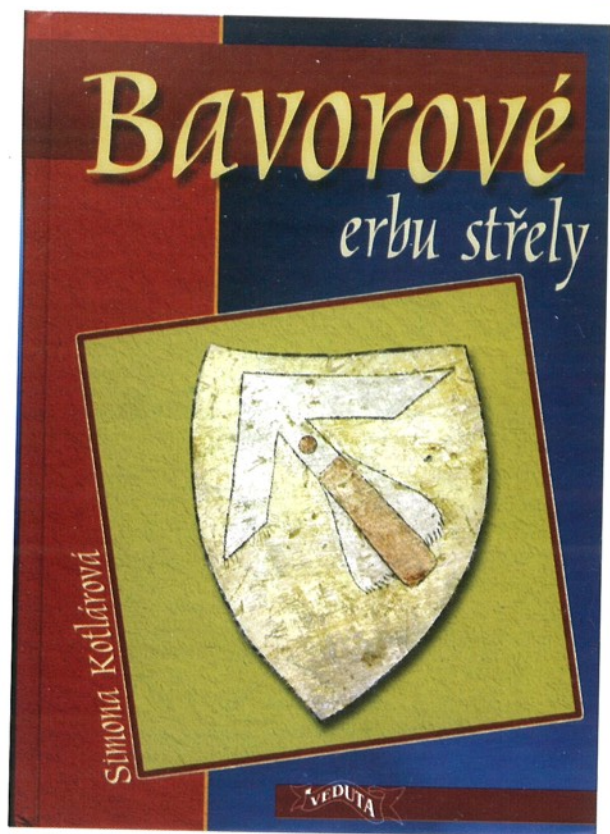
PhDr. Jaroslava Honcová CSc., PhDr. Vladimíra Hradecká, Mgr. Jan Kahuda a Ing. Jan Oulík

Uzávěrka: listopad 2006 – dáno do tisku v prosinci 2006. Počet výtisků: 950.

ISSN 1212-9631

Grafická úprava a tisk: Tiskárna Gemmapress, spol. s r. o., Kubrova 27, 252 16 Nučice

Časopis je evidován u Ministerstva kultury České republiky pod číslem MK ČR E 15 903.

Bavorové erbu střely

Autor: Simona Kotlářová

Dějiny ve středověku mocného rodu Bavorů ze Strakoníc.

Formát knižního bloku 143x200

240 stran + 8 barevných příloh

Vyšlo v roce 2005

cena včetně 5 % DPH 289 Kč

Barevná a černobílá obrazová příloha, mapy, rodokmeny, poznámkový aparát, rejstříky.
Knihu lze zakoupit ve všech knihkupectvích prostřednictvím distribučních firem KOSMAS
a Krameriova knižní distribuce, nebo objednat na adrese nakladatelství.

Bohumír Němec – VEDUTA

Vlastimila Rady 10

370 08 České Budějovice

tel.: 387 986 140